

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Itálie pohledem českých autorů cestopisných textů z období před první světovou válkou

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Kateřina Drsková, Ph.D.

Autor práce: Pavla Báčová
Studijní obor: Italský jazyk
Ročník: 2.

2013

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 1. května 2013

.....
Bc. et Bc. Báčová Pavla

PODĚKOVÁNÍ

Především bych chtěla poděkovat vedoucí práce Mgr. Kateřině Drskové, Ph.D. za cenné rady, odborné vedení, ochotu a zdvořilý přístup. Dále bych chtěla na těchto řádcích poděkovat své rodině a příteli.

ANOTACE

Diplomová práce se věnuje tématu vyobrazení Itálie v cestopisných dílech českých autorů v období před první světovou válkou. V korpusu se nacházejí následující texty: *Řím 1906–1907* od Josefa Svatopluka Machara, *Vzpomínky z cesty po Itálii* od Josefa Stejskala a *Léto v Itálii* od Jaroslava Hilberta. V první části práce představím a přiblížím historicko–kulturní vývoj Itálie a skutečnost, jak české země pohlížely na Risorgimento. Následně uvedu jednotlivé autory, jejich literární tvorbu a vybraná korpusová díla. Vymežím okolnosti vzniku textu a najdu odpověď na otázku, proč se daní autoři zaměřili právě na Itálii. V druhé části rozeberu tematicky jednotlivá korpusová díla, vytvořím syntézu a na závěr zhodnotím, jak v době před první světovou válkou česká společnost pohlížela na Itálii.

Klíčová slova: Itálie, Josef Svatopluk Machar, Josef Stejskal, Jaroslav Hilbert

ANNOTATION

This thesis is devoted to the topic of representation of Italy in the travel literature by Czech writers in the period before the First World War. The corpus contains the following lyrics: *Rome 1906–1907* by Josef Svatopluk Machar, *Memories from a journey to Italy* by Josef Stejskal and *Summer in Italy* by Jaroslav Hilbert. In the first part I will introduce and describe historical and cultural development of Italy and also the fact how the Czech lands looked up on Risorgimento. Then I describe the individual authors, their literary works and selected corpus works. I define the circumstances of the origin of the text and find the answer to the question why cited authors focused just on Italy. In the second part I analyse the selected works thematically, I create a synthesis and in conclusion I assess, how in the period before First World War, the Czech society was looking up on Italy.

Key words: Italy, Josef Svatopluk Machar, Josef Stejskal, Jaroslav Hilbert

Obsah

Úvod	1
1. Historický vývoj	3
1.1. Sjednocení Itálie	3
1.2. Sociálně–ekonomická situace před a po sjednocení Itálie	5
1.3. Zemědělství	6
1.4. Průmysl	6
1.5. Zemědělská krize	7
1.6. Zahraniční politika	7
1.7. Vstup Itálie do první světové války	9
2. Kulturní vývoj	10
3. Sjednocení Itálie a české země	13
3.1. Český tisk a události ohledně sjednocení Itálie	15
4. Jaroslav Hilbert	17
4.1. Život	17
4.2. Dramatická a literární tvorba	20
4.3. Cestopis <i>Léto v Itálii</i>	23
5. Josef Svatopluk Machar	26
5.1. Život	26
5.2. Literární tvorba	30
5.2.1. Subjektivní lyrika	31
5.2.2. Politická lyrika a epika	32
5.2.3. Publicistická a prozaická tvorba	35
5.2.4. Historická poezie a závěrečná tvorba	38
5.3. Česká moderna	39
5.4. Cestopisná kniha <i>Řím</i>	40
6. Josef Stejskal	44
6.1. Život	44
6.2. Literární a odborná tvorba	45
6.3. Cestopis <i>Vzpomínky z cesty po Itálii</i>	46
7. Analytická část – samostatný rozbor textů jednotlivých autorů	50
7.1. Jaroslav Hilbert: <i>Léto v Itálii</i>	50

7.1.1.	Příroda a krajina	51
7.1.2.	Podnebí a italská noc	51
7.1.3.	Obyvatelstvo	52
7.1.4.	Italské ulice	53
7.1.5.	Italští hrdinové a 20. září	53
7.1.6.	Umění	53
7.1.7.	Italské lázně	54
7.1.8.	Řím	55
7.1.9.	Ostatní města	56
7.2.	Josef Svatopluk Machar: <i>Řím</i>	58
7.2.1.	Příroda a krajina	59
7.2.2.	Obyvatelstvo	59
7.2.3.	Italské ulice a večerní život	60
7.2.4.	„20. září“	61
7.2.5.	Italská města	61
7.2.6.	Řím a památky	62
7.3.	Josef Stejskal: <i>Vzpomínky z cesty po Itálii</i>	68
7.3.1.	Obyvatelstvo	68
7.3.2.	Ulice a večerní život	69
7.3.3.	Italské jídlo	70
7.3.4.	Hygiena	70
7.3.5.	Příroda a krajina	70
7.3.6.	Italská města a památky	71
7.4.	Závěrečné srovnání	73
	Závěr	77
	Riassunto	80
	Seznam použité literatury	83
	Tištěná literatura	83
	Internetové zdroje	85

Úvod

Itálie, která se rozkládá na jihu Evropy, na Apeninském poloostrově po celá staletí přitahovala mnoho cestovatelů nejen z Evropy, ale v posledních desetiletích láká nekonečné zástupy turistů z celého světa. Hlavním důvodem je obrovské množství památek, bohatá historie země a odlišná kultura v různých částech Apeninského poloostrova. Výjimku nemohly tvořit ani české země, které od prvopočátku projevovaly hluboký zájem o tuto jihoevropskou zemi. Úroveň česko–italských vztahů byla a je trvale na velmi dobré úrovni. Již z devátého století pochází první zmínky o poměrně častých stycích mezi oběma zeměmi. Zpočátku se jednalo především o obchod. V dalších obdobích se vztahy stále více prohlubovaly. K tomu zásadním způsobem přispívaly panovnické dynastie, které v daných obdobích na těchto územích vládly. Udržovaly mezi sebou poměrně časté kontakty a to se pak samozřejmě dál promítalo do dalších oblastí života společnosti a také do politiky. Nelze opomenout ani tu skutečnost, jak země Apeninského poloostrova působily na české země a to především v oblasti umění, literatury a také v oblasti architektury. Italští umělci, stavitelé, architekti, malíři apod. totiž velmi silně ovlivňovali většinu evropských zemí, české nevyjímaje.

Itálie byla po staletí rozdrobena do několika menších územních celků, království, velkovévodství a dlouhá léta čekala na svého sjednotitele. Stalo se tak až v březnu roku 1861, kdy se Giuseppe Garibaldi podařilo vyplnit sen mnoha generací a zemi sjednotit pod Italským královstvím. Pouze Benátky a Řím zůstaly v područí cizích mocností. Roku 1866 se k Italskému království připojují Benátky a celý proces sjednocení byl završen 20. září roku 1870 připojením Říma. V průběhu prvních desetiletí nově vzniklého Italského království byly vztahy mezi oběma zeměmi velmi omezeny a to především z důvodu, že Rakousko–Uhersko stále vládlo v českých zemích. Mezi další důvody patřila i ta skutečnost, že Rakouská monarchie po celá staletí ovládala sever poloostrova a vzpomínky na toto dějinné období nebyly zrovna nejpříjemnější. Teprve v průběhu první světové války měly obě země příležitost více se poznat, i když to bylo zpočátku především na poli válečném. Mnoho vojáků rakousko–uherské armády, především to byli Češi a Moravané, přeběhlo na druhou stranu fronty a dále již bojovali v řadách Trojdohody. Tím se pomalu, ale jistě otevírala cesta k další spolupráci, především na poli politickém a ekonomickém, ale zároveň se začala čile rozvíjet spolupráce kulturní a společenská.

Již v období nadvlády Rakouska–Uherska, se čeští umělci, spisovatelé, studenti, ale i řemeslníci a pomocní dělníci začínají rozjíždět na Apeninský poloostrov a poznávat zde památky, historii, kouzlo italské krajiny, způsob života místních obyvatel, jejich zvyklosti a podobně. A právě touto tematikou se zabývám ve své diplomové práci. Za pomoci vybraných textů od známých i méně významných českých spisovatelů se snažím přiblížit Itálii před první světovou válkou.

V korpusu vycházím z následujících textů: *Léto v Itálii* napsané českým dramatikem a spisovatelem Jaroslavem Hilbertem, dále *Řím: 1906–1907* od významného českého spisovatele Josefa Svatopluka Machara a posledním vybraným dílem jsou *Vzpomínky z cesty po Itálii* od nepříliš známého spisovatele a politika Josefa Stejskala.¹

V první části nejdříve přiblížím historický a kulturní vývoj Itálie od sjednocení až po samotný vstup Itálie do první světové války. Následně velmi stručně představím vztah českých zemí k Apeninskému poloostrovu v průběhu Risorgimenta a české dobové noviny, které se zabývaly popisem situace v období sjednocování Itálie. Následně přiblížím život jednotlivých autorů, jejich literární tvorbu a posléze se budu věnovat samotným textům a pokusím se vystihnout roli, kterou Itálie hrála v jejich životě a díle. Nakonec představím okolnosti vzniku daného textu a dobu, ve které cestopisy vznikaly. V druhé části nejdříve důkladně rozeberu vybraná díla již zmíněných autorů a představím jednotlivé tématické roviny, které lze nalézt v uvedených textech. Poté přistoupím k souhrnné syntéze vybraných děl. V té se nejdříve zaměřím na ty tématické roviny, které jsou společné pro všechny tři autory, a nakonec představím témata, která jsou specifická a zásadní pro jednotlivé autory.

Cílem mé práce je samostatný rozbor tří výše uvedených textů a poté na základě syntézy zjistit, jak autoři nahlíželi na Itálii a nejbližší okolí v období těsně před první světovou válkou.

---

¹ Knihy *Léto v Itálii* a *Vzpomínky z cesty po Itálii* jsem dohledala přes elektronickou knihovnu cestopisů 19. a 20. století – <http://www.phil.muni.cz/clit/ekc19a20s/> Tento projekt, pod kódovým označením FRVŠ 1048/2009, vznikl na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně pod vedením Mgr. Dariny Lukášové, dále v týmu pracovali doc. PhDr. Jiří Kudrnáč, CSc. a Mgr. Petr Matula. Jeho cílem bylo vytvoření elektronické databáze prozatím nedigitalizovaných cestopisných textů. Hlavními důvody proč se rozhodli pro digitalizaci, byla obtížná dostupnost jednotlivých knih, špatný stav či dochování pouze několika exemplářů. Díky tomuto projektu jsem velmi rychle dohledala dané tituly. Bez využití těchto stránek by bylo velmi obtížné je získat, a proto chci na tomto místě autorům tohoto projektu za jejich práci poděkovat.

1. Historický vývoj

1.1. Sjednocení Itálie²

Itálie byla po dlouhá staletí rozdrobena do mnoha království a knížectví, což se výrazně odrazilo v rozdílném vývoji regionů a zásadně ovlivnilo a ovlivňuje celkovou hospodářsko–společenskou úroveň a rozvoj země. Před sjednocením Itálie roku 1861 zde vládlo několik dynastií. Severní část země a Sardinie byla pod nadvládou Savojské dynastie. Jižní Itálie od Neapole až po Sicílii byla v rukou Bourbonské dynastie. V oblasti Latio byl papežský stát. Jih země byl v izolaci. Ta byla z geografického hlediska dána papežským státem na severu a mořem na jihu. Také stav hospodářství nepřispíval k odstraňování bariér a kvůli špatnému stavu dopravní infrastruktury nebyl možný rychlý pohyb osob a zboží. Tím pádem ani vzdělanost a nové myšlenkové proudy nepronikaly na jih v takovém tempu, aby napomohly rozvoji hospodářského a společenského života. Všechny tyto důvody vedly k stále větší izolovanosti jihu a bylo tudíž velice obtížné až nemožné zásadně oslabit a následně se zbavit nadvlády Bourbonů. Tato dynastie byla stále zahleděna sama do sebe, nestarala se o rozvoj a potřeby regionu ani samotného obyvatelstva. Dlouhodobá neochota dynastie řešit nahromaděné problémy vyburcovala jihoitalský lid k rozhodným činům. Vypukla celá řada povstání, lid se v ulicích dožadoval zlepšení hospodářských a společenských poměrů a přiblížení se rozvinutějšímu severu. Příčinu této zaostalosti lid spatřoval ve vládnoucí dynastii, která se naopak snažila držet region v neustálé izolaci.³

Stále více se začala prosazovat myšlenka na znovusjednocení Itálie. Získává si stále více a více příznivců a zároveň se dostává do povědomí všech vrstev obyvatelstva. Myšlenka znovusjednocení Itálie, tzv. Risorgimento⁴, se stává hybnou silou dalšího vývoje. Na italském území, v boji proti cizí nadvládě, sehrály velmi důležitou úlohu dva myšlenkové proudy, které se postupně formovaly do dvou hnutí. Prvním byla tzv. Mladá Itálie (Giovane Italia) – jejím hlavním představitelem byl Giuseppe Mazzini. Druhým hnutím byla tzv. Umírněná strana, v jejímž čele stál Vincenzo Gioberti.

---

² Převzato: Pavla Báčová, bakalářská práce: *Dualismus v Itálii*, Praha, 2010, s. 3–5

³ Francesco Barbagallo, *Mezzogiorno e questione meridionale (1860 – 1980)*, Neapol: Guida Editori s.r.l, 1980, s. 9

⁴ Překlad: znovuzrození, někdy též do češtiny překládané jako hnutí za národní svobodu

Hlavním cílem hnutí Mladé Itálie bylo dosáhnout sjednocení země prostřednictvím povstaleckých aktivit, kde základní hybnou silou měl být lid. Lid měl sehrát hlavní úlohu při vytváření nové národní jednoty a identity. Podle představitelů Mladé Itálie by měl stát existovat jako jednotný organismus s jednotným náboženstvím, jazykem, zvyky a s jednotným národním duchem. Přes veškeré úsilí a snahy jejich představitelů nebylo dosaženo vytouženého cíle. Hnutí bylo odhaleno a po krátkém čase i rozpuštěno.⁵

V zápětí se na scéně objevila tzv. Umírněná strana. Hlavním záměrem tohoto hnutí byl návrh na vytvoření *konfederace vytvořené z jednotlivých panovnických rodů pod předsednictvím papeže. V této konfederaci by Řím byl "Svatým městem" a Piemont "Válečnou provincií"*.⁶ Ani tento projekt nezískal důvěru a podporu většiny obyvatel a byl již ve svých počátcích odsouzen k nezdaru.

V 60. letech 19. století si Camillo Benso di Cavour, který žil v Piemontu, přivlastňuje a prosazuje myšlenku Risorgimenta. Piemont – severní část Sardinského království – byl centrem politického a parlamentárního života. Zároveň zde jako v jediném regionu platila skutečná svoboda tisku a slova.⁷

Savojská dynastie si v tomto období přivlastňuje a začíná podporovat myšlenku sjednocení Itálie pod svou nadvládou. K dosažení tohoto cíle král Sardinie a Piemontu Viktor Emanuel II. společně s francouzským králem Napoleonem III vyhlásili v letech 1859–60 válku Rakousku–Uhersku, které ovládalo sousední regiony a bránilo sjednocení Itálie. Rakousko–Uhersko bylo ve válce poraženo. Toskánsko, Lombardie a další regiony byly připojeny k Piemontu. V roce 1860 se Giuseppe Garibaldi s armádou dobrovolníků vylodil na Sicílii (tzv. Výprava tisíciletí). Zde za podpory místního obyvatelstva porazil Bourbonskou dynastii. Savojsští připojili Regno delle Due Sicillie (Království obojí Sicílie) k Piemontu a dne 4. března 1861 vyhlásili Italské království.^{8,9}

Pouze dvě oblasti Benátsko a Latio nebyly připojeny k Italskému království. O připojení Benátska se roku 1866 zasloužilo Prusko, které porazilo Rakousku–Uhersko v bitvě u Sadové během prusko–rakouských válek.

Osvobození a připojení Říma a vlastně celého regionu Latio k Italskému království bylo podstatně složitější. Řím byl především sídlem světské moci papeže a jeho území bylo

---

⁵ Giuliano Procaccio, *Dějiny Itálie*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny s.r.o., 2007, s. 237–239

⁶ *Ibidem*, s. 239

⁷ Denis Mack Smith, *Storia d'Italia 1861 – 1969 (1. – 3. díl)*, Laterna: Universale, 1977

⁸ Jiří Špička, *Italské reálie*, Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2001, s. 13–14

⁹ Převzato: Pavla Báčová, bakalářská práce: *Dualismus v Itálii*, Praha, 2010, s. 3–5

i nadále okupováno francouzskými jednotkami, které měly bránit jeho pozemskou suverenitu.¹⁰

Od sjednocení Itálie došlo k několika obrozeneckým bojům, které se snažily připojit Řím ke zbytku království. Roku 1862 Giuseppe Garibaldi zopakoval svůj osvobozenecký pochod na Řím, ale ten byl pod nátlakem Francouzů zastaven. Následně došlo k uzavření dohody mezi Itálií a Francií, ve které stálo, že do dvou let se francouzské jednotky stáhnou z Říma. Roku 1866 bylo přijato několik zákonů, které směřovaly k omezení církevního vlivu. Následující rok proběhla poslední bitva o osvobození Říma, ve které byli Italové znovu zastaveni francouzskými jednotkami. Nakonec k zisku Říma přispěla především prusko–francouzská válka a prohra Francouzů u Sedanu ze dne 20. září roku 1870. Dva týdny poté vstoupily italské oddíly branou Porta Pia do budoucího hlavního města Italského království.¹¹ Po obsazení Říma byl přijat zákon o zárukách, který musel respektovat papežskou nedotknutelnost a svobodu.

Ziskem Říma bylo definitivně dovršeno období Risorgimenta a pozornost království se začala orientovat jiným směrem především pak k řešení vnitřních problémů nově vzniklého království a hospodářskému životu.

1.2. Sociálně–ekonomická situace před a po sjednocení Itálie¹²

Jak jsem již uvedla, sever a jih procházel zcela odlišným historickým, hospodářským a politickým vývojem.

V severní části poloostrova docházelo k rychlejšímu rozvoji především v dopravní infrastruktuře – výstavba nových železnic. Dále vznikaly nové banky, rozvíjel se obchod jak se sousedními regiony, tak i s celou Evropou.

V jižní části poloostrova byla situace zcela odlišná. Hlavní roli zde hrálo zemědělství a to ještě v tradičním extenzivním způsobu hospodaření, kterým se vyznačovala feudální společnost. Kvůli špatné infrastruktuře nekvetl ani obchod.¹³ Nedostatek peněz v rozpočtu jižních regionů vedl k postupnému prohlubování rozdílů mezi severem

---

¹⁰ Giuliano Procaccio, *Dějiny Itálie*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny s.r.o., 2007, s. 270

¹¹ Ibdem, s. 272

¹² Převzato: Pavla Báčová, bakalářská práce: *Dualismus v Itálii*, Praha, 2010, s. 6

¹³ Denis Mack Smith, *Storia d'Italia 1861–1969 (1.–3. díl)*, Laterna: Universale, 1977 a Giuliano Procaccio, *Dějiny Itálie*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny s.r.o., 2007, s. 241–242

a jihem. Velké množství lidí především z jižní Itálie se domnívalo, že sjednocení Itálie povede ke zlepšení hospodářské, společenské a politické situace na jihu. Po deseti letech od sjednocení se však rozdíly nadále prohlubovaly. Sjednocení mělo pozitivnější dopad hlavně na sever Itálie, kde se již dobré socioekonomické podmínky nadále zlepšovaly.

1.3. Zemědělství¹⁴

Itálie byla jedním z hlavních dodavatelů zemědělských produktů do Evropy. Jednalo se především o obilí, hedvábní, olej a víno. I na italské zemědělství však začala doléhat tvrdá konkurence – především Rusko.

Sever Itálie se rozhodl reagovat na nově vzniklou situaci tím, že začal stále více používat nové moderní zemědělské stroje a snažil se orientovat především na pěstování průmyslových plodin jako je len, cukrová řepa aj.¹⁵

Naproti tomu jih neměl zájem vylepšit svůj stávající tradiční zastaralý způsob hospodaření.¹⁶ Zemědělec pocházející z jihu poloostrova neměl k inovacím důvěru, byl přesvědčen o tom, že ručně zhotovené věci vydrží mnohem déle než ty, které jsou vytvořeny na strojích.¹⁷

1.4. Průmysl¹⁸

Průmysl se jak jinak začal rychle rozvíjet především na severu Itálie. Mezi klíčová odvětví patřilo především hutnictví, strojírenství a chemie. Průmyslový život severu se koncentruje v trojúhelníku tvořeném městy Turín, Milán a Janov.

Naproti tomu v jižní Itálii se průmysl rozvíjel opět velmi pomalu. Existovalo zde pouze pár továren a většinou všechny vznikly na popud příslušníků vládnoucí dynastie. Rozdíl

---

¹⁴ Převzato: Pavla Báčová, bakalářská práce: *Dualismus v Itálii*, Praha, 2010, s. 6–7

¹⁵ Paolo Sylos Labini, *Scritti sul Mezzogiorno (1954–2001)*, Manduria–Roma–Bari: Piero Lacaita editore, 2003, s. 390

¹⁶ Giuliano Procaccio, *Dějiny Itálie*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny s.r.o., 2007

¹⁷ Denis Mack Smith, *Storia d'Italia 1861 – 1969 (1. – 3. díl)*, Laterna: Universale, 1977, s. 76

¹⁸ Převzato: Pavla Báčová, bakalářská práce: *Dualismus v Itálii*, Praha, 2010, s. 7

mezi severem a jihem byl rovněž vidět i v průmyslové struktuře. Jih dával přednost domácí výrobě, zatímco sever kladl důraz na manufakturní výrobu.¹⁹

1.5. Zemědělská krize

Jedním z hlavních problémů, které se po sjednocení vyskytly na italském poloostrově, byla zemědělská krize. Mnoho obyvatel se rozhodlo k emigraci. Ta zasáhla nejen Itálii, ale i ostatní národy střední a východní Evropy, především v druhé polovině 19. století a v prvním desetiletí 20. století. Většina Italů se vydávala především za sezónní prací do Švýcarska, Francie, Belgie či Německa a ti odvážnější především z jihu Itálie se vydávali hledat štěstí do Severní či Jižní Ameriky. V období 1886–1890 byl roční průměr emigrantů okolo 222 000 osob.²⁰

V té době začala vznikat i rolnická hnutí, která se koncentrovala kolem dolního toku Pádu. Začaly se organizovat první spolky zemědělských dělníků a družstva, kde se šířily myšlenky socialismu. Itálie byla jedinou zemí, kde rozvoj socialismu a dělnického hnutí *nenarazil na hluchotu a nedůvěru rolnických mas.*²¹

1.6. Zahraniční politika

Zpočátku Itálie udržovala přátelství především s Anglií a Francií. Vztah s Francií se však v průběhu 80. let změnil a Itálie se čím dál tím víc začala sblížovat s Německem a Rakouskem–Uherskem. Tento fakt byl stvrzen v květnu 1882, kdy dohoda mezi Itálií, Německem a Rakouskem–Uherskem vešla do dějin pod názvem Trojspolek. Vstupem do Trojspolku se Itálie stala opět jednou z hlavních evropských mocností a získala zpět svoji vážnost.²²

Ke konci 19. století zeslábla italská ekonomika a vzrostly sociální nepokoje především na jihu Itálie. Mezi hlavní představitele konce 19. století patřil Francesco Crispi, *stoupenec Mazziniho a pravá ruka Garibaldiho na Sicílii.*²³ Jako předseda vlády působil v letech 1887–1891 a 1893–1896. Crispi byl velkým stoupenecem kolonialismu.

---

¹⁹ Paolo Sylos Labini, *Scritti sul Mezzogiorno (1954–2001)*, Manduria–Roma–Bari: Piero Lacaita editore, 2003, s. 390

²⁰ Giuliano Procaccio, *Dějiny Itálie*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny s.r.o., 2007, s. 280–281

²¹ *Ibidem*, s. 282–283

²² *Ibidem*, s. 287

²³ *Ibidem*, s. 292

Prováděl agresivní zahraniční politiku. Jeho vzorem byl Otto von Bismarck. Crispi se snažil též upevnit vnitřní politiku. Chtěl dosáhnout vzájemného usmíření se Svatou stolicí, ale toto úsilí nakonec ztroskotalo. Během své druhé vlády Crispi potlačil hnutí Fasci²⁴ na Sicílii a rozpustil socialistickou stranu. Roku 1896 podal demisi bez šancí vrátit se zpět do politiky.²⁵

Na přelomu století nebyla situace v Itálii příliš růžová. Nespokojenost a nejistota vyvrcholily vraždou krále Umberta I. Na začátku nového století byly zakládány odbory, komory práce a dělníci daleko častěji vycházeli do ulic stávkovat. Generální stávky se odehrávaly ve všech velkých italských městech – Janově, Florencii, Turíně či Římě.²⁶

Hlavní postavou začátku 20. století byl politik a státník Giovanni Giolitti. Předsedou vlády byl zvolen v letech 1892–1893, 1903–1905, 1906–1909, 1911–1914 a 1920–1921. „*Byl to muž pevného politického přesvědčení a nikdy nezbloudil v křivolakých stezkách politických událostí, nikdy nezaměnil taktiku za strategii.*“ Jeho politika byla naprosto odlišná od té, kterou prosazoval Francesco Crispi. Měl odpor k expanzivní zahraniční politice a soustředil se spíše na politiku appeasementu. Koloniální politika též nepatřila k jeho hlavním prioritám. Giolitti chtěl především vyřešit vnitřní problémy, které sužovaly Itálie. K tomu však bylo zapotřebí klidu a míru.²⁷

V průběhu třetí Giolittiho vlády došlo k ničivému zemětřesení. To zasáhlo jih Itálie, Reggio Calabria a především sicilskou Mesinu dne 28. prosince roku 1908. Počet obětí se vyšplhal skoro k 100 000.²⁸ Po této tragické události se celý národ semkl a snažil se, co nejrychleji odstranit vzniklé škody.

Mezinárodní vztahy mezi evropskými zeměmi opět vstupují do kritické fáze. V důsledku tohoto faktu došlo na počátku 20. století k oslabení ekonomického rozmachu ve všech sektorech národního hospodářství.

Během třetí Giolittiho vlády došlo k několika zásadním reformám. Mezi nejdůležitější patřila volební reforma, ta se vztahovala na všechny muže, kteří dosáhli aspoň třiceti let a prošli vojenskou službou a v minulosti neměli nárok na volební právo.

---

²⁴ socialistické a demokratické hnutí, které se rozvíjelo na Sicílii v letech 1891–1894. K tomuto hnutí se hlásili zemědělci, proletáři, dělníci a horníci.

²⁵ Gabriele De Rosa, *La storia la società gli uomini III. volume*, Bergamo: Minerva Italica, 1990, s. 150–152

²⁶ *Ibidem*, s. 300

²⁷ *Ibidem*, s. 310

²⁸ Daniel Mrázek, *Osmičková výročí: zemětřesení v Mesině*, in: Český rozhlas, 23.12. 2008 - http://www.rozhlas.cz/leonardo/veda/_zprava/osmickova-vyroci-zemetreseni-v-messine--526101

V září roku 1911 vyhlásila Itálie válku Libyi. Italský lid si od této nové kolonie sliboval především zlepšení hospodářské situace, ale jejich očekávání nakonec nebyla naplněna. Válka se protáhla na jeden rok a stála Itálii obrovskou sumu peněz.²⁹

1.7. Vstup Itálie do první světové války

28. června 1914 byl v Sarajevu spáchán atentát na rakousko–uherského následníka trůnu Františka Ferdinanda D'Este a jeho manželku Žofii Chotkovou. Přestože byla Itálie členem Trojspolku, zpočátku války zůstala neutrální. Nakonec italský velvyslanec vyjednal v Londýně 26. dubna 1915 úmluvu s mocnostmi Dohody. Vše samozřejmě za zády parlamentu. Na oplátku bylo Itálii přislíbeno Tridentsko, Horní Adiže, jižní Tyrolsko, Terst, Istrie, Dalmácie a Vlora v Albánii. Nakonec tedy Itálie vstoupila do války 24. května 1915.³⁰ Velká část italského obyvatelstva společně s Giolittim si válku nepřála, protože Itálie na ni nebyla připravena, ani vojensky, natož ekonomicky. Italský lid se s myšlenkou války nejen neztotožnil, ale naopak ji tvrdošíjně odmítal. Nakonec, jak všichni dobře víme, první světová válka se protáhla na více jak čtyři roky. Během ní došlo k ohromným ztrátám na životech (v literatuře se uvádí více jak 10 milionů padlých), ale i materiální škody byly obrovské. Celková situace všech evropských států se v průběhu válečných let stávala stále více kritickou. První světová válka skončila 11. listopadu 1918. Itálie, bojující na straně Dohody, patřila tedy k vítězům první světové války. Na mírovém jednání ve Versailles získala Tridentsko, město Terst, kraj Horní Adiže, Istrii a Dalmácii.

---

²⁹ Giuliano Procaccio, *Dějiny Itálie*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny s.r.o., 2007, s. 321–322

³⁰ Gabriele De Rosa, *La storia la società gli uomini III. volume*, Bergamo: Minerva Italica, 1990, s. 240–241

2. Kulturní vývoj³¹

V průběhu Risorgimenta vzniklo několik významných děl italského písemnictví. Jedna z nejvýznamnějších prací 19. století byly *Dějiny italské literatury* (*Storia della letteratura italiana*) od Francesca De Sanctise. V tomto díle autor popisuje historický vývoj italského písemnictví a kultury. Nejsou zde popisovány pouze literární dějiny, ale i obecné dějiny Itálie.

Mezi další díla, která přispěla ke kulturnímu rozvoji Itálie, patřily *Vláda ve Florencii* (*Il governo a Firenze*) a *Dějiny italských revolucí* (*Storia delle Rivoluzioni d'Italia*) aj. od italského historika Giuseppa Ferrariho, který za svůj život napsal několik děl i ve francouzském jazyce. Po sjednocení Itálie napsal Giuseppe Ferrari velmi mnoho děl, která se v první řadě soustředily na dějiny italských měst a poté se snažil vylíčit i vzpoury, jež sužovaly italskou minulost.

Mezi další autory, kteří se podíleli na rozvoji italské kultury, patřili Nicola Tommasea se svým *Slovníkem italštiny* a Michele Benedetto Gaetano Amari, historik považovaný za zakladatele moderní instituce východních studií v Itálii. Ten se zabýval především jihem Itálie a napsal vědeckou studii o *Sicílii za muslimské nadvlády* (*Storia dei Musulmani di Sicilia*) a *Sicilské nešpory* (*Racconto popolare del Vespro siciliano*).

Po sjednocení Itálie se do podvědomí italského lidu dostal román *Gepard* (*Il gattopardo*). V tomto díle autor Tomaso di Lampedusa, líčí život jedné sicilské aristokratické rodiny a její následné postavení ve sjednocené Itálii.

Mezi nejúspěšnější a nejvýznamnější umělce italského znovuzrození patřil parmský rodák a skladatel Giuseppe Verdi, který za svůj život složil velké množství oper.

V 80. letech 19. století byl kulturní a literární život ve společnosti poměrně významně zastoupen. Objevují se veristé, dialektová poezie, Manzoniho následníci. Většina z nich však zůstala zapomenuta. Pouze dva autoři, kteří byli též označováni jako veristé, stojí za zmínku – Giovanni Verga a Giosuè Carducci.

Giovanni Verga, sicilský rodák, který velmi věrohodně zobrazuje ve svých dílech reálnou situaci italského lidu. Mezi Vergovi nejznámější díla patří *Dům u mišpule* (*I Malavoglia*) a *Mistr don Gesualdo* (*Maestro don Gesualdo*). V prvním románu realisticky a pravdivě popisuje rodinu rybáře Ntoniho, jejich každodenní radosti, strasti

---

³¹ V této části jsem vycházela z této literatury: Giuliano Procaccio, *Dějiny Itálie*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny s.r.o., 2007, s. 264–265; 288–289 a 315

a bolesti. Situace rodiny se stává každým dnem těžší a těžší, což nakonec vyústí v rodinnou tragédii.

Druhé dílo představuje hlavního hrdinu Gesualda, který se domnívá, že díky výhodnému sňatku s bohatou šlechtičnou dosáhne vytoužených cílů, získá respekt a uznání. Nakonec však přes veškeré snahy umírá sám, daleko od svého domova a země. I v dnešní době jsou Vergova díla velmi oblíbená. Ve své době však nepatřil k čteným a oblíbeným autorům.

Naproti tomu Giosuè Carducci byl již ve své době oslavován jako velký básník. Ve svých básních se věnoval savojskému Piemontu, boji proti církvi a světské moci papežů, opěvoval královnu Markétu Savojskou aj. Právě díky svému nadání a rozmanitosti svého díla získal v roce 1906 Nobelovu cenu za literaturu.

Na přelomu 19. a 20. století se objevují autoři jako Luigi Pirandello a Italo Svevo, kteří se zabývají ve svých knihách krizí, která zasáhla celou společnost.

K Pirandellovým nejznámějším dílům patří *Nebožtík Mattia Pascal (Il fu Mattia Pascal)*, kde je hlavní protagonist charakterizován jako mnohotvárná postava. Na začátku díla potlačí svoji pravou identitu kvůli otisknutému článku v novinách a ihned poté nasadí masku a myslí si, že touto změnou dosáhne lepšího života. To se však nestane, hlavní hrdina si teprve na samotném konci uvědomí, že se má hůře než na začátku své životní cesty.

Italo Svevo napsal významný italský román *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho (La coscienza di Zeno)*. Toto dílo bylo velmi silně poznamenáno studiem díla a myšlenek Sigmunda Freuda.

Úspěchu se kniha dočkala až ke konci autorova života a od té doby patří k stěžejním dílům italské kultury.

V prvním desetiletí 20. století se zlepšily životní podmínky většiny obyvatel. Někteří lidé si mohli dovolit jet na dovolenou k moři nebo na hory, chodit do divadel či na literární debaty. V divadlech zářily Pucciniho opery – *Madame Butterfly, Bohéma* aj.

V literatuře se do popředí drali dekadentní básníci. V Itálii se v čele dekadentních básníků objevil Gabriele D'Annunzio a jeho pojem nadčlověk. Následně se v popředí představil avantgardní směr futurismus. Hlavním představitelem byl Filippo Tommaso Marinetti, který sepsal *Manifest futurismu*. Futurismus oslavoval modernost a oddanost umění.

V Itálii se na počátku 20. století ujalo i nové umění – film. Na italském území se nacházela hned tři filmová studia (římské, milánské a turínské) a z nich vzešly první historické velkofilmy (*Cabiria*, *Poslední dny Pompejí*, *Quo Vadis?*).

Mezi další odvětví, která sklízela úspěch a obdiv, patřil automobilismus. Značky Fiat, Alfa Romeo a Maserati jsou známé nejen v Itálii, ale i po celém světě. Velice důležitou roli začíná hrát v tomto období sport. Nejvíce vynikal fotbal a cyklistika.

Během první světové války kultura spíše stagnovala. Rozvíjet se začala až v poválečném období. Na scénu přicházeli noví spisovatelé a básníci, jako například Giuseppe Ungaretti, který přiblížil pocity a dojmy z války ve svých sbírkách. Mezi jeho nejvýznamnější báseň patří *Řeky* (*Fiumi*) z jeho první sbírky *Veselí* (*Allegria*).

3. Sjednocení Itálie a české země

Jak všichni dobře víme, české země byly v průběhu celého procesu sjednocení Itálie součástí Rakouské monarchie. První válka za nezávislost, která probíhala v letech 1848–1849, se odehrála na italském území. Proti sobě bojovala vojska Rakouského impéria vedená maršálem Radeckým a na druhé straně stálo vojsko piemontské vedené Karlem Albertem. Tento konflikt vyvolal u českého obyvatelstva poměrně velký zmatek a obavy z toho, co bude následovat. Lidé věděli, někteří jen tušili, že Italové si přejí sjednocení země a měli pro to pochopení. České země byly totiž také pod nadvládou Habsburků po dlouhá staletí a poměrně velká část společnosti, především národní buditelé podporovali snahu Italů o sjednocení a vymanění se z jejich nenáviděné monarchie.

Situaci a dění na Apeninském poloostrově v letech 1848–1849 popisuje a informuje o ní český politik a novinář František Ladislav Rieger, který pobýval v tomto období v Neapoli a Římě. Detailně se věnuje aktuálním událostem a to jak místním, tak i zahraničním. V dopisech, které posílá svým přátelům, hlavně Karlu Havlíčku Borovskému, popisuje nálady obyvatelstva, místní události, zážitky a příhody. Všechny takto získané informace Borovský interpretuje a publikuje ve svých novinách – *Národních listech*.³²

Mezi další osobnosti, které reflektovaly aktuální situaci na Apeninském poloostrově, patří italský bohemista Arturo Cronia. Tento český bohemista popsal především další etapy italského sjednocení a napsal, že český lid nebyl lhostejný k situaci, která se odehrávala na Apeninském poloostrově.³³ I další války za nezávislost v české společnosti vyvolaly ohlas a následná lidová tvořivost přinesla celou řadu nejrůznějších popěvků, písniček a anekdot, z kterých byl znát odpor Čechů, Moravanů a Slezanů k válce jako takové, ale i nesouhlas se státoprávním uspořádáním v Rakouském impériu.³⁴

V roce 1866 Itálie přitáhla velkou pozornost českých zemí vzhledem k tomu, že pruský kancléř Otto von Bismarck uvažoval o možnosti obsadit český trůn nejmladším synem Viktora Emanuela II. Tím chtěl dosáhnout toho, že by se české země vymanil z područí

---

³² Pavel Helan, Marco Moles, *L'Unità d'Italia - un intreccio di storia tra Tevere e Moldava?*, Praha: Progetto RC, 2012, s. 48

³³ *Ibidem*, s. 48

³⁴ Pavel Helan, *Hrdina červené košile – Giuseppe Garibaldi a jeho mýtus*, in: *Dějiny a současnost* (XXX) 2/2008, - <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2008/2/hrdina-v-cervene-kosili/>

Rakouska a dosáhl by tím nového mocenského uspořádání v Evropě. Nakonec však tento záměr nebyl nikdy realizován, neměl totiž velkou podporu ani v Českých zemích natož v Rakousku a evropských mocnostech.³⁵

Naproti tomu se velké přízně v českých zemích dostávalo jednomu ze tří národních hrdinů Itálie Giuseppemu Garibaldi. V českém prostředí měl přezdívku „novověký Žižka“.³⁶ Mnoho českých spisovatelů o něm psalo jak v průběhu jeho života, tak i po jeho smrti. Mezi nejslavnější autory patří Josef Svátek, Karel Tůma a Karel Kovář.³⁷ Giuseppe Garibaldi se během celého svého života zabýval nejrůznějšími hypotézami a myšlenkami, které jak předpokládal, v budoucnu zajistí spravedlivější uspořádání evropských států. Giuseppe Garibaldi upozornil na fakt, že v poslední době pozvolně upadá národní identita Slovanů v područí Rakouského monarchie. Jeho představa byla asi taková, že by Slované měli utvořit dvě konfederace. První by tvořila severní konfederaci nazvanou československá s hlavním centrem v Praze a druhá nacházející se na jihu s hlavním centrem v Konstantinopoli.³⁸

Díky svým myšlenkám a povaze byl Giuseppe Garibaldi v českých zemích velmi oblíbený a uznávaný. Na druhé straně barikády stál český šlechtic, významný a uznávaný rakouský vojevůdce a maršál Jan Josef Václav Radecký z Radče. Tento tělem i duší voják měl naprosto jiné představy ohledně evropského uspořádání. Jeho idea spočívala v tom, že Itálie i české země mají zůstat v područí Rakouské monarchie.³⁹

Oba, Radecký i Garibaldi, byli ojedinělými osobnostmi, a přestože stáli na odlišných stranách barikády, lze v jejich životech najít určité spojitosti. Tou první byla snaha o lepší uspořádání v Evropě a tou druhou posílení významu obou zemí v celoevropském měřítku. Za svého života dosáhli významných vojenských úspěchů, ale postupem času jejich zářivá hvězda pohasínala.

---

³⁵ Ibidem

³⁶ Ibidem

³⁷ Pavel Helan, Marco Moles, *L'Unità d'Italia - un intreccio di storia tra Tevere e Moldava?*, Praha: Progetto RC, 2012, s. 49–50

³⁸ Ibidem, s. 50

³⁹ Ibidem, s. 54

3.1. Český tisk a události ohledně sjednocení Itálie⁴⁰

O dění na Apeninském poloostrově se zajímaly i nejrůznější profesní skupiny, spisovatelé, politici i obyčejný lid. Myšlenka sjednocení Itálie si našla samozřejmě své příznivce, ale i odpůrce v řadách českých publicistů a novinářů.

Mezi nejvýznamnější české noviny té doby patřily *Národní listy*. Ty se velmi důkladně věnovaly především závěrečné fázi sjednocení – tedy připojení Říma ke zbytku Italského království. „*Obyvatelé Gaety⁴¹, poschováni v čas dobytí ve sklepích a pozemních skrýších, uvítali prý vojáky italské co osvoboditele a prohlásili, ihned přivtělení k říši krále Viktora Emanuele.*“⁴² Dále se *Národní listy* věnovaly i samotnému Římu a popisovaly aktuální situaci: „*Z Říma se píše o opětne demonstraci studujících na universitě; rozdávali mezi sebe trojbarevné kokardy, a volali vzdor strážíra, okolostojícím slávu Viktorovi Emanuelovi a sjednocení Itálie [...]. Všude po církevním státu panuje zjevná i tajná radost z kapitulace Gaety a z vítězství Piemontesů.*“⁴³

Z dalších čísel *Národních listů* je patrná silná antipatie směrem k Rakouskému impériu. Nejlépe a nejvýstižněji se vyjádřil odstupující toskánský guvernér Ricasoli: „*Půda vlastenecká zbavena je cizích dynastií, Rakousko zahráno do posledních svých pevností a tyranství kurie Římské, je podvráceno, ba z větší části již i zbořeno. Takť vyplnilo se dávné přání Danteho a Machiavelliho; a naše vřelé přání se co nejdříve uskuteční. Italiáné jsou nyní sjednocený a svobodný národ; jeho kmenové podali si ruce k bratrské smlouvě, sterá města vztýčila tentýž prapor a ruce občanů pobratřených ponosou ho brzo i do oněch částí země, jež dosud v moci jsou cizinců.*“⁴⁴

Roku 1870 bylo k Italskému království připojeno poslední území, kde vládl papež a tím byl samotný Řím. I tuto skutečnost zmiňují *Národní listy* a píší: „*Řím kapituloval, lid uvítal vojsko královské s nadšením⁴⁵ a zničení světského panství stolice římské bude jedním z oněch několika utěšených výsledků, které vedle mnohých trudných stránek*

⁴⁰ Pavel Helan, Marco Moles, *L'Unità d'Italia - un intreccio di storia tra Tevere e Moldava?*, Praha: Progetto RC, 2012, s. 57–59

⁴¹ Přístavní město nacházející se v regionu Lazio

⁴² *Národní listy*, ze dne 6. 3. 1861 (I/65), s. 2 <http://kramerius.fsv.cuni.cz/search/i.jsp?pid=uuid:ae876087-435d-11dd-b505-00145e5790ea>

⁴³ *Národní listy*, ze dne 7. 3. 1861 (I/66), s. 3 <http://kramerius.fsv.cuni.cz/search/i.jsp?pid=uuid:ae876087-435d-11dd-b505-00145e5790ea>

⁴⁴ *Národní listy*, ze dne 11. 3. 1861 (I/70), s. 3 <http://kramerius.fsv.cuni.cz/search/i.jsp?pid=uuid:ae876087-435d-11dd-b505-00145e5790ea>

⁴⁵ *Národní listy*, za dne 25. 9. 1870 (X/261), s. 1

<http://kramerius.fsv.cuni.cz/search/i.jsp?pid=uuid:ae876087-435d-11dd-b505-00145e5790ea>

objevila nynější krvavá válka německo–francouzská. Je to zajímavým obratem v dějinách, že ten národ, jehož vláda nejusilovněji stavěla se Italům v cestu před branami Říma, nyní volný do nich vykoupil jim vstup krví svou.“⁴⁶

Sjednocením Itálie se nezabývaly pouze *Národní listy*, ale i konzervativní *Císařské královské vlastenecké noviny* – nazývané poté též *Pražské noviny*. Ty nahlíží a hodnotí italské události sedmdesátých let 19. století mnohem kritičtěji, sympatizují daleko více s Rakousko–Uherskem a tvoří tak přímou opozici Národním listům.

Mezi poslední noviny, které se věnovaly situaci na Apeninském poloostrově, patří pravicový katolický deník *Čech*, vydávaný též jako týdeník pod názvem *Politický týdeník katolický*. Protože začal vycházet až roku 1869, nemohl se aktuálně vyjádřit ke sjednocení Itálie, ke kterému došlo roku 1861. Svůj komentář ohledně připojení Říma ke zbytku Italského království vytiskl roku 1870 a zněl takto: *Nestydatější událost byla dovršena v těchto dnech, římské území bylo násilně a nepřírozeně připojeno k Italskému království Viktora Emanuela.*⁴⁷ „*My Češi máme tu povinnost věnovat pozornost této skutečnosti, aby to, co se děje v Římě, se nestalo i u nás.*“⁴⁸ Jak je vidět tyto noviny otevřeně nesouhlasí s připojením Říma ke zbytku Itálie. Na rozdíl od Národních listů popisují pocity a nálady italského a římského obyvatelstva jako absolutně nejednotné a varují před tím, aby se pro Čechy nestal proces sjednocení Itálie příkladem.

Z uvedených příspěvků je zřejmé, že sympatie a antipatie k procesu sjednocení Itálie zrcadlily názory jednotlivých společenských uskupení, ať to byly na jedné straně zastánci monarchie nebo církve a na straně druhé pak představitelé myšlenky slovanské vzájemnosti, kteří naopak usilovali o vymanění českých zemí z područí Rakouska–Uherska. Z toho je evidentní, že v českých zemích neexistoval a ani nemohl být jednotný názor na proces sjednocení Itálie.⁴⁹

---

⁴⁶ *Národní listy*, za dne 21. 9. 1870 (X/257), s. 2

<http://kramerius.fsv.cuni.cz/search/i.jsp?pid=uuid:ae876087-435d-11dd-b505-00145e5790ea>

⁴⁷ *Čech*, ze dne 29. 9. 1870 (II/39), s. 320, in: *d'Italia - un intreccio di storia tra Tevere e Moldava?*, Praha: Progetto RC, 2012, s. 58

⁴⁸ *Čech*, ze dne 22. 9. 1870 (II/38), s. 312, in: *Ibidem*, s. 58

⁴⁹ Pavel Helan, Marco Moles, *L'Unità d'Italia - un intreccio di storia tra Tevere e Moldava?*, Praha: Progetto RC, 2012, s. 58–59

4. Jaroslav Hilbert

4.1. Život

„Dramatik, prozaik a divadelní kritik, na přelomu 19. a 20. století významný představitel úsilí o moderní dramatický výraz, opírající se o příklad Ibsenův a o podměty symbolického dramatu, později autor společenských činoher a konverzačních komedií konzervativního ideového zaměření.“⁵⁰

Jaroslav Hilbert se narodil v Lounech, 19. ledna roku 1871, Karolíně Hilbertové–Reifové a Petru Pavlovi Hilbertovi jako šesté dítě. Jaroslav, v rodinném kruhu též nazýván ze sourozeneckého rozmaru Pepík, pocházel z kulturní patricijské, vzdělané a zámožné rodiny.⁵¹ Jeho otec Petr Pavel Hilbert⁵² byl zemský advokát, významný veřejný a městský činitel a nakonec i dlouholetý starosta města Louny. Jeho matka Karolína Hilbertová–Reifová byla známá česká malířka a vlastenka. Malovala především portréty.⁵³ Jaroslavův bratr Kamil byl významný československý architekt, který se podílel na dostavbě Chrámu svatého Víta v Praze roku 1929. V rodných Lounech projektoval nejen školní budovy, které se nacházejí v Poděbradské ulici, ale i obytné domy a další.

Jaroslav Hilbert navštěvoval měšťanskou školu v Lounech do roku 1885, poté přešel na nižší reálku do Prahy, kde pobýval mezi léty 1885–1886. Následně pokračoval na německé Vyšší průmyslové škole v Plzni. Roku 1889 odmaturoval a poté na přání otce studoval obor strojní inženýrství na Českém vysokém učení technickém v Praze.⁵⁴ Tento obor byl dle otcova názoru nejen velmi praktickým, ale umožnil by mu dosáhnout v životě významného postavení a celospolečenského uznání.

Po dokončení studií působil jako strojní inženýr, v Českomoravské továrně na stroje v Praze – Libni. Zde však vydržel velice krátce. Již v začátku svého působení v Libni se u něj začaly projevovat první literární sklony.⁵⁵

---

⁵⁰ Otakar Chaloupka, *Příruční slovník české literatury*, Praha: Adonai s.r.o., 2001, s. 146

⁵¹ Jaroslav Hilbert, *Dům na náměstí*, Praha: Československé podniky tiskařské a vydavatelské, 1922, s. 16

⁵² Plzeňský rodák, představitel Národní strany svobodomyšlné. Poprvé ustanoven starostou 27. října 1881, poté ještě pětkrát v řádných volbách, nakonec pod tlakem opozice resignoval 1. května 1899. V historii lounské samosprávy byl nejdéle úřadujícím starostou.

⁵³ *Ibidem*, s. 28

⁵⁴ Věra Menclová, Václav Vaněk a kolektiv, *Slovník českých spisovatelů*, Praha: Libri, 2000, s. 237

⁵⁵ Vladimír Forst a kol., *Lexikon české literatury – osobnosti, díla, instituce 2 H–L*, Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1993, s. 178

Po prvních uměleckých úspěších, které se dostavily již po třech letech od nástupu do Českomoravské továrny, opustil své místo a začal se plně věnovat umělecké činnosti.

Ve svých pozdějších vzpomínkách uváděl, že to *nebylo zběhnutí, nýbrž upřímný návrat na původní cestu, pro kterou se rozhodl již v domě rodičů*.⁵⁶ Jeho velkým literárním vzorem byl Jaroslav Vrchlický, taktéž lounský rodák, kterého se však nikdy nesnažil napodobit.

Jaroslav Hilbert si zachoval svojí originalitu a samostatnost literárního díla. Povolání spisovatele však nebylo a není zaměstnáním, které by dokázalo člověka uživit. Přes počáteční úspěchy však během svého života častokrát trpěl jak nouzí, tak i hladem, a proto se rozhodl stát se zároveň i divadelním kritikem.⁵⁷

Byl uváděn jako *divadelní referent ostrého pera a prudkého slova*, který byl skoro každý den přítomen v divadlech. Díky této skutečnosti měl možnost zasahovat polemicky do každodenních otázek.⁵⁸

22. dubna roku 1899 se Jaroslav oženil s Miladou, dcerou pocházející z pražské zámožné patricijské rodiny s uměleckými zálibami a sbírkami. Předtím než se oženil, neměl žádný vážnější vztah. Nejsilnější vztah měl ke své sestře Mince, která byla nejen jeho dvojčetem, ale i nejlepší přítelkyní a životní rádkyní.⁵⁹

V roce 1902 se aktivně podílel na založení literárního spolku Kruh českých spisovatelů, kde zastával pozici místopředsedy. Roku 1906 byl na doporučení Jaroslava Vrchlického zvolen Jaroslav Hilbert členem České akademie věd a umění.⁶⁰ Od téhož roku začal působit jako činoherní kritik, fejetonista a redaktor. Svoje kritiky psal do českého agrárního listu *Venkov*. Právoplatným členem redakce časopisu *Venkov* byl až do roku 1919, poté co se vrátil z cesty po Sibiři. Listu *Venkovu* zůstal věrný přibližně třicet let. I přes neshody s vedením a odchodem jiných spisovatelů, Jaroslav Hilbert zůstal. Novinářská činnost mu byla životní potřebou. Přesto i jako žurnalista byl především dramatikem a potřeboval své obecnostvo.⁶¹ Jaroslav Hilbert psal i do *Zlaté Prahy*⁶², *Moderní revue*⁶³, *Volných směrů*⁶⁴ a *Scén*.⁶⁵

---

⁵⁶ Stanislav Lom, *Jaroslav Hilbert: Básníkův profil*, Praha: Česká akademie věd a umění, 1947, s. 7

⁵⁷ *Ibidem*, s. 7

⁵⁸ Arne Novák, *Stručné dějiny literatury české*, Olomouc : R. Promberger, 1946, s. 488 -

<http://knihovna.phil.muni.cz/arne-novak/books/strucne-dejiny-literatury-ceske-novak-1946/str-488>

⁵⁹ Stanislav Lom, *Jaroslav Hilbert: Básníkův profil*, Praha: Česká akademie věd a umění, 1947, s. 11

⁶⁰ byla instituce pro podporu věd a umění, založená Josefem Hlávkou roku 1888 v Praze. Akademie měla tři třídy vědecké a čtvrtou třídu uměleckou a literární. Po roce 1918 se přejmenovala na Českou akademii věd a umění a od roku 1953 ji nahradila Československá akademie věd (ČSAV).

⁶¹ Stanislav Lom, *Jaroslav Hilbert: Básníkův profil*, Praha 1947, s. 17–19

Teprve po vzniku samostatného Československého státu dostal Jaroslav Hilbert dostatečný prostor k umělecké činnosti. Jeho vznik přijal s nadšením a rychle se zapojil do budování nových kulturních a uměleckých struktur. Roku 1919 se společně s Karlem Hugem Hilarem podílel na vzniku Dramatického svazu, kde působil až do své smrti ve funkci předsedy.⁶⁶

Během svého života Jaroslav Hilbert uskutečnil několik delších cest do zahraničí. V roce 1897 navštívil Anglii, v roce 1899 Francii. Poté následovala cesta do Skandinávie za jeho velkým vzorem Henrikem Ibsenem. Jeho další kroky směřovaly do Itálie, kterou procestoval v roce 1909. V letech 1919–1920 cestoval po Rusku. Zde se připojil k československým legiím, které v té době ovládaly značnou část Ruska, především pak Transsibiřskou magistrálu. Odtud se podobně jako mnozí legionáři vracel přes Japonsko a Spojené státy americké domů. Všechny tyto cesty ho velmi ovlivnily a poznamenaly a to vše se projevilo v celé řadě fejetonů, které za svého života napsal.⁶⁷

Během své umělecké dráhy napsal 22 divadelních her, mnoho povídek, fejetonů, jeden román a několik odborných prací. Jaroslav Hilbert je pokládán za zakladatele českého psychologického dramatu. Je jedním z nejuznávanějších dramatiků 20. století. V průběhu života si psal se slavnými osobnostmi, jako byl Antonín Dvořák, Josef Svatopluk Machar či Jaroslav Vrchlický.⁶⁸

Jaroslav Hilbert udržoval přátelské vztahy s významnými osobnostmi té doby jako například s Jaroslavem Vrchlickým, s Antonínem Švehlou, s chirurgem a profesorem Karlem Maydlem či architektem Janem Kotěrou. Naproti tomu Jaroslav Hilbert vystoupil proti významným osobnostem našich dějin například *Mistru Janu Husovi*, *proti dílu Tomáše Garrigua Masaryka*, *proti divadelní oblibě Josefa Kajetána Tyla*,

---

⁶² český ilustrovaný časopis, vycházející v letech 1864-65, jehož redaktorem byl Vítězslav Hálek a nakladatelem byl Karl Seyfried. Poté vycházel v letech 1884-1929 jako týdeník, prvním redaktorem byl Ferdinand Schulz. Přinášel množství literárních prací a článků z oblasti kultury i politiky.

⁶³ časopis vycházející mezi lety 1894–1925, který se soustředil na básníky symbolistické a dekadentní orientace.

⁶⁴ umělecký časopis, vydávaný jednou měsíčně v letech 1897–1929.

⁶⁵ Otakar Chaloupka, *Příruční slovník české literatury*, Praha: Adonai s.r.o., 2001, s. 146

⁶⁶ Věra Menclová, Václav Vaněk a kolektiv, *Slovník českých spisovatelů*, Praha: Libri, 2000, s. 237

⁶⁷ Vladimír Forst a kol., *Lexikon české literatury – osobnosti, díla, instituce 2 H–L*, Praha: Academia, 1993, s. 178

⁶⁸ David Hertl, *Příběhy z kalendáře – Jaroslav Hilbert*, in: Český rozhlas, 19. 1. 2011 - http://www.rozhlas.cz/sever/pribehyzkalendare/_zprava/pribehy-z-kalendare-jaroslav-hilbert--952255

*lidové vřelosti her Aloise Jiráska, proti smyslnosti barvitého prudkého umění bratří Mrštiků, proti kritickému pohledu Františka Xavera Šaldy a Jindřicha Vodáka.*⁶⁹

Jaroslav Hilbert zemřel 10. května roku 1936 v Praze a byl pochován na vyšehradském Slavíně.⁷⁰

4.2. Dramatická a literární tvorba

Jaroslav Hilbert se výhradně orientoval na dramata. Tímto žánrem se zabýval i ve svých kritických a teoretických statích. „*Epizodou v Hilbertově literárním vývoji byla erotická a reflexní lyrika, odrážející některé rysy příznačné pro poezii přelomu století (negativistický postoj k dobové realitě, ironii a lehké sebeironii). Zároveň však Hilbertův literární vývoj obsahoval jeho typické, pateticky nadnesené gesto prométheovské mužnosti.*“⁷¹

Tvorba prózy nepatřila k jeho silným stránkám, a proto se o ni pokoušel jen příležitostně. Mezi jeho ranou prózu patří *Lili a jiné povídky* (1895), což jsou náladové příběhy lásek z bohémského prostředí konce století.⁷² K nejvýznamnějším Hilbertovým prózám patří román *Rytíř Kura*, vydaný roku 1910, který i přesto, že nepatří mezi dramata, je dramaticky pojat. V době, kdy vznikl tento román, se Jaroslav Hilbert dočasně rozešel s Národním divadlem. Z tohoto důvodu nebyl román divadelně ztvárněn na prknech Národního divadla. Jaroslav Hilbert chtěl poukázat na to, že může vyniknout i na jiném poli a tak se opět vrátil k próze. Toto románové drama vypráví příběh z pražského peněžního a průmyslového prostředí, kde hmota a zlato krutě ovládne lidský život. I přes obrovské bohatství nenašel hlavní hrdina lásku a osobní štěstí.⁷³

Poté lze do prózy zařadit i jeho pozdější cestopisnou črtu *Léto v Itálii*, kterou autor napsal roku 1909, ale k jeho vydání došlo až roku 1915. Po napsání této cestopisní sbírky se Jaroslav Hilbert definitivně vrátil k divadelním hrám. Mezi poslední prozaické počiny patří vzpomínková kniha *Dům na náměstí* (1922), kde Jaroslav Hilbert popisuje

---

⁶⁹ Stanislav Lom, *Jaroslav Hilbet: Básníkův profil*, Praha: Česká akademie věd a umění, 1947, s. 44

⁷⁰ Vladimír Forst a kol., *Lexikon české literatury – osobnosti, díla, instituce 2 H–L*, Praha: Academia, 1993, s. 178

⁷¹ *Ibidem*, s. 178

⁷² *Ibidem*, s. 178

⁷³ Stanislav Lom, *Jaroslav Hilbet: Básníkův profil*, Praha: Česká akademie věd a umění, 1947, s. 26

svoje mládí a prostředí, ve kterém vyrůstal a osoby, které velmi výrazně ovlivnily jeho život.

Jak jsem již zmínila výše, Jaroslav Hilbert během svého života napsal celkem 22 činoher, tragédií, komedií a aktovek, které měly rozličné zaměření i uměleckou hodnotu.

Jeho prvním divadelním počinem byla hra *Vina*, která se objevila na prknech Národního divadla v Praze v květnu roku 1896 ve skvělé interpretaci Hany Kvapilové a Eduarda Vojana.⁷⁴ Tato první hra dosáhla velkého ohlasu jak u publika, tak i u kritiky. František Xaver Šalda se o hře vyjádřil následovně: „*Je to skvělé, tak lichotivé, tak důvěrné. Má to veliké, trochu udivené oči mladé dívky. Je v tom mnoho té živelné poezie, kterou je tak těžké definovat, poněvadž je to koneckonců lázeň nervů a laskání světla a hlazení větru. To se jen může cítit, jako se cítí jaro, mládí a úsvit.*“⁷⁵

Díky této hře stanul v čele dobového úsilí o moderní dramatický výraz, oproštěný od vnějšího aparátu výstavby dramatického děje a soustředěný k niternému pojetí konfliktu. Hra je napsána ve formě klasické tragédie, odehrává se mezi pěti osobami, v jednom dni a v jednom pokoji. Autor vypráví intimní citový příběh svedené dívky, přičemž se autor soustředil na psychologické pojetí konfliktu, z něhož plyne následná smrt hlavní hrdinky. Hra *Vina* je první moderní dramatické dílo inspirované ibsenovským stylem.⁷⁶

Mezi další hry, s kterými Jaroslav Hilbert, slavil, úspěch jsou – *Pěst* (původně *O Bohu*, z roku 1898) a *Psanci* (1900). V divadelní hře *Pěst*, se hlavní hrdinka bouří proti Bohu. Z tohoto důvodu rakouská policie shledala tuto hru ateistickou a zakázala její provedení. Až roku 1905 se tato hra mohla představit v jednom provedení v dramatickém cyklu Kruhu českých spisovatelů na Smíchově. Přes všechny zákazy se nakonec divadelní hra dostala do Městského divadla na Vinohradech a poté i do Národního divadla v Praze, úspěch byl značný.⁷⁷

---

⁷⁴ Ibidem, s. 10

⁷⁵ Převzato: Renáta Gänselová, diplomová práce: *Kulturní a politický vývoj v Lounech ve 2. polovině 19. století*, Plzeň, 2010, s. 61

⁷⁶ Forst Vladimír a kol., *Lexikon české literatury – osobnosti, díla, instituce 2 H–L*, Praha: Academia, 1993, s. 178

⁷⁷ Stanislav Lom, *Jaroslav Hilbert: Básníkův profil*, Praha: Česká akademie věd a umění, 1947, s. 11

Další divadelní hra *Psanci* nebyla příliš zdařilá jako dvě předchozí. Líčí osud rozvrácených lidí z konce století. V této hře se však Jaroslav Hilbert nejvíce přiblížil dobovému typu symbolického dramatu.⁷⁸

Další hrou je tragická báseň *Falkenštejn* z roku 1903, která vychází z historické látky. Vypráví příběh o vidině samostatnosti, mocnosti a nezávislosti Čech pod vládou silného místního panovníka. Tato hra z počátku nezaznamenala ohlas ani u diváků ani u kritiků. Teprve v roce 1924 byl *Falkenštejn* dokonale proveden v režii Karla Huga Hilara. Touto hrou dosáhl Hilbert své nejvyšší dramatické úrovně, na kterou si nicméně musel počkat celých 21 let.⁷⁹

Poté roku 1909 vyšla národní hra *Česká komedie*. V této aktovce vypráví autor příběh českých vojáků, kteří umírají ve válečných konfliktech za Rakousko–Uhersko roku 1866.⁸⁰

Velký úspěch neměla ani divadelní komedie *Patria* (1911). I přes neúspěch a kritiku Jaroslav Hilbert vytrval a pokračoval v dramatické tvorbě.

Po čtyřech letech vydal dramatickou báseň *Kolumbus*, která poukazuje na konflikt silného jedince s nechápajícím okolím. Opět se jedná o historickou tematiku. Po období neúspěchů, přichází se společenskou hrou *Jejich štěstí* (1916), která byla s nadšením přijata nejen obecně, ale i kritikou. Hra byla několikrát opakována. V této době prožíval Jaroslav Hilbert své nejkrásnější životní období. Byl pánem divadla, sklízel strhující a bouřlivé potlesky. K dalším úspěšným hrám patřilo *Hnízdo v bouři* (1917). Za úspěchem těchto her stála v neposlední řadě také herečka Andula Sedláčková, která byla obdivovaná nejen muži, ale i ženami. Plně se oddala hilbertovským komediím. Mezi léty 1919–1920 se zrodila nová společenská hra *Podzim doktora Marka*.⁸¹

Mezi Hilbertovy nejvýznamnější divadelní hry dvacátých let patří *Druhý břeh* (1924). Tématem je spor mezi sociálně demokratickou levicí a pravicí o metody třídního boje. Touto hrou Jaroslav Hilbert chtěl nejen zaujmout své publikum, ale i vychovávat. Následně vydal *Prapor lidstva* (1926) a *Job* (1928). Tyto hry však nedosáhly takového úspěchu jako hra *Druhý břeh*.⁸²

---

⁷⁸ Zdeněk Pešata a kolektiv, *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*, Praha: Československý spisovatel, 1982, s. 98

⁷⁹ Stanislav Lom, *Jaroslav Hilbert: Básníkův profil*, Praha: Česká akademie věd a umění, 1947, s. 17

⁸⁰ Věra Menclová, Václav Vaněk a kolektiv, *Slovník českých spisovatelů*, Praha: Libri, 2000, s. 237–238

⁸¹ Stanislav Lom, *Jaroslav Hilbert: Básníkův profil*, Praha: Česká akademie věd a umění, 1947, s. 29–30

⁸² *Ibidem*, s. 31–32

V dalších společenských hrách autor uplatnil své zkušenosti z pobytu v Rusku. Jednalo se o hry *Domů* (1927) a o *Bližence* (1931).⁸³ Vedle těchto her napsal Jaroslav Hilbert ve 20. letech i veselohry, činohry či společenské komedie, které se zpravidla soustředily na milostnou zápletku: *Irena* (1929), navazující na francouzskou konverzační komedii a další divadelní hry jako *Třídíč štěrku* (1930), *Let královny* (1932) a *Sestra* (1933). Poslední Hilbertovou hrou byl *Michael* (1934). V Hilbertově době jeho divadelní hry měly značný úspěch.⁸⁴

Jaroslav Hilbert nepsal pouze divadelní hry, svoje názory a myšlenky sepsal do svých studií a přednášek. Mezi ty nejvýraznější patří – *Tváří v tvář Ibsenovi* (1900), *Dosti Husa!* (1901), *O dramatu* (1913), *F. X. Šalda* (1917), *Ženina láska a její výraz* a další.⁸⁵

4.3. Cestopis *Léto v Itálii*

„Feuilletony, které tuto podávám, nečiní nároku ani na zevrubnost látky, ani na název díla komponovaného. Jsou, čím chtěly být: zachycením vzrušením. Budu spokojen, vyvolají-li v čtenáři, jenž Itálii zná, vzpomínku na zemi, která jest s to spůsobiti nejprotichůdnější oplodnění, ale která nezmůže jedině: býti bezozevnou“⁸⁶.

Z tohoto citátu je zřejmé, že autor chtěl v této sbírce fejetonů zachytit vzrušení, které pociťoval v době, kdy cestoval po střední a jižní Itálii. Snad nikdo mu nemůže upřít nadšení, které z této knihy vyzařuje.

Jaroslav Hilbert za svého života navštívil velké množství zemí, měl tedy možnost srovnání. Itálie ho dlouhou dobu příliš nelákala. Přestože znal sever poloostrova, střed a jih mu zůstal až do roku 1909 zcela cizí. Mnoho autorů navštěvuje Itálii především kvůli tomu, že chtějí vidět na vlastní oči, co se v hodinách dějepisu učili o Římské říši. Vzhledem k tomu, že Jaroslav Hilbert neměl humanitní vzdělání, neznal historická data a už vůbec ne historické souvislosti. To vše si začal uvědomovat, až když tato místa postupně navštěvoval a začal si z vyprávění lidí, studií a četbou dávat jednotlivé události a historická data do souvislostí.

Knihy *Léto v Itálii* je jedna z mála prozaických knih, které Jaroslav Hilbert napsal. Líčí především subjektivní pocity, dojmy, rozčarování, vzrušení a zážitky samotného autora.

---

⁸³ Věra Menclová, Václav Vaněk a kolektiv, *Slovník českých spisovatelů*, Praha: Libri, 2000, s. 238

⁸⁴ Stanislav Lom, *Jaroslav Hilbert: Básníkův profil*, Praha: Česká akademie věd a umění, 1947, s. 60

⁸⁵ *Ibidem*, s. 33

⁸⁶ Jaroslav Hilbert, *Léto v Itálii*, Praha: Bursík a Kohout, 1914, s. 4

Během své cesty po Itálii autor navštívil obdivuhodná města jako Benátky, Ravennu, Rimini, Ankonu, Řím, Neapol, Orvieto, Florencii a dokonce i malý italský ostrov, ležící v Neapolském zálivu, Capri.

Jak sám autor uvádí ve své knize: „*Tlak dojmů, jež nechtějí se dáti zlumiti na tiché vzpomínky, vzdorující silou, životností, krásou prostředí, do něhož byly zaneseny – toť letošní mé léto, ztrávené v Itálii.*“⁸⁷ Samotný autor nakonec sám uznává, že tato cesta na něj velmi zapůsobila a rád na ni později vzpomínal.

Knihy není jen sbírkou fejetonů, do jisté míry působí i jako cestopis, kde autor přibližuje čtenáři své zážitky a dojmy.

Struktura knihy není příliš jednoduchá, autor užívá složitých konstrukcí. „*Tato kniha je charakteristická obsáhlými souvětími a několikanásobnými větnými členy, jež evokují jednodušnost italské řeči a mnohomluvnost Italů.*“ Samotní Italové rádi vytvářejí rozvinutá souvětí, ve kterých je chvílemi velice těžké se zorientovat.⁸⁸

Jaroslav Hilbert rozdělil knihu do devíti kapitol. Každá kapitola má svůj stručný název a snaží se čtenáři přiblížit obsah, který bude dále rozebírán samotným autorem. Jednotlivé kapitoly nejsou seřazeny chronologicky, ale spíše tématicky.

V počátečních kapitolách seznamuje autor čtenáře s italskou přírodou, rostlinstvem a klimatem jihu Itálie. Poté se autor věnuje fyzické a mentální charakteristice Italů a Italek. Popisuje též jednu z nejdůležitějších národních slavností, která se na Apeninském poloostrově slaví. „Dvacáté září“ vstoupilo do světových dějin, jako den, kdy do papežského státu tedy – do Říma – vstoupila královská vojska a došlo tím de facto k završení procesu sjednocení Itálie.

Další důležitý bod, který nemůže být v jeho knize opomenut, je umění, *které dává italskému poloostrovu jeho přitažlivost a jeho cenu*⁸⁹. Jaroslav Hilbert se zde věnuje umění v dlouhém časovém horizontu a to od antiky až po baroko. To se hlavně odráží v jeho popisu návštěv dvou významných měst, Říma a Ravenny.

V dalších kapitolách se autor věnuje současné situaci, popisuje přímořské lázně, které jsou nejcharakterističtější pro město Rimini a ostrov Lido, jež se nachází poblíž Benátek. Obě tato přímořská lázeňská města jsou velmi často navštěvována cizinci a to především kvůli italskému klimatu, protože v zemích více na sever není podnebí tak příznivé. Dále se autor zabývá i specifickým státním útvarem San Marino, ostrovem

---

⁸⁷ Ibidem, s. 5

⁸⁸ Nella Mlsová, *I já jsem byl v Itálii...Obraz Itálie ve vybraných textech českých autorů*, Praha: Akropolis, 2009, s. 125

⁸⁹ Jaroslav Hilbert, *Léto v Itálii*, Praha: Bursík a Kohout, 1914, s. 17

Capri, etruským městem Orvieto. Hilbert se věnuje především popisu ostrova Capri, který byl v dobách Římské říše velice oblíbený u imperátorů. Dále v této kapitole vypráví pár místních anekdot o italských doktorech.

V předposlední kapitole se Hilbert zabývá jižní částí poloostrova – velký dojem na něj udělala sopka Vesuv. Jak sám autor napsal: „*Po příchodu do Neapole bude ten „věčný kuřák“ tím prvním, co pozdravíte z nábřeží Santy Lucie [...] Ční tu do kraje ten bančící pán kraje, živě ho dnes z části, a dav mu druhdy, co má takřka nejcennějšího. Časem, když vypouští jen lehký bílý kouř, vypadá jako stařík, který si z polovyhaslé dýmky slabým dechem pokuřuje, časem rozčadí se černě jako velká jíceň tovární pece a pak svítí do noce svým rudým vrcholem a pak časem se rozzuří a pak dává více než zatusit záhadné záludy svého žhavého nitra.*“ K tomuto emotivnímu popisu sopky přistoupil, protože na něj Vesuv udělal obrovský dojem především svojí mohutností. Samozřejmě na něj silně zapůsobilo i samotné prostředí v Pompejích, kde je na každém kroku vidět výsledek obrovské exploze z 24. srpna roku 79 př. n. l. Pompeje patří mezi jedno ze tří starořímských měst, které bylo Vesuvem zničeno a zasypáno popelem. Autor se tedy v předposlední kapitole věnuje Pompejím, co se ve městě daný den dělo, a líčí, jak vypadají Pompeje dnes.⁹⁰

---

⁹⁰ Nella Mlsová, *I já jsem byl v Itálii...Obraz Itálie ve vybraných textech českých autorů*, Praha: Akropolis, 2009, s. 125

5. Josef Svatopluk Machar

5.1. Život

„Byl vůdčí představitel tzv. generace 90. let a fejetonista Času. Jeho básnické dílo svým útočně kritickým vztahem ke společnosti své doby se stalo výrazem rozchodu pokrokové literatury jak s vládnoucími třídami, tak s dosavadní podobou demokratických ideálů starší poezie. Josef Svatopluk Machar uvedl do naší poezie všední, reálnou tvářnost soudobého života, které navázalo úzký kontakt s aktuálními otázkami dob a znamenalo postupné překonání dosavadní tradice české poezie, jak ji vytvářela básnická tvorba Jaroslava Vrchlického a Svatopluka Čecha. Navázal na tvorbu Jana Nerudy a založil novou tradici, která vedla k poezii Jana Berzuče, Gellera a Viktora Dyka. Z toho vyplývá, že Macharovo básnické dílo spolu s tvorbou Antonína Sovy a Otokara Březiny položilo základy novodobé poezie 20. století.

Jeho fejetonistika byla bojovná a opírala se o pokrokovou tradici české žurnalistiky, vytvořené Karlem Havlíčkem a Janem Nerudou. Nejdříve namířená proti konzervativním mladočeským kulturně politickým publicistům, později upjatá na boj s klerikální reakcí. Jeho fejetonistika se stala v době před první světovou válkou významným činitelem při přetváření vědomí české inteligence i lidových mas v pokrokovém duchu.“⁹¹

Josef Svatopluk Machar se narodil v Kolíně 29. února roku 1864 a byl pokřtěn jmény Josef Jan.⁹² Toto mimořádné datum, které se opakuje jen jednou za čtyři roky, mu přineslo mnoho úspěchů. Jeho otec pracoval jako mlynářský stárek a díky tomuto zaměstnání musel velmi často měnit místa svého pobytu. *„Otec mu nedal bohatství, ale dar barvitého vyprávění a velmi důrazné ponaučení: „povídá se, že hlavou zeď neprorazíš. Pravda, často si rozbiješ hlavu, ale často prorazíš i zeď. Přejde na to, co je tvrdší. Měj tvrdou hlavu, zeď povolí. Nic si nedej líbit!“⁹³*

---

⁹¹ Jan Mukařovský, *Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 505

⁹² Petr Sýkora, *Básník proti Hradu – neposlušný občan Josef Svatopluk Machar*, Praha: Nakladatelství Libri, 2009 s. 11

⁹³ Rouštecká, S.: *Machar - člověk a dílo*, Vídeň: Lidová knihovna Vídeňská, 1926, s. 7 - http://vojenskaakademiehranice.ic.cz/pdf/machar_a_va.pdf - J. S. Machar a Vojenská akademie v Hranicích

Josef Machar prožil dětství na nejrůznějších místech středních Čech. Do šesti let žil se svým otcem v Kolíně, poté se přestěhovali do Nymburku, kde žili mezi léty 1871–1873, aby se opět na kratší dobu vrátili do Kolína. Dalším místem jejich pobytu byla vesnička Mcely u Loučeně na severu Čech, která leží v blízkosti Mladé Boleslavi. V této vesničce si Josefův otec pronajal od knížete Thurn – Taxise parní mlýn.⁹⁴ Své putování Josef Machar a jeho otec zakončili v Brandýse nad Labem.⁹⁵

V roce 1875 nastoupil na brandýskou měšťanskou školu a po třech letech ho otec poslal do Prahy na staroměstské Akademické gymnázium. Během prvních let studia se neobjevily žádné zásadní problémy a obtíže. S přibývajícím věkem se začínal Josef názorově vyhraňovat a vyskytly se první komplikace. Kvůli svým názorům na náboženství a církve se mladý Josef Machar dostal do vážného sporu s katechetou páterem Dorovínem. Konflikty byly stále častější a to nakonec vedlo k vynucenému přestupu na gymnázium v Jindřišské ulici. Roku 1881 mu na souchotiny náhle umřel otec a mladý Josef Machar byl nucen začít se starat sám o sebe. Díky svému literárnímu nadání, viděl jako jednu z mála možností, jak si obstarat svůj každodenní chléb, začít se plně věnovat literární tvorbě. Svůj první honorář získal za texty k obrázkovým knihám a za báseň *Zimní kosmická píseň*, kterou publikoval ve *Světozoru* 4. února roku 1882.⁹⁶ Později začal přispívat i do dalších časopisů – *Ruchu*, *České rodiny*, *Palečka*, *Šotka*, *Květů*, *Lumíru*, *Zlaté Prahy* a dalších. Pod své prvotiny se většinou podepisoval pseudonymem Antonín Rousek. V časopise *Paleček*, vystupující pod pseudonymem Leo Leonardi, publikoval svoji ranou satiru, která byla orientována proti lumírovské tvorbě. Nakonec své epigramy a satiry publikoval v Herbenově časopise *Čas* pod pseudonymem Mithridates.⁹⁷

Po maturitě roku 1866 byl odveden na povinnou jednoroční vojenskou službu jako dobrovolník k 6. praporu polních myslivců (sídlících v Uršulinských kasárnách na Hradčanech). Po jejím skončení se zapsal do zimního semestru školního roku 1886/1887 na právnickou fakultu. Nakonec se však rozhodl dále se věnovat vojenské kariéře a stát se důstojníkem. Tento jeho plán však narušilo zjištění o přeložení do Bosny a tak se mladý Josef Machar rozhodl z armády odejít. Odcházelo se mu lehko, protože věděl, že má slíbené místo v *Národních listech*. To se však během několika

---

⁹⁴ Josef Svatopluk Machar, *Konfese literáta*, Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 25–26

⁹⁵ Petr Sýkora, *Báseň proti Hradu – neposlušný občan Josef Svatopluk Machar*, Praha: Nakladatelství Libri, 2009 s. 11

⁹⁶ *Ibidem*, s. 11

⁹⁷ Jan Mukařovský, *Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 506

málo dní změnilo a samotný redaktor Julius Gregor mu oznámil, že pro něho práci nemá. Nakonec vše zachránil proslulý vídeňský lékař a univerzitní profesor, odborník na českou literaturu Eduard Albert, se kterým ho seznámil Jaroslav Vrchlický roku 1889. Eduard Albert našel Josefovi Macharovi zaměstnání ve Vídni na tamějším Ústavu pro pozemkový úvěr, tj. v Bodenkreditanstalt (v hypoteční bance). V bance trávil skoro celý den, večery věnoval rodině a návštěvám přátel. Teprve v noci měl čas psát básně a fejetony.⁹⁸

Nejprve považoval práci v bance za dočasnou, ale poté co se odstěhoval z Prahy do Vídně, kde se oženil s Hedvikou Kateřinou Marešovou, zůstal věren městu valčíku téměř třicet let.

Přestože mu nová práce poskytovala značnou nezávislost na českých poměrech, udržoval po celou dobu svého působení ve Vídni úzké kontakty s hlavními představiteli českého kulturního a politického života. Přispíval svými verši a fejetony do literárních časopisů, především do Herbenova *Času*. Dále Josef Machar spolupracoval s Tomášem Garrigue Masarykem, publikoval v jeho časopise *Naše doba*, kde roku 1894 vyšla Macharova kritika Václava Hálka, která se stala podmětem pro odlišení českého literárního života a vedla ke vzniku České moderny. Josef Machar též načrtl manifest České moderny, který byl zveřejněn roku 1895 v časopiseckých *Rozhledech*. V *Rozhledech* Josef Machar a Tomáš Masaryk publikovali pod společnou značkou *Sursum*.⁹⁹

Josef Machar přispíval také do českých sociálně demokratických *Vídeňských listů* a do revue *Die Zeit*, která byla řízena Hermannem Bahrem. Zde se pokusil sblížit jednotlivé národnosti Rakouska–Uherska a pravidelně informoval o tom, co se děje v české kultuře. Díky Josefovi Macharovi, v této revue začali publikovat i další čeští autoři jako František Xaver Šalda, Tomáš Garrigue Masaryk a František Václav Krejčí. Roku 1893 byl zvolen členem České akademie věd a umění. Po roce se však členství vzdal. Do akademie se vrátil teprve v roce 1924. V letech 1908–1909 společně s Jindřichem Vodákem a Františkem Xaverem Šaldou vykonával funkci redaktora v literárním časopise *Novina*.¹⁰⁰

---

⁹⁸ Petr Sýkora, *Básník proti Hradu – neposlušný občan Josef Svatopluk Machar*, Praha: Nakladatelství Libri, 2009 s. 11

⁹⁹ Jan Mukařovský, *Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 516

¹⁰⁰ Zdeněk Pešata a kolektiv, *Čeští spisovatelé z přelomu 19. – 20. století*, Praha: Československý spisovatel, 1982, s. 168

Roku 1913 musel do vídeňské nemocnice kvůli akutní operaci slepého střeva, poté byl znovu operován v Hradci Králové.¹⁰¹ Roku 1916 byl uvězněn, stejně jako Petr Bezruč, kvůli falzifikovanému verši, který vyšel ve francouzském protirakouském odbojovém listu *L'Indépendance Tchèque*.¹⁰²

*Josef Machar se díky předválečné činnosti stal, podobně jako Alois Jirásek, symbolem národního, protihabsburského odboje a nalézá v dosažené samostatnosti naplnění vši dosavadní práce.*¹⁰³ V roce 1917 se stal spolupracovníkem obrozených *Národních listů*. Po vzniku samotného Československého státu ustoupila do pozadí zároveň i jeho kritika o dílo Václava Hálka. Také se sblížil se svými bývalými politickými protivníky (například s Karlem Kramářem, Václavem Klobáčkem a dalšími). V květnu roku 1918, skoro po třiceti letech, se dočkal návratu do Prahy. V letech 1918–1919 byl zvolen národní demokratickou stranou do Revolučního národního shromáždění.¹⁰⁴ Po vzniku samostatného Československa, 18. srpna roku 1919, byl jmenován generálním inspektorem československých ozbrojených sil. Jeho úkol spočíval v tom, že měl střežit kulturně politický a morální profil nově vznikající armády a pokusit se převychovat „vojáka starého Rakousko–Uherska“ na vojáka nového „typu“, který bude statečný, oddaný a věrný své nově vzniklé republice. Tuto funkci přijal jen kvůli svému příteli Tomáši Garrigue Masarykovi.¹⁰⁵

Poté co vystřízlivěl z prvotní euforie vzniku nového státu, se rozhodl v roce 1924 dobrovolně odejít z funkce generálního inspektora. Josef Machar již nebyl zcela přesvědčen o tom, že politický a kulturní život směřuje správným směrem, a tak se s Masarykem a jeho idejemi rozchází. Josef Machar propadl pesimismu, uzavřel se do sebe a snažil se získat odstup od aktuálního dění v republice. Po rozchodu s Masarykem neměl možnost psát do novin, které byly ovládány hradním křídlem. Svoje názory a kritiku tedy poté publikoval v krajně pravicových denících a časopisech. Nejdříve v *Národní politice*¹⁰⁶ a poté v *Poledních listech*¹⁰⁷ Jiřího Stříbrného. Jeho cílem bylo vyslovit svůj soud kdekoli a kdykoliv, kdy to považoval za potřebné a nutné. Přesto si

---

¹⁰¹ Jan Mukařovský, *Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 518

¹⁰² *Ibidem*, s. 524

¹⁰³ *Ibidem*, s. 524–525

¹⁰⁴ Hubička Jiří, *Kandidát na udělení Nobelovy ceny – Josef Svatopluk Machar*, in: Český rozhlas, 29. 2. 2012 http://www.rozhlas.cz/archiv/osobnosti/_zprava/kandidat-na-udeleni-nobelovy-ceny-josef-svatopluk-machar--1025417

¹⁰⁵ Petr Sýkora, *Básník proti Hradu – neposlušný občan Josef Svatopluk Machar*, Praha: Nakladatelství Libri, 2009 s. 58

¹⁰⁶ list spjatý s politikou Národních demokratů, tedy předválečné pravice

¹⁰⁷ nejprodávanější lidový deník ve 30. letech 20. století

však Josef Machar zachovával poměrnou nezávislost, jež mu dovolila zúčastnit se v roce 1928 protestu Antala Staška, Františka Krejčího, Zdeňka Nejedlého a Františka Xavera Šaldy proti pronásledování komunistického tisku a zákazu *Rudého práva*.¹⁰⁸

Mezi méně známé skutečnosti patří fakt, že Josef Svatopluk Machar byl navržen jako kandidát na Nobelovu cenu za literaturu. Také není známo, že patřil mezi svobodné zednáře, mezi které patřili vedle Alfonsa Muchy a Jaroslava Kvapila i řada dalších významných osobností jako byli Viktor Dyk, Jan Masaryk, Edvard Beneš a Rastislav Štefánek.¹⁰⁹

Josef Svatopluk Machar rád cestoval a tyto cesty měly silný vliv na jeho literární tvorbu. Mimořádný význam má jeho první cesta ze dvou na Krym, kam odjel jako host snoubenky Karla Kramáře, Naděždy Nikolajevny Abrikosové, roku 1898. Díky této cestě vznikla kniha *Výlet do Krymu*. Na svůj tamější pobyt vzpomínal jako na jedno z nešťastnějších období svého života.¹¹⁰ Poté jeho dílo bylo ovlivněno dvěma cestami do Itálie. Díky těmto zkušenostem vznikly dvě knihy – *Řím 1906–1907* a *Pod sluncem italským* z roku 1913.

Josef Svatopluk Machar zemřel 17. března roku 1942 na srdeční chorobu ve své vile v Praze – Tróji. Poslední rozloučení se konalo v krematoriu v pražských Strašnicích. V roce 1998 byla urna s popelem přemístěna do autorova rodiště Brandýsa nad Labem a našla své místo v místním gymnáziu, které se na jeho počest přejmenovalo na Gymnázium Josefa Svatopluka Machara.¹¹¹

5.2. Literární tvorba

Tuto kapitolu jsem rozhodla rozdělit do čtyř podkapitol. Všechny podkapitoly se budou týkat umělecké tvorby Josefa Svatopluka Machara. Nejdříve zmíním Macharovu subjektivní lyriku. Poté představím Macharovu politickou epiku a lyriku, dále vylíčím

---

¹⁰⁸ Jan Mukařovský, *Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, str. 525

¹⁰⁹ Hubička Jiří, *Kandidát na udělení Nobelovy ceny – Josef Svatopluk Machar*, in: Český rozhlas, 29. 2. 2012 http://www.rozhlas.cz/archiv/osobnosti/_zprava/kandidat-na-udeleni-nobelovy-ceny-josef-svatopluk-machar--1025417

¹¹⁰ Petr Sýkora, *Básník proti Hradu – neposlušný občan Josef Svatopluk Machar*, Praha: Nakladatelství Libri, 2009 s. 15

¹¹¹ Jiří Opeslík a kol., *Lexikon české literatury – osobnosti, díla, instituce 3 M–Ř*, Praha: Academia, nakladatelství Akademie věd ČR, s. 50

Josefa Machara v roli prozaika a publicisty. A v neposlední řadě se budu věnovat jeho historické tvorbě a závěrečným dílům, které ho proslavily před jeho smrtí.¹¹²

Josef Svatopluk Machar vyrůstal z romantiků. Mezi jeho oblíbené autory patřil především Byron, dále se dostal k Heinovi, Lermontovi a Mussetovi. Všichni tito básníci reflektují ve svých dílech životní zklamání vyvolané prudkými společenskými změnami. I Josef Machar prožil podobná zklamání. Josef Machar byl jak velký idealista, tak i skeptik. „Prvý žil, druhý mu ten život glosoval [...] Psal-li první verše, lámal mu druhý myšlenky a nálady a našeptával mu ironické pointy k nim. A ten první trpěl a snášel všechno, ale také tomu druhému věřil. Jako věří a podrobuje se žena muži, cit rozumu. [...] Cynikem a ironikem byl ten druhý, neboť byl původně, myslím, velikým idealistou. Jeho touhy ve všem vzpínaly se kamsi do nekonečna, ale ve světě nacházely jen střízlivý normál všeho, střízlivý všední normál lidí, citů, pravd - umdlely marným letem padaly mu touhy do duše zpět, a on, poněvadž mu byly cizí pláč a slzy, začal se kousavě vysmívat a trpce ironizovat i střízlivý svět i bláznivé touhy své.”¹¹³

5.2.1. Subjektivní lyrika

Macharovo dílo vyrůstá ze zklamání soudobými společenskými poměry, postavením národa a situací v české literatuře. Macharovy prvotiny jsou ve znamení subjektivní lyriky. První sbírka *Confiteor* (z latinského slova zpovídám se, vyznávám se) vydaná roku 1887, další sbírka *Bez názvu* vydaná roku 1889 a poslední sbírka *Třetí kniha* lyriky z roku 1892. Nakonec všechny tyto sbírky byly vydány pod souhrnným názvem *Confiteor I – III*. *Confiteor* vyvolal silnou negativní odezvu, Josef Machar byl považován za cynika, pesimistu, nihilistu a nemorálního člověka. V této sbírce se básník vzdává ideálů dosavadní poezie a nechce dál sloužit svými verši společnosti. Autor zde předkládá obraz *milostné historie*, z níž plyne hluboké zklamání. Tato jeho deziluze je ztvárněna milostným příběhem a slouží básníkovi jako prostředek k zaujetí odmítavého postoje k soudobé společnosti, která se projevuje především útoky na její morální zásady a předsudky. Z toho vyplývá, že milostné zklamání se stává kritickým obrazem společnosti.¹¹⁴

---

¹¹² Toto rozdělení jsem převzala z *Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého* od Jana Mukařovského

¹¹³ Jan Mukařovský, *Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 506

¹¹⁴ *Ibidem*, s. 507

Tato třídílná lyricko–epická sbírka, kterou samotný autor označil jako román rodícího se básníka, je sestavená z lyrických písní, obrázků a avantýr. *Confiteor* obsahuje výrazný epický prvek, nejvíce zřejmý v první knize, kde se rozvíjí vlastní příběh; ve druhé a ve třetí knize nastává změna, autor se věnuje psychologické analýze zklamaného hrdiny i milostného vztahu.¹¹⁵

Již v těchto sbírkách je k vidění změna umělecké podoby veršů. Josef Machar charakterizuje tuto skutečnost jako takzvané *zprozařování obrazu reality*, čím dochází k přiblížení skutečné tváře soudobého života. Josef Machar upíná čtenářskou pozornost na obsah básnického sdělení.¹¹⁶ Omezuje užívání obrazných pojmenování, dává přednost užívání přímých pojmenování a slov z hovorového jazyka. Vtiskuje veršům lehkost, švih i pointu, která zpravidla vyvracela ustálenou posloupnost hodnot a přinášela do poezie vtíp a často i sarkasmus.¹¹⁷ Všechny tyto znaky jsou specifické pro Macharova prvního tvůrčího období. Tyto rysy se uplatňují i v dalších sbírkách, které spadají převážně do subjektivní lyriky ve *Čtyřech knihách sonetů* (*Letní sonety*, 1891; *Zimní sonety*, 1892; *Jarní sonety*, 1893 a *Podzimní sonety*, 1893) a poté i ve sbírce *Péleméle* z roku 1892. Ve *Čtyřech knihách sonetů* Josef Machar rozšířil svůj rozčarovaný pohled na širokou škálu životních situací a projevů. Také zde Josef Machar kritizuje českou společnost, měšťáctví, jednání politiků či přetvářku.¹¹⁸

5.2.2. Politická lyrika a epika

Po subjektivní fázi své tvorby se začne Josef Machar věnovat politické lyrice a epice. Mezi jeho první sbírky, ve kterých se pustil do ožehavé oblasti politiky, kde se zabýval především aktuálními otázkami postavení národa, smyslu a poslání soudobého vlastenectví, patří *Tristium Vindobona I – XX* z roku 1893.¹¹⁹ Tato první politická sbírka je poznamenána Macharovým pobytem ve Vídni. Autor zvolil pro tuto sbírku právě název *Tristium*, „žalozpěv“, podle římského básníka Ovidia, který stejně jako Machar

---

¹¹⁵ *Ibidem*, s. 507

¹¹⁶ *Ibidem*, s. 507

¹¹⁷ Zdeněk Pešata a kol., *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*, Praha: Československý spisovatel, 1982, s. 169

¹¹⁸ Jan Mukařovský, *Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 508

¹¹⁹ Zdeněk Pešata a kol., *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*, Praha: Československý spisovatel, 1982, s. 169

žil ve vyhnanství (v Tómech u Černého moře) a *ve svých verších se zpovídal z touhy po Římu a vlasti*.¹²⁰

U Machara se však jednalo spíše o dobrovolné vyhnanství, on sám si zvolil Vídeň za svůj domov, nebyl nikým nucen, přemlouván či vyhoštěn. Pobytem ve Vídni se u Machara projevil vřelý vztah k domovu. Zároveň mu však tento odstup dopomohl k tomu nahlížet na společenské a politické situace doma i ve světě s nadhledem.

Jedná se o nejkritičtější sbírku, ve které se autor nesnaží vytvářet nesprávnou představu o perspektivě, ale jde mu především o zdrcující kritické vidění domácích poměrů zasazených do evropských souvislostí, viděných přes hranice o to výrazněji. V této sbírce autor polemizuje především s tradičním pojetím vlastenectví, proti němuž postavil věcnou analýzu a strohý cit plný obav o budoucí osudy národa.¹²¹ „*Vedle drsné kritiky proniká do Macharovy lyriky ironie a sarkasmus, místy i satira na české politické poměry, v nichž vidí autor nedůstojné postavení národa uprostřed rakousko–uherského mocnářství*.“¹²²

Josef Machar se však nevěnuje pouze politické lyrice, ale i epice. Josef Machar se cítil osamělý uvnitř společenského boje a to ho přivedlo ke stejně osamělým jedincům, k ženám. Josef Machar se věnoval tématu vztahu společnosti k ženě stejně jako jiní velcí světoví spisovatelé – Bjornson, Jacobsen, Ibsen i Strindberg. Jeho první sbírka *Zde by měly kvést růže* z roku 1894 představuje několik „*lyrických dramát*“, vyprávějících o ženách zklamaných životem. V díle se setkáváme s falešnou maloměšťáckou morálkou, kterou hlavní hrdinky velice špatně nesou. V tomto díle se autor soustředí především na psychologickou rovinu a pravdivě líčí ženské utrpení a nepřímou z toho obviňuje soudobé poměry. V následujícím veršovaném románu *Magdaléna* z roku 1894, který byl vydán na pokračování v pokrokářských *Nových proudech*, Josef Machar již přistupuje k přímé obžalobě soudobých poměrů.¹²³ Toto dílo nazvané podle biblické postavy Maří Magdalény, líčí osud mladé ženy, která se z důvodu nedostatku peněz stane prostitutkou. Po této kruté zkušenosti se do ní zamiluje mladý statkář, navrhne jí se přestěhovat a začít žít nový život v jiném městě, kde nikdo nebude znát její minulost.

---

¹²⁰ Jan Mukařovský, *Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 509

¹²¹ Zdeněk Pešata a kol., *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*, Praha: Československý spisovatel, 1982, s. 169

¹²² Jan Mukařovský, *Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 510

¹²³ Zdeněk Pešata a kol., *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*, Praha: Československý spisovatel, 1982, s. 169

Pokrytecká měšťanská společnost ji však dostihne i tam a ona se bude muset opět navrátit ke svému původnímu životu.¹²⁴

Tento naučný román má své poslání: „*Prostitutka, nejopovrhovanější tvor měšťanské společnosti, je mravně čistší, lidsky bohatší než pokrytecká buržoazní společnost.*“ Josef Machar přejde od kritiky společenského života na maloměstě až k satíře na české politické poměry. Chvillemi dokonce anonymně uvádí skutečné postavy tehdejšího politického dění. V díle *Magdaléna* jeho satira vrcholí.¹²⁵

Další dílo *Boží bojovníci*, politický pamflet, který se soustředí na tehdejšího hlavního představitele české měšťanské politiky, na mladočechy. Nejdříve byla tato sbírka otištěna v *Rozhledech* roku 1896, v roce 1897 ji vydal samostatně. V tomto díle Machar nekritizoval pouze mladočechy, ale i spolehlivost tehdejší filologické a folkloristické vědy.¹²⁶ *Boží bojovníci* táhnou na Vídeň (chtějí prosadit češtinu jako rovnoprávný jazyk k němčině),

u Tábora se však setkají s opravdovými *nástupci tábořských bratří, dělníky s červenými cáry na holích, kteří novodobé „boží bojovníky“ vyhubí.*¹²⁷

Poté vydal Machar sbírku *Golgota* z roku 1901 (hlavní část tvoří verše, které napsal mezi léty 1893–1896 (1897). „*Toto dílo vydal po dalším zklamání, kterým prošel po velkých bojích s mladočechy i s některými staršími básníky, zejména s Vrchlickým, a též po nevydařeném úsilí sjednotit mladé literáty i politiky na individuálních principech, jak je sám formuloval v manifestu České moderny. Rozpad samozřejmě zapůsobil nejsilněji na jejího iniciátora. Macharovi se tak rozplynuly všechny jeho naděje na vytvoření jednotného tábora mladých a schopných lidí, kteří mohou nějakým způsobem ovlivnit celý český kulturní a snad i politický život.*“¹²⁸

Ústředním tématem této sbírky je problém vlasti a vlastenectví. Druhým ústředním motivem je otázka náboženství. Tímto tématem se Josef Machar zabýval již dříve, útočil na některé biblické pravdy, zesměšňoval biblickou tematiku a znevažoval náboženskou víru. V *Golgotě* však poměr náboženství úzce souvisí s jeho obdivem k antice. Oslavuje pohanství, jež se po staletích znovu zmocňuje světa, a dále hanlivě útočí na soudobý klerikalismus. Součástí této sbírky je i subjektivní lyrika – *sbíhají se*

¹²⁴ Martin Červenka a kol., *Slovník básnických knih*, Praha: Československý spisovatel, 1990, s. 131–133

¹²⁵ Jan Mukařovský, *Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 511

¹²⁶ *Ibidem*, s. 511–512

¹²⁷ Zdeněk Pešata a kol., *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*, Praha: Československý spisovatel, 1982, s. 170

¹²⁸ Jan Mukařovský, *Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 512

tu hlavní momenty Macharovy dosavadní tvorby: od intimních veršů až k neaktuálnějším politickým a sociálním otázkám. Dotváří ji i historická poezie, která přináší na scénu další obzory v Macharově tvorbě.¹²⁹

Poté co autor zjistil, že nalézt v současnosti ideál je velice obtížné, obrací se do minulosti, především k antice. Josef Machar hledá v minulosti obdobu k dnešním dnům, chce jejím prostřednictvím hovořit k přítomnosti, vydat svědectví o sobě a své době. Zajímá ho především doba římského úpadku a počátky křesťanství, snaží se tam nalézt silné jedince, kteří neklesli pod tíhou doby a uchovali si vlastní důstojnost a bohatství vnitřního života. A právě z toho důvodu se v pojetí historie Josef Machar orientuje především na jednotlivce. Jde mu především o psychologický obraz individua a právě jím se snaží vystihnout dobu. Neustále se u něj prosazuje jeho individuální postoj ke společnosti. Josef Machar již nemá v plánu se aktivně účastnit jakýchkoliv seskupení ať politických či uměleckých.¹³⁰

Ve sbírce *Satiricon*, vydané roku 1904, se Josef Machar vrací k satirě. Tato sbírka neútočí jen na českou politiku, ale i na literární poměry a oblasti jako klerikalismus, církevnictví

a Vatikán. Mezi další sbírky, které spadají do toho období, patří prozaická lyrika *Vteřiny* (1905) a *Výlet do Krymu* (1900). Toto dílo je bráno spíše jako oddechové čtení, kde autor líčí dojmy ze svých cest po Krymu, kde pobýval na konci léta roku 1898. Josef Machar je zaujatý krymskou krajinou, ale zůstává střízlivým pozorovatelem a popisuje své dojmy a přírodu v klidu a staticky. *Kniha je psána v záměrném protikladu k romantizujícím veršům Svatopluka Čecha i Adama Mickiewicze, kteří se též věnovali Krymu.* Josef Machar zdůrazňuje, že romantičnost krajiny se již zcela rozplynula a ustoupila tlaku civilizace.¹³¹

5.2.3. Publicistická a prozaická tvorba

Jak již bylo uvedeno výše, Josef Machar publikoval v celé řadě publicistických deníků a novin. Zde se nejvíce věnoval především fejetonům. Rané beletristické pokusy, příběhy ze života i drobné umělecké črty najdeme v knihách *Stará próza* z roku 1903 a v *Hrsti beletrie* z roku 1905. První kniha vznikla ve stejném období jako sbírka veršů

---

¹²⁹ *Ibidem*, s. 514–515

¹³⁰ *Ibidem*, s. 513

¹³¹ Zdeněk Pešata a kol., *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*, Praha: Československý spisovatel, 1982, s. 170

Confiteor I – III. V knize *Stará próza* stejně jako v *Confiteoru* klade důraz na životní zklamání. Naopak v druhé knize Josef Machar představuje především portréty lidí nejrůznějších tříd a povah. Tyto příběhy jsou vyprávěny především formou fejetonu anebo črty. Macharovým hlavním cílem bylo zabývat se soudobým děním a to mu fejetony svým způsobem umožňovaly. To potvrzuje i fakt, že Josef Machar stavil svoji uměleckou činnost na stejnou úroveň jako tu fejetonistickou.¹³²

Jeho fejetony jsou velice pestré v přístupu k životu a ke skutečnosti – *od útočné polemiky přes portréty jedinců a reportáže až k autobiografickým črtám*. Jeho fejetony jsou velmi subjektivně zbarvené. Josef Machar se vždy snaží prosazovat svoje stanovisko a nedělá mu žádný problém zesměšnit druhou stranu. O tom, co dokáže, se na vlastní kůži přesvědčili mladočeši, představitelé českého klerikalismu, ale i nejvyšší představitelé katolické a evangelické církve. Za svého učitele v oblasti fejetonu považoval Jana Nerudu. Macharovy fejetony bylo též možné si přečíst souhrnně v knižním vydání. Například polemika ohledně Václava Háčka byla souhrnně vydána nejdříve jako *Knihy fejetonů* (1901) a poté vyšla roku 1920 pod názvem *Za rána*. Další sbírka fejetonů, kterou nejdříve pojmenoval jako *Knihu fejetonů II*, a pak vydal pod názvem *Trofeje*, popisuje doznívající boje s Václavem Háčkem a konzervativními představiteli nacionalistické kulturní politiky Václavem Vlčkem a Františkem Zákrejsem. Mezi další knihy, jejichž základ tvoří fejetony, patří svazek *V poledne* z roku 1921, který obsahuje literární kritiky, studie a portréty.¹³³

Ve dvou knihách *Český život* (1912) a *Vzpomíná se* (1920) Josef Machar kritizuje české poměry té doby. V knihách *Vídeň* (1919) a *Vídeňské profily* pojednává o vídeňském společenském a politickém životě a vytváří portréty politiků a prostých lidí z rakouského prostředí. Fejetony, kde se velmi ostře vyjadřuje o českém klerikalismu a o konceptu antiky a křesťanství, vydal pod názvy *Katolické povídky* a *Antika a křesťanství*. Literárně nejhodnotnější je dvousvazková autobiografická a vzpomínková próza *Konfese literáta* vydaná roku 1901. Toto dílo obsahuje nejen vzpomínky na dětství, studentská léta, ale i jeho tehdejší literární názory, zkušenosti, postřehy a řadu raných, dosud nepublikovaných mladistvých veršů. Další autobiografický počín, ve kterém básník vypráví o svém životě a tvorbě ve Vídni v období na konci devatenáctého století, se nazývá *Třicet roků* (1919). Ostatní autobiografické knihy nezaznamenaly tak

---

¹³² Jan Mukařovský, *Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 516

¹³³ *Ibidem*, s. 517

velký úspěch, neboť básník v nich představuje pouze jednotlivé úseky ze svého života. Mezi tato díla patří například kniha *Nemocnice* z roku 1914, kde básník popisuje pobyt v hradecké nemocnici. Dílo *Kriminál* vydané roku 1918, líčí pobyt ve vězení za první světové války. Mezi jeho další díla, která opět popisují jen určitou část jeho života, patří *Pět roků v kasárnách*. Zde Josef Machar zaznamenal a popsal svůj život před první světovou válkou a krátce po ní. Do tohoto období lze zařadit i vzpomínky na nejbližší přátele, současníky a známé, které Josef Machar otiskl společně s ukázkami jejich korespondence, a z nichž vytvořil sbírky *Oni a já* (1927), *Zapomínání a Zapomenutí* (1929) a *Při sklence vína* (1929). V těchto sbírkách nenajdeme Macharovu korespondenci s Aloisem Jiráskem, tu vydal samostatně pod názvem *Čtyřicet let s Aloisem Jiráskem* z roku 1931. Alois Jirásek byl Macharovým dlouholetým přítelem.¹³⁴

Tématem dalšího okruhu fejetonů jsou *polemiky a boje se soudobým klerikalismem*. Josef Machar studoval velmi podrobně historii, především antiku. Mezi sbírky s touto tematikou patří cestopisná próza *Řím* vydaná roku 1906 a *Antika a křesťanství* vydané roku 1919. Kniha *Řím* má spíše polemický charakter oproti další cestopisné próze *Pod sluncem italským* z roku 1918, ve které se autor zaměřuje především na přírodní scenérie. V této knize nepopisuje pouze hlavní město Itálie, ale vydává se i do dalších měst jako je Neapol, Tivoli či Capri, kde popisuje především život současné Itálie. Tuto řadu děl zakončil sbírkou fejetonů s názvem *Katolické povídky*, kde formou satirických pamfletů představuje nedodržování kněžského celibátu a rozkol mezi náboženskou teorií a praxí. V těchto povídkách vstupuje na scénu dialog mezi autorem a jeho odpůrci. Josef Machar tedy měl možnost ihned odpovídat na jejich polemické články.¹³⁵ Právě díky těmto dílům Josef Machar pronikl k širšímu okruhu čtenářů a výrazně přispěl k cestě prostého člověka i inteligence k ateismu. Všechny tyto práce, které byly napsány především v období před první světovou válkou, způsobily, že prozaik Josef Machar zatlačil do pozadí Machara básníka.¹³⁶

---

¹³⁴ Ibidem, s. 517–518

¹³⁵ Ibidem s. 519

¹³⁶ Ibidem s. 519

5.2.4. Historická poezie a závěrečná tvorba

Historická poezie sbírek v let 1893–1896 a Golgata tvoří novou etapu básnickovy tvorby. Josef Machar se snažil vytvořit obraz života lidstva od nejstarších dob až po současnost. Jeho vzorem byl Jaroslav Vrchlický a Victor Hugo.¹³⁷

Ve sbírkách *V záři helénské slunce* a *Jedu z Judey* (obě vydané roku 1906), se stala historie názorným příkladem básnickovy představy o vztahu antiky a křesťanství. Josef Machar tvrdil, že vrcholem lidských dějin je antika a ta byla zničena křesťanstvím, které zahnilo lidstvo daleko zpátky. Tyto dvě sbírky spadají do rozsáhlého básnického cyklu *Svědomy věků*. Mezi další knížky cyklu patří *Barbaři*, *Pohanské plameny*, *Apoštolové* z roku 1911, jež tvoří středověká témata. Dále sbírky s tematikou Velké francouzské revoluce *Roky za století*, které se skládají ze sbírek *Oni a On* (obě vydané roku 1921). Francouzskou revoluci pokládal Josef Machar jako dočasné vyvrcholení novodobých dějin. Sbírkou, které se věnovaly problematice současnosti, nazval *Krůčky dějin* a *Kam to spěje?* (obě vydané v roce 1926). Nakonec tento cyklus neměl tak velký úspěch, jaký si přál její autor, z knih se vytratilo prvotní nadšení a dílo se začalo měnit v záznam událostí a scén smíšených s náhodně volenými portréty umělců, politiků, vědců, panovníků i prostých lidí.¹³⁸ Ve stejném období vznikly i další knihy veršů *Krůpěje* (1915) a *Životem zrazení* (1915).¹³⁹

V historické tvorbě Josef Machar postupoval stejně jako v předchozí umělecké tvorbě. Hledá silné jedince, kteří jsou smíření s osudem doby a dovedou zachovat vlastní důstojnost a vnitřní život. Josef Machar nejdříve studoval Řecko, a jeho kulturu a teprve pak Řím. Josef Machar vykresluje silné a vyrovnané osobnosti jako Marca Aurelia či Diocleciána atd. a do protikladu staví kněze pohanské i křesťanské víry.¹⁴⁰

„Podle jeho představ byl antický svět, vyznávající pozemské životní štěstí, na nejlepší cestě k přirozené vládě lidského rozumu. Všechno to však bylo zvráceno zrodem nového náboženství. Zlomilo lidské charaktery, potlačilo všechnu přirozenost, učinilo z lidí vyznavače sebeobětování a smrti, uvrhlo je do zruďné askeze. Ani to však nezlidštilo

---

¹³⁷ *Ibidem*, s. 519–520

¹³⁸ Zdeněk Pešata a kol., *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*, Praha: Československý spisovatel, 1982, s. 171–172

¹³⁹ Jan Mukařovský, *Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 520

¹⁴⁰ *Ibidem*, s. 520–521

*vztahy mezi lidmi. Touha po moci, zištnost, proradnost, všechno to dále panuje i za nového náboženství a stává se postupně dokonce nástrojem jeho světské moci. Konečně pak křesťanství vyvrátilo i Řím, pýchu lidstva, nejvzácnější květ lidských dějin.*¹⁴¹

Mezi další díla, která proslavila Josefa Machara, patří sbírka *Tristium Praga I – C*, vydaná roku 1926. V této knize autor porovnává naděje a sny, které vkládal do samostatné republiky, a tím projevuje bezvýchodnost básníkovy krajně pesimistického společenského postoje, který pak proniká do další tvorby¹⁴² intimní a meditativní lyriky – *Na křižovatkách* (1927), do jeho epiky a satiry – *Na okraj dnů* (1935), do básnickových vzpomínek *Rozmary* (1937) a *Filmy* (1934).¹⁴³

5.3. Česká moderna

Slovo moderna pochází z francouzského slova moderne, což je do češtiny překládáno jako nejnovější či současné. Česká moderna byla tvořena významnými představiteli mladé literární generace devadesátých let devatenáctého století, kteří se odklonili od literárního seskupení lumírovců a ruchovců. V té době se stále více derou do popředí mladočeši.¹⁴⁴

Hlavní představitel České moderny Josef Svatopluk Machar ve své prvotině proklamoval právo na vnitřní pravdu jedince v literatuře spolu s kritickým individualistickým gestem. Toto krédo se proměnilo v nástroj, kterým mladá generace obhajovala a prosazovala svoji tvorbu. Došlo k mnoha střetnutím, mezi ta nejdůležitější patří otištění kritické stati o Vítězslavu Hálkovi. Naproti tomu Josef Machar vysoce ocenil Jana Nerudu. Nakonec se na Hálkovu stranu postavili někteří významní spisovatelé a básníci, zejména Jaroslav Vrchlický.¹⁴⁵

Česká moderna vystoupila v roce 1895 v levicově orientovaném časopise *Rozhledy* s programovým prohlášením označovaným jako *Manifest České moderny*. Autorem manifestu byl Josef Machar a na dílčích úpravách se podílel František Xaver Šalda. Česká moderna se chtěla pokusit sjednotit ke společným akcím mladé literáty a mladé

---

¹⁴¹ *Ibidem*, s. 521

¹⁴² Zdeněk Pešata a kol., *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*, Praha: Československý spisovatel, 1982, s. 172

¹⁴³ Jan Mukařovský, *Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 525

¹⁴⁴ Štěpán Vlašín a kol., *Slovník literární teorie*, Praha: Český spisovatel, 1984, s. 62–63

¹⁴⁵ Vladimír Forst a kol., *Lexikon české literatury – osobnosti, díla, instituce I A–Č*, Praha: Academia, 1993, s. 479

realisty. Manifest podepsali spisovatelé Josef Svatopluk Machar, Antonín Sova, Otokar Březina, Vilém Mrštík, Josef Karel Šlejhar, František Xaver Šalda, František Václav Krejčí. Z politiků a publicistů podepsali manifest Josef Pelcl, František Soukup a Jan Třebický a realisté Karel Koerner a Václav Choc. Všichni tito představitelé měli výhrady k tehdejšímu politickému lídru mladočechů. Tyto výhrady a připomínky se staly jejich jednotícím prvkem. Česká moderna vyjádřila svoje společenské postoje zejména odporem k nacionalismu a oportunistu české buržoazní politiky. Dále pak požadavek na všeobecné hlasovacího práva, ochranu pracujících před vykořisťováním. Představitelé České moderny se dále snažili, aby se i žena mohla účastnit veřejného života, a ochraňovali zájmy dělnictva.¹⁴⁶

Umělecká část byla namířena proti starší generaci. Odmítali eklecticismus, diletantství, ilustrativnost a zvláště byli proti epigonům oficiálního básníka Jaroslava Vrchlického a proti všem prchavým módním směrům. Dále požadovali svobodu slova jak v umění, tak i v kritice a prosadili individualitu umělce.¹⁴⁷ V obou oborech dominuje důrazně proklamovaný individualismus, chápaný jako nárok na nezávislost, originalitu a nekompromisní otevřenost.¹⁴⁸ Manifest vyvolal silný ohlas především v *Moderní revue* a v mladočeském tisku. Nakonec však převážily vnitřní neshody a skupina se rozpadla. Zanikla naděje na společnou základnu mladé literatury i na její všestrannou kulturní a politickou aktivitu. Bylo to právě z toho důvodu, že se mezi představiteli nacházely velmi rozdílné umělecké individuality. Česká moderna však pozitivně poznamenala českou literaturu a výrazně přispěla k osvobození od buržoazní politiky.¹⁴⁹

5.4. Cestopisná kniha *Řím*

„Poněvadž mi žádná kniha nedovedla dosud říci, co je to „Řím“, pokusil jsem se napsat si ji. Byl jsem tam za Antikou a našel nádherné bílé kosti její a viděl velkolepý hrob její. A na hrobě tom viděl jsem ležet v umírání zchátralého a vyvanutého vraha jejího. Potom

---

¹⁴⁶ Zdeněk Pešata a kol., *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*, Praha: Československý spisovatel, 1982, s. 170–171

¹⁴⁷ Štěpán Vlašín a kol., *Slovník literárních směrů a skupin*, Praha: Panorama, 1983, s. 37–38

¹⁴⁸ Vladimír Frost a kol., *Lexikon české literatury I A-G*, Praha: Academie, 1985, heslo: Česká moderna

¹⁴⁹ Štěpán Vlašín a kol., *Slovník literární teorie*, Praha: Český spisovatel, 1984, s. 62–63

*jsem zahlédl i mladičkého dědice obou – a tak v několika týdnech prožil jsem valnou část dějin lidstva vůbec.*¹⁵⁰

Těmito slovy začíná jedna z neznámějších a nejkontroverznějších knih Josefa Svatopluka Machara. Proč si Josef Machar vybral právě Itálii jako cíl svých cest? Poté co došlo k rozpadu České moderny, se Macharovy naděje na obrodu českého společenského a literárního života rozplynuly. Básník se odklonil od zápasů se současnými poměry ve společnosti a rozhodl se studovat historii. Zpočátku se Josef Machar věnoval studiu čínské a babylonské historie, později přešel k řecké. Poté se začal zabývat římskou antikou, která ho naprosto uchvátila. A právě antika je silně zakořeněná v hlavním městě Itálie, v Římě. První cestu do Itálie (do Říma) podnikl v počátcích dvacátého století, přesněji v roce 1906. V době, kdy přijížděl do Říma, byl perfektně seznámen s historií antického Říma. Znal studie historiků Tacita, Plinia, Suetonia, Plutarcha a řady dalších. Řím bylo ideální místo pro Josefa Machara. V tomto městě měl možnost shlédnout jak antické památky, o kterých tolik četl, tak i ničivou úlohu křesťanství, které též na tomto území hrálo důležitou roli. Kniha *Řím* má polemický charakter. Básník zde do popředí staví antický Řím, který podle jeho slov byl zničen nastupujícím křesťanstvím.

V polemickém zápalu ovšem Josef Machar nepřihlíží k historii, idealizuje antiku jako celek a neváhá dokonce velebit i její otrokářský systém. V knize autor popisuje hned čtyři Římy. Již zmiňovaný antický a křesťanský, do kterého spadá Vatikán, Laterán, katakomby a chrámy. Ten podle autora spadá do světa hlubokého úpadku, dokládaného obsáhlými exkurzemi zejména do dějin papežství. A právě zde se dostává k popisu dalšího Říma, tedy papežského. Nakonec Josef Machar zmiňuje Řím současný, který vzešel z národně osvobozenického bojů, který zlomil světskou papežskou moc. Tomuto Římu je Josef Machar velice silně nakloněn, má za to, že právě díky sjednocení Itálie dojde ke konci vlády církve, což způsobí konec tisíciletého klamu, jemuž bylo podřízeno lidstvo ve svých dějinách.¹⁵¹ Cesty do Itálie opravdu velice výrazně ovlivnily jeho uměleckou tvorbu.

Cestopisná kniha *Řím* je vyprávěna samotným autorem, který v letech 1906–1907 navštívil hlavní město Italského království. Kniha je rozdělena do třiceti pěti kapitol. Jednotlivé kapitoly jsou nazvány podle jednotlivých míst, která autor během své

---

¹⁵⁰ Josef Svatopluk Machar, *Řím*, Praha: Nakladatelství Grosman a Svoboda, 1907, s. 1

¹⁵¹ Jan Mukařovský, *Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 518–519

poznávací cesty navštívil. Josef Machar cestuje do Itálie vlakem. V prvních kapitolách popisuje průběh cesty z Vídně do Terstu. Toto město ho příliš nezaujalo. Připodobňoval ho k městu, které se nachází na periférii Rakousko–uherské monarchie. Poté jeho kroky směřovaly do dalšího města, které leží na stovkách kanálů, tedy do Benátek. Během prohlídky města se k Josefovi Macharovi přidává mladá německy mluvící turistka Sofie Petrovna, která je původem z Ruska. Při tomto náhodném setkání ho Sofie Petrova požádá, zdali by mu mohla dělat společnost při cestě do Říma, neboť stejně jako samotný autor i ona má namířeno do věčného města. Nakonec se mladá Ruska připojuje k Macharovi a odjíždí společně vlakem směr Řím. Zde, ve společnosti Sofie, navštěvují kavárničky, muzea, významné památky i blízké okolí. Během popisu libovolné památky autor skoro vždy přiblíží nějakou historickou skutečnost, legendu, fakt, císaře či papeže, ke kterému se dané místo vztahuje. Dle mého názoru je tento jev velmi pozoruhodný a ojedinělý a i v dnešní době si zaslouží uznání.

Vše, co má dočinění s antikou je podle Josefa Machara okouzující a jeho srdci velmi blízké. Všechny antické stavby, které v Římě navštívili, na něj udělaly obrovský dojem. Naopak křesťanské chrámy, kostely či památky jsou mu zcela cizí a působí na něj chladně. Jak již jsem několikrát zmínila, Josef Machar opovrhoval křesťanstvím a svůj názor v tomto cestopise velmi často zmiňoval a zdůrazňoval. Josef tvrdil, že křesťanství je chamtivá, úplatná a přízemní víra. Naproti tomu antika pro něj byla silným vzorem. V samotné knize autor líčí velice detailně a barvitě antický Řím, jednotlivé císaře, krále, senátory a další. Velmi razantně však odmítá papežství a církve. Josef Machar popisuje krvavý vznik křesťanství. Uznává všechny, kteří měli odvahu se postavit samotné církvi. Na konci knihy autor vyzdvihuje národní obrození a sjednocení Itálie. Tvrdí, že tento krok je tím, co Itálie potřebovala, neboť již v této době nemá papež ani zdaleka tak silný vliv na společnost a nedokáže ovládat široké masy obyvatelstva, které mnohdy zcela slepě věřily v papežem proklamované ideje a názory.

Josef Machar v této knize velmi detailně popisuje jednotlivé monumentální stavby, má vše dokonale nastudováno a tak nepotřebuje jako většina turistů průvodce. Ty stejně jen upozorňují na památky, které musí každý, kdo navštíví věčné město, bezpečně znát. Jeho společnice je neustále v jeho stínu, následuje ho skoro na každém kroku. Nikdy nevyřkla přání něco vidět či o něčem slyšet. Je naprosto spokojená se svým průvodcem, který je dle jejího názoru téměř dokonalý. Po několika týdnech se Josef Machar a jeho společnice rozjedou do svých domů. Cesta domů je vede před toskánské město Florencii.

Tato kniha je velmi osobitá. Autor v ní líčí veškeré své dojmy, pocity, a to jak pozitivní, tak i negativní. Jeho exkurze do historie antiky, křesťanství, papežství a procesu postupného sjednocení Itálie jednak svým rozsahem, tak i zpracováním nemá v jeho době obdoby.

6. Josef Stejskal

6.1. Život

Posledním autorem, kterého ve své diplomové práci zmíním, je Josef Stejskal. O jeho životě a díle je velice složité dohledat podrobné informace, neboť se jedná pouze o regionálního spisovatele, který se v průběhu svého života věnoval i jiným povoláním než dva předchozí autoři Josef Svatopluk Machar a Jaroslav Hilbert. Ti se v první řadě zabývali především literární tvorbou, a tak bylo mnohem jednodušší dohledat informace jak o jejich životech, tak o jejich dílech.

Josef Stejskal se narodil v roce 1847 v Orlici u Kyšperka. Tato obec se nachází v Pardubickém kraji, ale dnes bychom ji jen stěží hledali pod tímto názvem. Město Kyšperk, které mělo název podle stejnojmenného hradu Kyšperk, se v roce 1950 přejmenovalo na Letohrad. Město vzniklo uměle a to sloučením čtyř obcí, které se nacházely v jeho okolí. Mezi ně patřila právě již zmíněná obec Orlice, ve které se narodil Josef Stejskal. Další tři obce tvořící dnešní Letohrad jsou Červená (dřívější název obce Rotnek), Kyšperk a Kunčice.¹⁵²

Za svého života byl Josef Stejskal poslancem, městským tajemníkem, humoristou, prozaikem, autorem cestopisu a pamětní zprávy o Berouně. Josef Stejskal používal též pseudonym Kulich J. V.¹⁵³

Josef Stejskal se oženil s Kateřinou, která byla o dva roky starší než on. Pár let žili v obci Zdětín, která se nachází poblíž Mladé Boleslavi.¹⁵⁴ Poté se přestěhovali do Berouna, kde Josef Stejskal pracoval téměř padesát let jako tajemník městské kanceláře. V roce 1887 kandidoval za staročeskou stranu do říšské rady v městském volebním okrese, kam patřila společně s Berounem tato města – Hořovice, Blatná, Radnice, Dobříš a Březové Hory. Během voleb získal větší počet hlasů než kandidát za mladočechy a jako poslanec říšské rady setrval do roku 1891. Josef Stejskal byl jeden z mála představitelů berounské správy, který se snažil dostat do politiky mimo své

---

¹⁵² Historie, Město Letohrad – <http://www.info.letohrad.eu/historie-3>

¹⁵³ Databáze Národních autorit NK ČR:

http://aleph.nkp.cz/F/MTPMQST8AIUUNHLYIKRPFBB96PLGVYXMNUF1SUY4KSPEQU4FT-62464?func=full-set-set&set_number=044746&set_entry=000001&format=999

¹⁵⁴ Resl Václav, *Pamětní kniha obce Zdětín*, Zdětín, 2010 – files.zdetin.net/200004097-c8869c9808/Kronika_1.pdf

město. Souhrn administrativních prací městské správy vedla městská kancelář. V jejím čele byl tajemník, který byl přejmenován v roce 1895 na ředitele městské kanceláře.¹⁵⁵

V letech 1876 až 1912 působil nejdříve ve funkci tajemníka a poté ve funkci ředitele městské kanceláře Josef Stejskal. Na toto místo byl vybrán konkurzem, při kterém získal 21 hlasů z 24. Toto zasedání proběhlo 24. července 1876¹⁵⁶.

Poté co nastoupil do funkce, musel se obrnit trpělivostí, neboť stávající stav městské kanceláře nebyl příliš dobrý. Předchozí tajemníci prováděli úřadování tradičním zastaralým způsobem a Josef Stejskal se snažil zavést nový způsob. Během jeho působení se práce vedla již v češtině, ale pracovníci museli ovládat dva jazyky – češtinu i němčinu. Ve funkci vydržel až do roku 1912 a poté odešel do penze. Na jeho místo nastoupil JUC. František Daneš.¹⁵⁷

Během svého působení v městské kanceláři velmi často veřejně vystupoval. V listopadu roku 1903 pronesl slavnostní řeč na počest výstavby nové berounské radnice.¹⁵⁸ Josef Stejskal působil také ve spolku, který se staral o zkrášlení města Berouna a okolí. Za svého života napsal pouze dvě díla. Zemřel v milovaném městě Berouně nejspíš v roce 1923.

6.2. Literární a odborná tvorba

Jak jsem již uvedla výše, Josef Stejskal napsal a vydal pouze dvě knihy. První dílo je nazvané *Pamětní zpráva o činnosti spolku pro okrášení královského města Berouna a okolí během 25 let, to jest od jeho založení v roce 1876 do konce roku 1901*. Zde autor blíže popisuje činnost spolku, ve kterém působil. Toto dílo vyšlo v roce 1902 na vlastní náklady autora.

Jako tajemník a pozdější ředitel městské kanceláře se věnoval především práci na úřadech.

---

¹⁵⁵ Marie Tošnerová a kol., *Beroun*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny s.r.o., 2008, s. 208–209

¹⁵⁶ *V době nástupu Stejskala do funkce zaměstnávala obec tři úředníky a osmnáct zřízenců (mezi nimi byli dva strážníci, čtyři pomocní, dva lampáři, hodinář, hlásný na bráně. Komíník, vodák, zámečnick), roku 1892 se mezi zaměstnance městské kanceláře počítal tajemník, kancelista, adjunkt, sluha, čtyři strážníci a další obecní zřízenci. Všichni zaměstnanci byli vybráni na základě konkurzu, který vypisovalo obecní zastupitelstvo, a o jejich místa byl značný zájem* (Beroun, s. 209).

¹⁵⁷ *Ibidem*, s. 209

¹⁵⁸ *Beroun dostal darem stoletou kroniku*, in: Radniční list měsíčník královského města Beroun III.

ročník, 12/2005, 25. 11. 2005 s. 3

http://www.mesto-beroun.cz/e_download.php?file=data/editor/656cs_22.pdf&original=RL_1205.pdf

I když se Josef Stejskal nevěnoval výhradně literární činnosti, jeho talent byl zřejmý. Druhé a poslední dílo, které během svého života napsal, nese název *Vzpomínky z cesty po Itálii (Benátky – Řím – Neapol – Pompeje)*. Tato kniha vyšla roku 1913 v Roudnici nad Labem a byla opět vydána na vlastní náklady samotné autora. Dílo je spíše považováno za cestopis. Autor se snaží na základě vlastních zkušeností popsat italská města, život v nich, dále pak kulturu, architekturu a obyvatelstvo. Toto vše dle jeho přesvědčení nejlépe charakterizuje celou Itálii.

6.3. Cestopis *Vzpomínky z cesty po Itálii*

„Bylo vždy mým přáním, abych poznal Itálii, zemi nad jiné zajímavou, zemi touhy všech inteligentů, přátel přírody, novomanželů, zemi památnou svou klasickou historií, památkami všeho druhu, zborcenou a potřeštěnou krví všech známých národů v minulosti i přítomné době.“¹⁵⁹

Tímto prohlášení začíná cestopisné dílo Josefa Stejskala. Již z této věty je patrné, že ho Itálie dlouhou dobu velmi přitahovala. Jak je z cestopisu zřejmé, Josef Stejskal navštívil Itálii vícekrát, bohužel se mi nepodařilo dohledat, kdy přesně. Další cestu po Itálii podnikl Josef Stejskal v doprovodu své manželky Kateřiny. Autor navštívil opět Benátky a poté zcela poprvé Řím, Neapol a Pompeje. Tato města *nejlépe charakterizují typ Itálie, její minulost, středověk a rozkvět přítomnosti, slávu i úpadek.*¹⁶⁰ Josef Stejskal si pro svoji cestu zvolil měsíc květen.

Tato kniha je rozdělena do osmi kapitol. Dříve než autor začne rozebírat opravdu velmi podrobně jednotlivá města a vyprávět, co v nich prožil, s kým se v nich setkal, jak na něj zapůsobila samotná města či místní lid atd., popisuje též samotný průběh cesty, který předcházela návštěvě jednotlivých měst.

Syntax knihy se mi jeví jednodušší než v případě Jaroslava Hilberta, i když autor též používá obsáhlá a dlouhá souvětí. Těmito obsáhlými větami se Josef Stejskal snaží vystihnout a popsat co nejpodrobněji každou maličkost, která ho zaujala.

Jak bylo možné se dozvědět z knihy, Josef Stejskal již v předchozích letech navštívil severní část Itálie, dostal se do Benátek, Verony a k severoitalským jezerům. Jeho

---

¹⁵⁹ Stejskal Josef, *Vzpomínky z cesty po Itálii*, Roudnice nad Labem, 1913, s. 1

¹⁶⁰ *Ibidem*, s. 2

velkým snem však bylo navštívit i jižnější části poloostrova, které stejně jako ty severní slibovaly velká dobrodružství.

Autor v první kapitole popisuje, co je potřeba vědět o Itálii před její návštěvou. Do určité míry se jí snaží i charakterizovat. Poté dává rady, jak se připravit na cestu, co nesmí chybět v žádném zavazadle. Zmiňuje se, že je lepší si dopředu vyměnit peníze, koupit si lístky na vlak, zařídit si ubytování, vzít si sebou nějaké průvodce a sirky. Dle mého názoru tento kratičkový souhrn byl velice důležitý a výstižný pro každého budoucího návštěvníka Itálie. Dalo by se říct, že čtenář v této cestopisné knize našel návod, jak se nejlépe vybavit na cestu do Itálie.

Jejich prvním zastávkou byly Benátek. Cesta probíhala v klidném a přátelském duchu. Během cesty se setkali s pár krajiny, se kterými se dali ihned do řeči. Autor popisuje krajinu a města, která během cesty vlakem projeli. Do Benátek autor a jeho manželka přijíždí ve večerních hodinách.

V následující kapitole se již autor věnuje samotným Benátkám, *městu, jež se rozkládá na 118 ostrovech s více jak 450 mosty.*¹⁶¹ I když toto město autor navštívil před necelými dvaceti lety, byl jím opět uchvácen jako při své první návštěvě. Samotný autor uznal, že se zde mnoho věcí nezměnilo. Benátky v první řadě lákají turisty především kvůli své poloze, neboť významnými památkami se může pyšnit většina italských měst. Během pobytu v Benátkách navštívil všechna známá místa – náměstí svatého Marka, dóžecí palác, muzea, obrazárny, kostely i nejzelenější výletní ostrov Lido.

V další kapitole autor líčí cestu do hlavního města Italského království Říma. Cestou projížděli přes známá toskánská města, poté projeli i jediným italským regionem, který se nenachází u moře, a tím je Umbrie. Ve večerních hodinách 28. května konečně dojeli do vytoužené cílové destinace, do Říma. Příjezd do věčného města je příliš nenadchl. Autor neměl pocit, že přijíždí do města, které bylo v minulosti tak opěvované, a celá řada významných osobností se chtěla stát jejich čestnými občany. Teprve svatopetrská kopule v dále ho přesvědčila o tom, že se opravdu jedná o Řím.

Kapitola Řím je nejobsáhlejší z celého díla. Josef Stejskal s manželkou strávili v Římě několik dní. Autor věděl o Římu opravdu velmi mnoho, již od studentských let toužil toto věčné město navštívit. Velmi dobře se orientoval v historii a jeho velkou vášní byli především řečtí a římské klasiky.

---

¹⁶¹ *Ibidem*, s. 24

Památky autor rozdělil podle období na starořímské, papežské a národní. *Tyto tři epochy vtiskly ráz městu.*¹⁶² Dále autor v této kapitole velmi detailně přibližuje historii Říma od jejího vzniku až po samotné sjednocení. Následně popisuje opět velmi podrobně památky, které v doprovodu manželky navštívil – chrám a náměstí Svatého Petra, Kapitol, Koloseum, Forum Romanum, Lateránu, Pantheon, palác Quirinale, Andělský hrad, divadla, muzea, katakomby aj. Po několikadenní návštěvě Říma odjeli do Neapole.

Cestou do Neapole minuli pověstný klášter Monte Cassino, Casertu a v povzdálí zahlédli i činnou sopku Vesuv. Cesta nebyla tak pohodná jako předešlé. Dopravní infrastruktura na jihu nebyla tolik rozvinutá jako na severu. Nebyly tu k vidění ani továrny, tyto oblasti byly spíše zemědělského rázu. Po velmi zajímavé cestě se dostali na hlavní neapolské nádraží, z kterého se co nejdříve odebrali do hotelu. Během dvou dnů prošli celou Neapol, kde navštívili – Aquarium, Castel del ovo a moderní domy Rione Santa Lucia, které tvoří bohatší část Neapole.

Dále jejich kroky směřovaly na náměstí del Plebiscito, k Palazzu reale, který se pyšní velkým parkem, k Teatru Santo Carlo a nakonec navštívili i národní neapolské muzeum, kde jsou uchovány drahocenné poklady ze zasypaných Pompejí. Neapol na ně neudělala příliš velký dojem, dokonce se i chvílemi cítili v nebezpečí. Přestože se zde dají nalézt úchvatná místa a památky, místní obyvatelstvo na tom není zrovna nejlépe. Nejchudším obyvatelům, kterých je zde většina, se nedostává ani základních životních potřeb. Žijí ve velmi nuzných a skromných podmínkách, které se nedají porovnat s žádným jiným evropským městem.

Třetí den se autor s manželkou rozjeli do Pompejí. Cesta do Pompejí nebyla příliš dlouhá. Autor vyjádřil přání podívat se na Vesuv, ale kvůli zemětřesení, které proběhlo v roce 1908 a následnému poničení dráhy se nakonec rozhodl tento výlet vynechat. Během cesty zahlédli též vyhaslou sopku Sommu a místní obyvatelstvo, které poblíž Vesuvu pěstovalo zemědělské plodiny.

V poslední kapitole Pompeje autor nejprve přiblížil skutečnost, která se stala v ten osudný den 24. srpna 79 př. n. l. Následně se zmiňuje o italském archeologovi Giuseppovi Fiorellim, který řídil práce na vykopávkách v 70. letech 19. století. Josef Stejskal cituje řadu dalších autorů, kteří již o Pompejích něco napsali. Detailně seznamuje čtenáře s pompejským prostředím a popisuje, kde se co nacházelo, jak co

---

¹⁶² Stejskal Josef, *Vzpomínky z cesty po Itálii*, Roudnice nad Labem, 1913, s. 53

vypadlo, kdo kde žil a podobně. Po této jednodenní návštěvě se vrátili zpět do Neapole, kde strávili poslední noc a další den ráno se vydali k domovu. Cesta vlakem probíhala v klidu. Autor vzpomíná s nostalgií na dny, které strávil ve velkých italských městech. Při zpáteční cestě se zastavili v Arezzu městě hedvábí, a nakonec mohli obdivovat, i když jen velmi krátce, krásy toskánské Florencie.

Na závěr Josef Stejskal vzdává hold svojí ženě, která s ním podnikla tuto velmi náročnou, strastiplnou, dlouhou a nezapomenutelnou cestu po italských krásách.

V posledních odstavcích se autor omlouvá i za chyby a některé nedostatky, na které mohou čtenáři narazit, neboť jak sám napsal: „*Neměl jsem v úmyslu ucházet se o stipendium státní neb subvenci zemskou aneb dokonce o cenu akademie pro vědy, slovesnost a umění. Proto se omlouvám.*“¹⁶³

Dále autor nabádá především studenty, aby se vydali do cizích krajin, aby na vlastní oči spatřili a pochopili učivo, které jim je v lavicích vštěpováno a vysvětlováno. Pouze tímto způsobem, stejně jako to udělali například Angličané, kteří si právě díky pohyblivé čilosti a kupecké podnikavosti podmanili svět.

*My – národ malý – nepřáteli obklopený, sami na sebe odkázaný, nemáme a nesmíme zůstatí pozadu.*¹⁶⁴

---

¹⁶³ Ibidem, s. 313

¹⁶⁴ Ibidem s. 314

7. Analytická část – samostatný rozbor textů jednotlivých autorů

V druhé části diplomové práce se zaměřím na detailní rozbor jednotlivých textů. Budu se snažit vystihnout hlavní tématické roviny, o kterých jednotliví autoři psali. Ke každému zjištění přiřadím i příslušnou citaci, která bude nejlépe vystihovat danou problematiku.

Rozhodla jsem se držet stejnou linii jako v předchozí části. Nejdříve se budu zabývat Jaroslavem Hilbertem a jeho knihou *Léto v Itálii*. Poté bude následovat Josef Svatopluk Machar se svým kontroverzním dílem *Řím* a na závěr přiblížím dílo Josefa Stejskala *Vzpomínky z cesty po Itálii*.

Po podrobném tématickém rozboru jednotlivých děl přistoupím k syntéze. V té poukážu na ty tématické roviny, kterými se zabývali všichni tři autoři. A následně představím ty témata, která jsou specifická a zásadní pro jednotlivé autory.

Všechny tři tituly byly vydány na počátku 20. století v rozmezí let 1907 až 1914. Nejdříve se na pultech obchodů a knihoven objevila kniha od Josefa Svatopluka Machara, která vyšla hned po jeho první cestě do Říma roku 1907. Za pět let vyšla kniha nepříliš známého regionálního ředitele Josefa Stejskala a o dva roky později si čtenáři mohli přečíst krátkou knihu fejetonů s cestopisnými rysy *Léto v Itálii* od Jaroslava Hilberta.

Všechny tři knihy velmi dobře vystihují a popisují Itálii. Přestože jednotliví autoři navštívili odlišná místa, různá města či památky, všechny tři spojuje cestopisný styl. V následujícím rozboru zjistíme, co je na Itálii nejvíce zaujalo, čím se zabývali, co navštívili a jak na ně zapůsobil italský lid, prostředí, krajina, místní zvyky a další.

7.1. Jaroslav Hilbert: *Léto v Itálii*

Ve druhém desetiletí minulého století si Jaroslav Hilbert na chvíli odskočil od dramatické tvorby a věnoval se próze. Během následujících několika let napsal i cestopis *Léto v Itálii*, které vydalo v roce 1915 Nakladatelství Bursík & Kohout v Praze.

V úvodu autor seznamuje čtenáře s faktem, že cesta do Itálie není jeho první návštěvou této středomořské země. Severní část poloostrova Jaroslav Hilbert navštívil již v minulých letech. Cestu do střední a jižní Itálie si nechával na později, neboť celková nelibost k Italům mu zabraňovala navštívit další pověstná místa této překrásné země. Nakonec, jak sám autor napsal: „*Duševní zvědavost však, potřeba nového a neméně i přání zimomřivého těla, které toužilo po teple, po jasu nebes, po trvanlivosti vlaha, spůsobilý že zajel jsem konečně přece i na vlašský jih*“ (LvI, s. 5).

7.1.1. Příroda a krajina

V těchto vzdálených krajích autor poznal umělou kulturu, která byla násilně dovážena na přání samotných císařů. Také krajina byla v těchto dávných dobách násilně přetvářena. Listnaté a jehličnaté porosty byly nahrazovány cizokrajnými dřevinami, které zvelebovaly střední a jižní Itálii. V okolí Vesuvu a na ostrově Capri si autor zamiloval procházky krajinou plnou vinohradů. Vinné révě se tu po staletí velmi dařilo. Neodolatelná vůně a chuť červeného a bílého vína ho naprosto uchvátila.

Jihoitalský ostrov Capri ho okouzлил nejen svými vinohrady, ale i nedotčenou krajinou, krásným azurovým nebem, na němž se autor jen stěží setkal se sebemenším kazem. Již v dávných dobách lidé milovali tento neuvěřitelně nádherný ostrov plný klidu, pohody a panenské krásy. Mezi nejkrásnější přírodní památku ostrova Capri patří Modrá jeskyně (Grotta azzura). Její kouzlo je naprosto úžasné a přitahuje návštěvníky z celého světa.

Mezi další krajínotvorné prvky patří také stromy a keře, jež dokreslují celou italskou krajinu. V první řadě sem patří fíkovníky, citrusovníky, olivovníky a *krásky jihu horizontální pinie a vertikální cypřiše*. (LvI., s. 7) Tyto ojedinělé stromy, které zkrášlují celkovou přírodní vegetaci italského poloostrova, se nacházejí v Tivoli, Ravenně, Římě či v okolí Neapole.

I přestože autor není odborníkem v botanice a nemohl si osvojit všechny názvy rostlin, stromů či květin, nemohl nezmínit: „*Oleandr, ten věrný, stálý, stále kvetoucí strom jihu*.“ (LvI., s. 8)

7.1.2. Podnebí a italská noc

Autor upozorňuje i na to, že všechny tyto přírodní krásy by nebylo možné spatřit, kdyby italské podnebí nebylo tak příznivé. V porovnání s českými zeměmi to byl úplný „ráj na zemi“. Po celé čtyři týdny si autor užíval překrásných slunných italských dnů. „*Slunce vysílalo své zlaté paprsky vytrvale, vyrovnaně, ba skoro s jakousi umíněností, jež jakoby*

chtěla nastavujícimu se tělu něco říci: uvidíme, kdo to déle vydrží“ (LvI., s. 8). Jaroslav Hilbert si toto překrásné letní období zamiloval a užíval si ho plnými doušky. Snažil se strávit co nejvíce času venku na slunci. Sám nevěděl, kdy bude mít opět možnost vrátit se zpět do těchto teplých krajin.

„Poté co slunce zašlo, přišly noci, jež jsou něčím, nač nelze zapomenout. Odvraceli jsme se v nich od moře, které buď hučelo nebo dráždilo a které, nejsouc právě zalito měsícem, dovede hodně děsit svou kovovou hladí, mizící v jakémsi rozevřeném, hltavém nerozeznatelnou, a obraceli se do ticha k zemi, která se rozvoněla pod vlhým, opojným vzduchem večera. Ano opojnost, toť jediný výraz pro italskou noc!“ (LvI, s. 9) Teprve nyní autor pochopil, proč je Itálie tak velký lákadlem pro velké množství návštěvníků. *„Itálie totiž Seveřana odměňuje, ona mu dává zapomínati, ona je slovem sladká. Možno toužiti po novém zažívání vlašského umění, které mě tolik unášelo; možno blouditi po všem, co jsme v Itálii zažili, ale dojetí bude největší ve vzpomínce na letní noci, v nichž je taková míra teplé sladkosti, omamnosti a vzrušivosti jako nikde jinde“* (LvI, s. 9–10). Italská příroda, noc a klima autora neuvěřitelným způsobem zaujala. Především kvůli těmto třem tématickým rovinám se Jaroslav Hilbert do Itálie vydal.

7.1.3. Obyvatelstvo

Dále se autor ve svém díle zaměřuje na italský lid. Nejdříve se věnuje vzhledu italských mužů a jejich charakteristickým vlastnostem, následně zmíní a popíše vystupování a zjev italských žen a jejich působení na samotného autora.

Mužský vzhled nebyl příliš uhlazený. Italské muže popisuje jako černé bandity, kteří jsou oblečeni do špinavých šatů, s oblibou křičí, řvou či gestikulují. Jejich každodenní život probíhá po většinu času na ulici a pohled do jejich očí je tajemný a není nějak zvlášť příjemný a přívětivý. Člověk si připadá spíše jako ve zvěřinci než v kultivované a distingované společnosti. Při delším pobytu si však člověk na jejich zevnějšek rychle zvykne a sám usoudí, že přes jejich nevábný vzhled, temperamentní a hlučnější vystupování, není potřeba všechny házet do stejného pytle a myslet si o nich, že jsou to všichni zlodějové, podfukáři či šejdíři. *„Italský lid jest taky jen lid, toliko že na cizinci vydělává si rád vezdejší chléb poněkud křiklavěji, násilněji a snad méně reálně, než se to děje jinde.“* (LvI, s. 10)

Jaroslav Hilbert se věnoval i fyzické stránce italských žen. Ty mají štíhlou postavu, ale nejsou hubené, jsou velmi přirozené, svůdné až půvabné, milují šperky a obuv na vysokých podpatcích. Jejich nožky nejsou uzpůsobeny k pravidelné chůzi a tak každá

dáma má k dispozici kočár. Jejich vlasy jsou černé, husté a pevné a oči neuvěřitelně pronikavé: „*Zirají ještě dnes nejinak, než v dobách, kdy stály modelem madonám Peruginovým nebo když je portretoval Tizian.*“ (LvI, s. 14) Autor zhodnotil, že: „*Muž – Ital rasově nedosahuje rasovou cenu Italky – ženy*“. (LvI, s. 15) Přestože na autora italské obyvatelstvo zprvu nedělalo moc dobrý dojem, nakonec se s nimi do určité míry spřátelil a doma vzpomínal na to, jak krásné bylo si užívat plnými doušky slavnost sjednocení a celkový jejich pouliční život.

7.1.4. Italské ulice

Mezi další italskou zvláštnost patří italské ulice. Ty jsou tou nejrušnější částí nejen na italském venkově, ale i ve velkých italských městech. Lidé se doma zdržují opravdu jen chvíli: „*Dlažbu považují za část domu.*“ (LvI, s. 11) Zde se obyvatelstvo snaží prodat jakoukoliv drobnost a přilákat co nejvíce pozornost cizinců. Tak například Neapol: „*Je v poměru k počtu obyvatel a k svému obchodnímu významu nejrušnější, nejzvukovější, nejtržištnější, nekřiklavější a nejrvavější město Itálie. Ano, Neapol jest krásná a chtěl bych v ní věčně žít! – ale nejkratší procházka do ulic vyvede vás rychle již z předčasného blouznění.*“ (LvI, s. 11– 12)

7.1.5. Italští hrdinové a 20. září

Jaroslav Hilbert upozorňuje i na fakt, že skoro ve všech velkých italských městech se setkáme s trojicí mužů, kteří se největší měrou zasadili o sjednocení a samostatnost Itálie. Jedná se o Viktora Emanuela II. savojského, Camilla Bensa Cavoura a Giuseppeho Garibaldiho. Podle těchto jmen jsou nazvána náměstí, korsa, ulice atd. Největší přízeň sklízí však u italského lidu Giuseppe Garibaldi, který se svými „červenokošiláky“ dobyl jih Itálie. A právě s touto osobou je spojena největší národní italská slavnost, které se účastní snad skoro všichni obyvatelé Itálie. „*Dvacáté září*“ je den, kdy došlo k úplnému završení sjednocení Itálie. Italští obyvatelé jsou zarytými vlastenci a tento den si užívají jako žádný jiný. Křičí, zpívají, veselí se a nic je nemůže zastavit.

7.1.6. Umění

„*Vedle sladkého klimatu a krásné přírody jest to právě slavná stopa uměleckého génia, která dává poloostrovu jeho přitažlivost a jeho cenu*“. (LvI, s. 17) Mezi další oblast, kterou samotný autor nemohl opomenout ve svém díle, je umění. Na Apeninském poloostrově se nádech a stopa po uměleckých památkách vyskytuje skoro ve všech regionech. V každém velkém italském městě sehrálo umění svoji významnou roli.

První umělecký dojem, který Jaroslav Hilbert v Itálii měl, byl spjat s památkami a kulturou starokřesťanského umění. *„Zájem byl tak trvalý, že vždy znovu s rozkoší vyhledával jsem staré křesťanské umění.“* (LvI, s. 21) Toto umění se nachází především v Ravenně, na své si přišel i v Římě, kde však bylo mnohem těžší toto umění najít. V Římě se nachází spíše velké množství antických a barokních památek. Autor velmi detailně popsal všechny starokřesťanské památky. Jeho zájmu neušla hrobka Gally Placidia a dvě starokřesťanské baziliky Sant'Apollinare in Classe u Ravenny a Sant'Apollinare nuovo přímo v Ravenně. V těchto vyhlášených uměleckých památkách se důkladně věnoval architektonické stránce, interiéru a to především detailnímu popisu výzdoby.

„Zde křesťanství nestavělo ještě paláců, jak to učinilo kupř. o mnoho let později ve sv. Petru v Římě, ale skutečné chrámy, v nichž zbožnost byla výrazem života; a nalezajíc prostou a nepyšnou vznešenost v sobě samém, našlo k ní i umělecký výraz plný vroucí krásy, s kterým budovalo své jímavé basiliky.“ (LvI, s. 23)

Toto umění autora velmi upoutalo a jak sám napsal: *„Přišli jsme do Itálie, vědouce poměrně málo o starokřesťanském umění, ale viděli jsme je a buď tomu, jak buď: srdce naše bylo vzrušeno a přiblížilo se mu až na samu lásku“* (LvI, s. 25).

7.1.7. Italské lázně

Hilbertův cestopis se věnuje i italským lázním. Ty se nacházejí na severovýchodním pobřeží Jaderského moře a bohužel kvůli nepříliš dobrým hygienickým podmínkám a zápachu z moře nejsou příliš často navštěvovány cizinci. *„První dojem, který cizinec z pláže má – nemluvíme-li o barvě nebe a moře – není právě nejutěšenějším, je jakýmsi italským překvapením, které nutno teprve zmáhat, ale na něž si tu člověk celkem nejtíže zvyká.“* (LvI, s. 26)

Italské lázně slouží tedy spíše pro místní obyvatelstvo, jemuž zápach a nepořádek nevadí. Nakonec však i samotný autor musel uznat, že přes všechny nepříjemnosti, spojené s nepříliš vábnými zápachy či nepořádkem, Itálie drží primát i v lázeňství a to z důvodu vynikajících klimatických podmínek, jenž se nedají srovnat se zeměmi více na sever. Itálie je ideální země, kde každý lázeňský návštěvník může proležet či prosedět u moře klidně celý den. Autor zmínil i jednu opravdu ojedinělou skutečnost, kterou italský lid uskutečňuje v italských lázních. Každou neděli má většina italských obyvatel namířeno do lázní. Zde se ve většině případů nejedná o den plný odpočinku, ale spíše o očištný den, kde ze sebe Italové díky koupeli smyjí veškerou nečistotu a špínu.

7.1.8. Řím

Jaroslav Hilbert samozřejmě nemohl opomenout a vyjádřil své pocity a dojmy z věčného města. Jak sám napsal: „*tu mne, přece již dosti zkušeného, abych nepodlehł horečce příjezdů, zmocnila se tíseň, ba takřka strach, a pocit ten obracel se proti mně s otázkou, nesklamu-li sebe sama ve vnímání a jsem-li skutečně schopen zmoci sousto jež slove Řím.*“ (LvI, s. 32) Autor neměl jako většina jiných spisovatelů, cestovatelů či autorů, kteří se sáhodlouze rozepisovali o Římě, klasické vzdělání, a tak mezi antikou a autorem scházel onen opar mladého sblížení, který tak dovede zlatit a tolik sladce klamat. (LvI, s. 33) Právě tato skutečnost autora více spojila s křesťanským uměním, neboť o něm měl, dle svého názoru, větší povědomí. Nejdříve tedy jeho kroky vedly do Chrámu svatého Petra¹⁶⁵. A teprve poté navštívil nejvýznamnější antické památky – Forum Romanum, Koloseum, Pantheon či Andělský hrad. Jaroslav Hilbert přibližuje dojmy, které v něm tyto památky vyvolaly. Jak sám autor napsal, mnoho staletí zanechalo na antickém Římě vážné šrámy. „*Město, které mívalo milion obyvatelů, klesalo po strašlivých ranách, které mu zasadily nejrůznější národy. A byla to právě církev, které náleží zásluha, že zachránila jeho význam a podařilo se jí vybudovat na jeho půdě nové impérium – katolicismus, tu přes všechny probuzený a živý zájem pro antiku, stálo již na sesutém hrobě, a věky přerušovaná kontinuita nedala se navázat.*“ (LvI, s. 38–39) Nakonec se však nadvlády nad Římem zmocnil samotný král, ten se snažil napodobit obě předchozí doby, ale bohužel bez úspěchu. Při této příležitosti autor představil první starý Řím, do kterého zařadil všechny památky vyskytující se pod širým nebem. Vedle tohoto prvního starého Říma se nachází tzv. druhý starý Řím, který se pyšní nejrůznějšími *sbírkami, mozaikami, prázdnými rakvemi, portréty, torsy těl a [...]* (LvI, s. 40) Následně autor přiblížil Řím „nehmotný“ tj. *Řím dějin, pověstí, klepů, anekdot a bájí, jenž se po staletí zachovaly* (LvI, s. 54). Tento Řím je blízký každému a dokresluje celkový pohled na Řím. Jaroslav Hilbert přibližuje v rámci Říma i rané křesťanství, které se zrodilo v daleké provincii a právě zde nakonec zapustilo své kořeny. Křesťanství dosáhlo svého vrcholu a zastínilo předešlé náboženství – pohanství. Autor též navštívil vyhlášené Callistovy katakomby, které jsou silně spojené s církví. Nacházejí se zde ostatky mučedníků a světců, kteří položili svůj život za své přesvědčení a názory. „*Ten hrobný svět raného křesťanství je jest pravým státním pokladem pro církev, z něhož také věky žila a jehož podpírala úvěr sta jiných*

¹⁶⁵ *Největší palác světa a dle vůle Julia II „největší křesťanský chrám“* (LvI, s. 46)

podzemských i nadzemských podniků.“ (LvI, s. 44) Stejně jako v Ravenně i v Římě autor navštívil starokřesťanské baziliky, které naplňovaly autorovo srdce dojetím a vzrušením. Nakonec v Římě autor přibližuje i umělecké památky renesance a baroka. A tento Řím nazývá novým. Pod tyto dva umělecké slohy zařazuje nejvýznamnější architektury, sochaře, malíře a další umělce, jenž se podíleli na zkrášlení celého Apeninského poloostrova. Autor vzdává hold těm nejvýznamnějším umělcům, přibližuje jejich život, výtvary a stavbami. Nelze však zde popsat všechny vynikající umělce, místa, památky, která by si to zasloužila. Jak sám autor píše: *Jíti v Římě po stopě renesance, znamená choditi dny a dny a po stopě baroku, ztratiti se na celé neděle, neboť v šestnáctém a sedmnáctém století povstaly ony přímo nesčetné paláce a soukromé sbírky*“ (LvI, s. 53)

7.1.9. Ostatní města

Na konci svého díla se Jaroslav Hilbert věnuje dalším italským městům, především Neapoli, vykopanému mrtvému městu Pompejím a gotickému Orvietu. Největší dojem na autora udělala sopka Vesuv, jenž se nachází poblíž neapolského přístavu. *„Tento bafčící pán kraje je slast pro oči, ale i postrach pro okolí*“ (LvI, s. 56) Jaroslav Hilbert tvrdí, že Vesuv v roce 79. př. n. l. zachránil Pompeje před jistým zničením, kterého se však nedostalo jiným antickým městům. Přes veškeré ztráty na životech byly Pompeje zachráněny a dnes je *„možné zde zřítí domy i domácnosti, denní rozkoš i starost, všednost bytí a nevšednost smrti...*“ (LvI, s. 58). Autor popisuje to, co se odehrálo v ten osudový den, a sděluje též své dojmy z Národního muzea v Neapoli. Přibližuje i skutečnost, že současný svět se od toho minulého příliš nelišil. *„Chirurgická skříň a v ní tytéž předměty, které dnešní lékař má, klíšťky a nože, pinsety, trubky aj. – věříte mi, snad jen výkřik operovaného tu schází, aby člověku se zdálo, že nalézá se v přítomnosti*“ (LvI, s. 60).

Poslední městečko, které našlo místo v Hilbertově cestopisu, je Orvieto. Do tohoto centrálního města se vydal především kvůli *umění a to sice onou plošnou, geometrickou, prostou a přece tolik bohatou a barevnou architekturou, z konce třináctého a čtrnáctého století, která se nezrodila v Itálii, jako tolik jiných, nýbrž ve Francii, ale vykvetla tu originelně tolika kamennými květy: myslíme italskou gotiku* (LvI, s. 67).

Na základě provedeného rozboru textu Jaroslava Hilberta soudím, že se autor převážně zabýval ve svých cestopisných fejetonech přírodou, klimatickými podmínkami,

obyvatelstvem, kulturními zvyklostmi a na závěr se široce věnuje památkám a především architektuře italských měst. To vyplývá především z jeho podrobného a v některých případech až z detailního popisu italských měst, která během svého pobytu navštívil.

Přestože tato kniha není psána jednoduchým jazykem, a proto při četbě vyžaduje velkou pozornost a soustředěnost, je velice zajímavá především tím, jaký jazyk a slova autor volí při popisu událostí či památek, krajiny a lidí. Je velmi neobvyklé, že například památky označuje slovem umění, pod kterým si dnešní čtenář určitě nepředstaví souhrnně chrámy, baziliky, zámky nebo radnice, ale spíše si pod tímto slovem představí například umění malířské, hudební, sochařské apod. Dle mého názoru lze knihu *Léto v Itálii* při určité míře nadsázky považovat za první bedekr.¹⁶⁶

---

¹⁶⁶ slovo bedekr je odvozené od německého nakladatelství Baedeker, které je známé vydáváním turistických průvodců pro téměř všechny krajiny a kouty světa.

7.2. Josef Svatopluk Machar: *Řím*

Josef Machar podnikl do kolébky antiky – Říma hned dvě cesty. První z nich se uskutečnila v letech 1906–1907 a druhá v roce 1913. Z poznatků načerpaných během svého prvního pobytu na Apeninském poloostrově vznikla první kniha *Řím* a z druhé cesty pak kniha *Pod italským sluncem*. Kniha *Řím* vyšla roku 1907 v Praze u Nakladatelství Grosman a Svoboda.

Dříve než se autor začne věnovat samotnému Římu, vzdá hold a věnuje toto dílo své „tajné lásce“ paní Růženě Svobodové. Jak sám autor napsal: „*A Tobě, drahá paní, jí připisuji. Z úcty k Tvému umění. Z vděčnosti. Z přátelství. Z přátelství nejvíce. Neboť ne malou ne poslední pýchou člověka jsou jeho přátelé. A já se mohu chlubit, že nejlepší lidé naši mých časů jsou přáteli mými. Tvé jméno stojí v první řadě.*“ (*Řím*, s. 1) Růžena Svobodová doprovázela Josefa Machara na jeho první cestě do Říma a poté i do Neapole.

Začátek knihy je velmi zajímavě podaný a zaujme čtenáře již samotným názvem – „*Konec úvodem*“. Toto spojení v člověku vyvolá tak trochu zmatek. Jsme teprve na začátku a autor tu již píše o závěru cesty. Autor opět sedí ve Vídni a kouká se z okna do vídeňských ulic. „*Vídeň je protivná, střízlivá a šosácká, vzduch je vlhký a modř nebes je jaksi zakalena a je zde cítit protivný chlad.*“ (*Řím*, s. 7) Autor by se nejradyji vrátil zpět k Fontáně di Trevi, kterou navštívil poslední den. Oproti Vídni byl krásný teplý slunný den, nebe čistě modré a vzduch čistý a svěží. Autor se šel rozloučit s Římem právě k Fontáně di Trevi, kterou si tak zamiloval pro její, snad to tak mohu říci, až mystické kouzlo. Jedna z mnoha pověstí říká, že pokud člověk vhodí do fontány třeba i drobnou minci, tak se na toto místo určitě ještě jednou vrátí. Tato pro autora nezapomenutelná chvíle u fontány ho ovlivnila natolik, že na okouzující město vzpomínal, měl ho neustále ve své hlavě, myšlenkách a smutek a stesk po Římu se mu neustále vracel. „*Město jediné, město úžasné! Město bezpočtukrát dobyté, několikrát rozbořené, město, kde vlna lidstva zdvihla se nejvýš a klesla nejhlouběji, město nejvyššího světla a nejpustší tmy, nejjasnější kultury a největšího hlupství, nejchladnějšího rozumu a nejzpozdílejší ztřeštěnosti – jediné město na světě! Město, kde jsou soustředěny dějiny celého lidstva. Řím antický ve svých mlčících a hrdých troskách. Řím papežský, loupeživý, chlubitý, protivný, stojící nyní ve znamení neodvratného západu. Řím*

královský, mladý, bujarý, s aspiracemi dědice Říma antického, jež vyvolává ze sutin a vyhrabává z nánosu země.“ (Řím, s. 9–10)

Tohle všechno byl pro Josefa Machara Řím. Město mnoha tváří, které se do jeho života zapsalo zlatým písmem a každému čtenáři radí: „*Jed'te do Říma!*“ (Řím, s. 11)

7.2.1. Příroda a krajina

Nejdříve Josef Machar v knize porovnává krajinu obou států tedy Rakouska–Uherska a Itálie. Území, která náležela k monarchii, byla podle autora strojená, nic neříkající a skoro až protivná. S přibližujícími se hranicemi s Itálií si autor stále více uvědomuje, že okolní krajina naplňuje jeho představy, které si vysnil na základě četby mnoha spisů pojednávajících kromě jiného i o italské krajině. „*Konečně se kraj mění. Údolí se rozšiřují, lesnaté hory ustupují skalám, vísky dostávají jiný vzhled – něco nového!*“ (Řím, s. 14) Malebnost vesniček, cypřiše, krásné azurové nebe a holé hory v severní části italského poloostrova autora naprosto uchvátily. V Toskánsku se autor setkal s velmi úrodným „*krajem oliv, kde se nacházejí též veliké vinice a v neposlední řadě i oblíbený granátový mok Chianti.*“ (Řím, s. 39) Zdejší krajiny také velebí mandlovníky, broskvoně a vavříny. Dále autor popsal a poukázal na dech beroucí, překrásnou a úrodnou krajinu, která se nachází především na periferii Říma – v Campagni. Autor oceňuje rozmanitost, přírodní krásy a krajinnou scenérii Campagne: „*Olivové sady. Celé lesy cypřiši zdvihají tu své černé pyramidy do čistého vzduchu. Ano, vzduch! Snad nikde na světě nedýchá se takový. Čistý, vonný, silný, sytící bezstarostností duši a šťastným naladěním celý organismus [...] klínu zelených stěn leží jezero, veliké jezero a modré jak to nebe nad ním - Lago di Castello, jezero albanské. Kdysi kráter vulkanu, nyní safírové oko hor, úsměvné, drahé, nezapomenutelné [...] Díváme se v tu modrou, tichou planinu vodní. Pohádkový kraj.*“ (Řím, s. 133) Naproti tomu v samotném centru Říma se návštěvník jen stěží setká s nějakým parkem a obecně i zeleně je tu poskromnu. Jedinou výjimku tvoří proslulý park nacházející se na Monte Pincio. Sem si obyvatelé Říma, ale i návštěvníci chodí odpočinout během teplých letních dnů. V parku se nachází velké množství zahrad s nejrůznějšími exotickými dřevinami a stromy a celá plocha je pokryta mnoha jezírky.

7.2.2. Obyvatelstvo

Další tematická rovina, kterou Josef Machar popsal ve své knize, se vztahuje k italskému obyvatelstvu. Ve svém vyprávění autor přibližuje charakteristické vlastnosti Italů. Ti jsou podle něj velmi přívětiví, milí, ochotní a v každé situaci se snaží pomoci.

Častokrát, i když sami neumí poradit nebo prostě neví, jak by správně odpověděli, tak i přesto se snaží pomoci. Na druhé straně si za sebemenší informaci, sdělení či radu nechají zaplatit. Nic se tu neděje zadarmo či z dobré vůle. Například v Benátkách „*se místní obyvatelstvo vyhřívá na slunci, zdvihají se, plouží se líně ke mně a natahují ruku: "trinkelt!" ... Muži, ženy, děti – všichni. V kostele se zastavíš, přijde kostelník a natáhne ruku. Sedáš do gondoly, nějaký chlap kopne do ní nohou, zároveň ji však přidrží jednou rukou a druhou vztáhne k tobě...*“ (Řím, s. 26) Tento fakt utvrzuje autorovo přesvědčení, že životní úroveň prostých lidí není zrovna vysoká a život jim tak přináší celou řadu existenčních problémů. Je až s podivem, že přes tak bohatou a slavnou historii jsou Benátky v době Macharovy návštěvy tak zanedbané. Klade si otázku, co je příčinou, že se ze společnosti vytratily i u prostých lidí pojmy jako čest a hrdost a proč tomu tak je. Na tuto otázku autor odpověď nenachází.

V Bologni autor poznává další vlastnosti a povahu Italů – nedochvilnost a nepřesnost. „*Italian umí postavit dráhu, dovede dát svým lokomotivám rychlost, jak to snad ještě jen v Americe dovedou, ale řídit ty vlaky neumí, a patrně se tomu jaktěživ již nenaučí. Trochu té německé akurtnosti by jim neškodilo.*“ (Řím, s. 36–37)

Stejně tak v Římě si autor přijde na své. Během procházek Římem pozoruje, hodnotí a popisuje davy Italů. Ti *proudí sem a tam, jsou veselí, hovoří, smějí se. Pád hlasu jejich jest rychlý, tryskající, vášnivý, silně zpěvavý, gestikulace hlavy, očí, rukou, ba celého těla hbitá, výrazná.* (Řím, s. 45)

Jak jsem již zmínila, životní úroveň obyčejných lidí není zrovna nejlepší. Přesto Italové nepropadají sebelítosti a chmuru ze současné situace, naopak se snaží vést dle autora alespoň trochu šťastný a hlavně veselý život.

7.2.3. Italské ulice a večerní život

Mezi další témata Macharovy knihy patří římské ulice, které autor popisuje jako klikaté a mnohdy velice úzké. Kromě toho se také detailně věnuje životu v nich. Italové využívají ulici ke všemu možnému, co si kolikrát neumíme ani představit. Tráví na nich skoro veškerý svůj volný, ale i pracovní čas. Josef Machar popisuje život v ulicích takto: „*Ulice hučí, šumí, dýchá, vře. Tramwaye, vozy, lidé všeho druhu jdou, jedou, spěchají sem tam. Křičí, vyvolávají, nabízejí, rozprávějí, smějí se. Elegáni v světlých šatech, vojáci v nádherných uniformách, kostkovaní Angličané s vytáhlými dámami, Němci v Jägrově prádle a lodenu, červené Baedekry v rukou, hlasitě rozprávějící Francouzi, italští venkované a venkovanky v pestrých krojích s ohromnými zlatými*

kruhy v uších, Řekové, Arméni - slovem Babel obličejů, krojů, jazyků. Spousta kněží. Páteři s kukátky pověšenými kolem krku stojí před kostely a čtou latinské nápisy nad vchody; členové všech možných řeholí šinou se jednotlivě neb v houfech chodníkem, klopí oči k zemi a tiše hovoří; vypasení a vymydlení páteři domácí houpají se zvolna mezi pasanty.“ (Řím, s. 65)

Na mnoha místech autor potkává rozličné pouliční prodejce, kteří nabízejí vše možné od mosaikových šperků, plánů měst, fotografií, sirek či papežské „Osservatore“. *„Snědý hoch cení na nás vesele bílé zuby, dívá se nám upřímně taškářsky do očí svým jako smola černým zrakem, vytahuje z tašky serie pohlednic, rozvívá je vějířovitě a prozpěvuje.*“ (Řím, s. 13) Je velice těžké odolat někdy až nepříjemnému nátlaku pouličních prodejců. Ti jsou často tak dotěrní, že se nakonec člověk stejně podvolí a něco si koupí, i když za jiných okolností a jinde by o takovou věc neprojevil sebemenší zájem. Ani ve večerních hodinách se římské ulice nevylidní. V Římě a v jiných italských městech se po večerech lidé schází na náměstích, povídají si, radují se, křičí, poslouchají vojenský koncert a užívají si každou chvíli. Okolo půl jedenácté kapela dohraje, ulice ztichnou a vyprázdní se. Pouze *„tu a tam se objeví skupina dívek, „povětrných žíněk“, jak by řekli staří Čechové. Tiše hovoří, kouří cigarety a nevšímají si ničeho...*“ (Řím, s. 22)

7.2.4. „20. září“

Autor se též velmi detailně věnuje jednomu z nejvýznamnějších státních svátků Itálie a tím je „Dvacáté září“ (*Venti Settembre*). Josef Machar detailně popisuje tento den, jeho tradice a význam pro Itálii a její obyvatele. Roku 1870, došlo k úplnému sjednocení Italského království. Ten den bylo obsazeno a připojeno ke království poslední území a tím byl samotný Řím. Svátek je slaven s velikou pompou a samotné oslavy jsou vždy velice bouřlivé. Lidé jsou oblečeni ve slavnostních šatech, mají velmi dobrou náladu, křičí, slaví a užívají si každou minutu tohoto významného dne. U této příležitosti se na hlavních náměstí hrají stále dokola dvě hymny – Garibaldiho a Mameliho. *„Je to svátek, důkladný národní a státní ...*“ (Řím, s. 58) dodává Josef Machar.

7.2.5. Italská města

Autor se ve své knize věnuje nejen hlavnímu městu Italského království, ale i menším, nicméně také velmi významným městům, které během své cesty navštívil. Mezi první patří, největší a nejvýznamnější přístav Rakouska–Uherska, který se nachází na

italském území, a tím je Terst. Toto město Josefa Machara příliš neuchvátilo a jak sám napsal: „Bylo plné nečistoty, ba každý takřka dům měl svůj zvláštní individuální zápach. Všude plno lidu. A všude živá gesta a živý hovor. Při každém kroku člověk cítí, že vlastně již není v Rakousku...“ (Řím, s. 4) Následně se velmi detailně věnuje Benátkám, jenž přiblížil takto: „Takový nádherný, úchvatný dojem! Člověk pije očima celé to pohádkově krásné město. Černé gondoly stojí tam jedna vedle druhé. Most vzdechů, sloup se lvem sv. Marka pyšně nám kývá na pozdrav, všechno tak hrdé, tak nádherné - Benátky, královna Adrie!“ (Řím, s. 5) Autor velmi barvitě a podrobně líčí osud Serenissimy¹⁶⁷ od jejího počátku až k jejímu zániku. Následně jen zevrubně popisuje města – Mestre, Paduii, Ferraru, Bolognu, Florencii či Perugiu. Poté se autor zaměří pouze na hlavní město Italského království, kterému je vlastně celá tato kniha věnována.

7.2.6. Řím a památky

„Konečně se ukázala bleděmodrá kupole a něco střech – Řím!“ (Řím, s. 12) [...] Řím je v první řadě městem světových dějin. Vyloupáváme si tedy, z Říma nynějšího Řím antický, Řím republiky a císařů, potom projdeme Římem papežů a konečně Římem královským. Systém se arci nedá přísně dodržovat. A historické moje výklady at' poslouchá trpělivě. Nechci jí vlastně ničeho vykládat. Myslím toliko nahlas. Žijí mi ti dávní lidé v duši, a přijdu-li na místa, jež jsou jevištěm života jejich, stavím si je tam, vidím je a maně jí vykládám, co vidím.“ (Řím, s. 33) Těmito slovy autor popsal svůj plán návštěvy věčného města.

Během pobytu v Římě se autor zaměřil na všechny výše uvedená období. Během toulek městem se důkladně až precizně věnoval popisu všech památek, které do daných období spadají. Na Kapitolu navštívil všechny paláce, kostely i chrámy. Zmínil i římské symboly, které se na vrcholu nacházejí. Pár vlků, kteří symbolizují antický Řím a orla, který je symbolem moderního Italského království. „Vlci přebíhají mechanicky po kleci a dívají se zažloutlýma očima kamsi v prázdno, orel sedí melancholicky na železné tyči a sní patrně o svobodě...“ (Řím, s. 49–50) Poté se autor opět vrací k popisu budov a konstatuje, že všechny kostely, chrámy, které se zde nyní nachází, jsou jen přestavěné antické památky, jenž v antické době nesly úplně jiné názvy a vypadaly zcela odlišně. „Nahoře vlevo, kam nyní vysoké stupně vedou k chrámu Aracoeli, tam stála kdysi Arx, tvrz Kapitolská a chrám Junony Monety. Aracoeli postavena do základů onoho antického chrámu, zdi jeho jsou zbudovány z materiálu zdi jeho, a sloupy chrámu

---

¹⁶⁷ Serenissima Repubblica di Venezia – Nejjasnější republika benátská trvala do 18. století

Junonina nesou podnes klenbu kostela Santa Maria in Aracoeli.“ (Řím, s. 53) V této části autor poprvé vyjadřuje velmi jasně svůj negativní postoj ke křesťanským památkám a hodnotám. „*Člověk začíná mít zvláštní nepříjemný pocit. Jakoby tu chodil domem loupežníka, jenž tráví nyní život rozšafného pensisty, ale kam se oko podívá, všecko je z loupeže, z kořisti lidí zabitých, i nábytek i skvosty a konečně i myšlenky a řeči a oblek domácího pána. Říkají tomu "nastoupení dědictví" - ale to rčení je tuze silný eufemismus...*“ (Řím, s. 53–54)

Následně popisuje palác Konzervátorů a Kapitolské muzeum, ve kterém se nachází početné sbírky uměleckých děl především sochy, busty a obrazy z období antiky, středověku i renesance. Ke každé bustě přidá svůj osobitý komentář, o kterého císaře, vojevůdce, řečníka či filosofa se jedná. „*Typ císařů-šílenců: Caligula, blázen s blesky genialnosti, Nero, oběť uměleckých aspirací a touhy nesmrtelnosti, Domitian, oběť strachu a obav, Commodus, gladiator, jenž se krutou hrou Osudu narodil císařským synem, Caracalla, jenž mohl být vynikajícím tribunem legie, Heliogabal, nešťastný hermafrodit a umělec v požitcích žití.*“ (Řím, s. 73)

Samozřejmě nemůže zapomenout na jednu z nejznámějších památek antického Říma a tou je bezesporu Forum Romanum. „*Půda starého Říma leží několik metrů pod Římem nynějším - odvezli rum a hlínu, přikrývku tu, kterou věkově nasypali na kamenné kosti antického světa, ohradili místo zábradlím, a lidé světa nynějšího přicházejí s Baedekery v ruce, podívají se, přečtou příslušný odstavec a jdou dále, neboť nelze mnoho vidět. Několik řad sesekáných sloupů, šedivá dlažba a sloup císaře Trajana.*“ (Řím, s. 102) Je jisté, že ani tato památka se nedochovala v celé své kráse a dle mínění autora je viníkem opět křesťanství. Josef Machar upozorňuje na skutečnost, že rozmáhající se katolickou církev, nestálo postavení nových kostelů, chrámů a paláců tak velké úsilí a náklady, jak mnozí tvrdí. Násilně převzala stavby, které zde zůstaly po předešlých vládcích. Typickým příkladem je Koloseum, které patří též k antickým památkám. V 15. století: „*Mikuláš V. pronajal její material podnikavým dodavatelům staveb, a jakmile byl jednou příklad dán, byl následován: papež Pavel II. odvážel z ní stavivo pro Palazzo di Venezia, Pavel III. pro Palazzo di Farnese, Sixtus V. chtěl tam zříditi velkou tkalcovnu, ale pánbů si ho vzal ze světa dřív, než svůj plán provést mohl, tisíce a tisíce povozů odváželo kameny z této stavby k stavbě paláců a kostelů, sotva třetina toho, co bylo, stojí ještě – a přece jaká ohromnost, jaký úžasný dojem!*“ (Řím, s. 109) Nejzachovalejší antickou památkou je dle autora Pantheon. Tento chrám sloužil jako *stan pohanským bohům*. Po vydání milánského ediktu roku 313 byl chrám uzavřen

a právě neobvyklá velikost kupole zachránila Panteon před jistým zničením. Mezi další zachovalé antické památky patří Andělský hrad a Diocletianovy lázně, které *byly poslední velikou stavbou antického Říma.* (Řím, s. 137)

Josef Machar navštívil i Kallistovy katakomby a vyprávěním o těchto posvátných hrobech, kde se setkal s řádem trapistů, autor ukončuje povídání o antickém, císařském a republikánském Římě a otvírá novou tematiku s názvem papežský a křesťanský Řím. Čím více se člověk začte do Machova díla, tím víc je patrný fakt, že autor neměl příliš dobrý vztah ke křesťanství. Ve své knize autor velmi ostře vystupuje proti křesťanské víře. Není schopen pochopit, jak se toto náboženství mohlo dostat do popředí a získat si takový obdiv a vliv. Zastupitelé svatého stolce byli dle jeho názoru lidé bez skrupulí. Během staletí pod vládou křesťanství morálka obyvatelstva klesala, což Josef Machar dokazuje na řadě příkladů. Dříve mezi lidmi „*nezela taková propast, jak leží mezi nimi dnes. Bohatí dávali bez nucení pro bono publico nejen to, co přebývalo, ale i to, čeho potřebovali. Ať to byly hry, hostiny, lázně, školy, biblioteky, dary - dávali. Tak dávali, že by moderní mecenáši se ještě dnes u nich učit mohli. A nenazývalo se to dobrodiním a neslibovalo se za to království nebeské po smrti. Otroctví a zotročení ducha, jaké lidstvu přineslo křesťanství, antika neznala. Volný člověk, jenž je posledním snem našich dnů, žil a vyžil v ní svůj život...*“ (Řím, s. 141–142) Jeho zloba vůči křesťanství se neustále stupňuje a nakonec prohlásí křesťanství za „*největší neštěstí lidstva.*“ (Řím, s. 145)

Jako první křesťanskou památku představil autor Konstantinův oblouk. Ten byl postaven po slavné bitvě u Milvijského mostu.¹⁶⁸ Zde vojáci poprvé bojovali za křesťanské ideály a na jejich praporech se poprvé objevil symbol kříže. Za císaře Konstantina bylo ukončeno pronásledování křesťanů a byla vyhlášena náboženská svoboda. Josef Machar uvádí, že křesťanství převzalo leccos z institucí impéria: „*zorganisovali vojensky své kněžstvo, převzali římskou universálnost, řeč imperia, poslední rozšířené božstvo Mithry transformovali na syna tesaře z Nazaretu, kteréž to zase spojili s židovským mythem o pádu prvních lidí v ráji v metafysický dědičný hřích a vykoupení z něho, pohanský Olymp proměnili v nebe, podsvětí v peklo; z apotheosy*

---

¹⁶⁸ Dle křesťanské legendy – „*Konstantin cítil dobře, že potřebuje k potření soka svého jiných sil nežli těch, jež leží v zbrani jeho vojáků. Proto si vyvolil za spojence ono božstvo, o němž mnil, že bude nejjistější jeho podporou.*“ K tomu božstvu se tedy modlil. Na to ihned spatřil císař nebeské znamení. *Kdyby nám to vypravoval někdo jiný, nevěřil bych mu. Ale císař sám vypravoval mi příhodu tu obšírně a přísah, že je pravdou. Když táhl v čele vojska svého, spatřil na nebi nad sluncem zářící kříž, který nesl řecký nápis: V tomto znamení zvítězíš. A v noci na to zjevil se mu Kristus s tímž křížem ve snách a poručil mu, aby dal připevniti ten znak na prapory legií svých.*“ (Řím, s. 41)

a zbožnění římských císařů udělali povýšení lidí na svaté a svěťice, památné dny lidí antických vytlačili památnými dny svého kalendáře a mimo to zavedli něco, o čem se antice ani nesnilo: porobu ducha. A v znamení jejím a v revolucích proti ní šly odtud celé dějiny lidstva.“ (Řím, s. 158–159)

Další památka, kterou autor zařadil do papežského období, je Lateránský palác. Tato budova patřila po staletí papežům a i zde autor projevuje silnou averzi vůči křesťanství. *„Pouze sochy a torsa antických bohů, nymf a satyrů oddychují svým nesmrtelným dechem, urny, sarkofágy a reliefs svítí vítězně. Jen tam, kde vyšlehne pohanský plamen, je život, nádherný život, - vše ostatní je mátohou, dočasným stínem.“ (Řím, s. 159)*

Papež se dostal do role vládce v 9. století. Během té doby bylo křesťanství jediné náboženství. Papež byl hlavou katolické církve a zároveň panovníkem papežského státu. *„Jedna perioda dějin papežských Sergiem III. začínaje (905) slovem pornokratie, poctivě česky vyloženo: vláda kurev; v boji o investituru poznal německý císař a dobří Němci, jakou to hroznou metlu upletli předchůdcové jejich na ně a lidstvo; lidstvo pak mělo příležitost poznat to za válek náboženských: deseti milionům lidí byl vzat život ve jménu Krista v bojích - celý starověk se všemi svými válkami nedosahuje ani poloviny toho čísla; 300.000 starých žen bylo pouze v Německu upáleno pro čarodějnictví, žena vůbec požívala v Římě veliké vážnosti, vzdor filosofům, kteří tvrdí, že ji křesťanství povzneslo. Neboť vzdor těm filosofům zavedl Řím pro svou černou armadu celibat, nejhlubší to pokoření ženy, jaké znají dějiny.“ (Řím, s. 174) [...] Křesťanství hlásá, že provedlo rovnost všech lidí, ale není to pravda. Rovnost mezi nimi provádí teprv smrt.“ (Řím, s. 176)*

Autor obdivuje všechny antické monumentální památkám a stavby. To co bylo postaveno či přestavěno na přání papežů a vztahuje se tedy ke křesťanství Macharovi ani zdaleka tak neimponuje a nepřipadá mu to tak oslnivé. Svůj soud vyjadřuje těmito slovy: *„Před těmi několika sloupy, zbývajícími z chrámu Marta Ultora, člověk maně smekl klobouk; pod grandiosní a přece jako vtip lehkou klenbou basiliky Maxenitiovy na Forum Romanum nemohl ani věřiti svým očím; v amfiteatru Flaviovců cítil, že promluvil císařství římské císařské slovo; pod kupolí Pantheonu se mu zatajil dech a oči se maně zalily slzami - ale zde, pod bání svatopetrskou nic. Všecko je zde tak veliké, ale ne grandiosní; silácké, ne silné; ohromné, ne ohromující. Všecko křičí, ale nemluví, dokazuje, ale nepřesvědčuje.“ (Řím, s. 176)*

Mezi nejvýznamnější památku křesťanství samozřejmě patří Svatopetrská bazilika. Autor však touto křesťanskou stavbou není příliš okouzlen a jak sám řekl: *„Kdybych byl*

křesťanem, zde bych se modliti nemohl. Pod tou spoustou studeného kamene, řvoucího zlata, před těmi oltáři s chladnými mosaikovými obrazy, při denním světle, které je intenzivní, ale zde jaksi sesvětáčtělé, mezi theatricalními hroby papežů a sprostě bílými jako sádrovými sochami všelikých těch Věr, Nadějí a Lásek - ne, zde bych se modlit nedovedl.“ (Řím, s. 178)

Josef Machar popisuje a líčí vše, co v chrámu viděl přes sochařské umění, hroby papežů, relikvie či fresky. Nejvíce však na autora zapůsobila svatopetrská kupole, z které je opravdu překrásná vyhlídka na Řím. Tam si autor opět uvědomuje tu skutečnost, že křesťanství zničilo téměř vše, co souviselo s antikou, ale na druhé straně se neštítilo vydělávat na všem, co z ní zbylo. Tímto citátem výborně vystihl svůj vztah ke křesťanství: *„Jakmile si Řím víru Kristovu zmonopolisoval a zcentralisoval - změnilo se vše. Kláštery se staly pařeníštím lenošivých zhýralců, kejklířů s ostatky svatých, prodavačů odpustků a ohlupovatelů celé krajiny daleko široko. A vůči vědě, umění, pokroku a hlasům po nápravě ukázalo papežství ihned svou pravou tvář. Arnold z Brescie dokonal na hranici zrovna tak, jako Giordano Bruno, Dante je nenáviděl, Galilei byl jím mučen, Hus a Jeronym dokonali v plamenech, Savonarola na šibenici. - Celá ta tma středověku má jediný zdroj a ten slově: papežství, a kde je trochu světla, je to hranice jím zapálená, a kde je trochu tepla, je to teplo lidské krve jím prolité...“ (Řím, s. 184)*

Poté si autor ve Vatikánu prohlédl audienční síň papežů Sala Regia a Sixtinskou kapli. O Rafaelově síni autor napsal: *„Fresky ve stanzích jsou rozpučány, barvy jejich zašlé, vybledlé, pokazené renovováním a doplňováním.“ (Řím, s. 190)* Dále jeho kroky směřovaly do Vatikánské galerie, kde je vystaveno více jak čtyřicet obrazů. *„A to jsou chlouby křesťanského umění. Jako by se člověk díval do listů herbaře na suché květiny: tvář je tu, i barvy se možno dohádat - ale duše je pryč, dávno pryč. Lží byla půda, z které vyrostly, lží žily svůj krátký život a jako bezduchá lež zůstaly tu svědkem a památkou...“ (Řím, s. 192)*

Na závěr autor navštívil velké množství kostelů a paláců. Jak sám poznamenává, převážná většina křesťanských bazilik a kostelů byla postavena na základech antických chrámů a paláců. V každém kostele popisuje interiér, přibližuje původ fresek, soch či obrazů, které se v nich nacházejí. Většina křesťanským kostelů je oproti antickým chrámům velmi honosně vybavena.

Výčtem památek, které spadají do křesťanského a papežského Říma, autor zakončil tuto část svého vyprávění a věnuje se poslednímu období, které dle jeho názoru představuje návrat k antice, tudíž královskému Římu.

Po více jak tisícileté papežské nadvládě přišel zásadní zvrat. Savojský král Viktor Emanuel II. se roku 1870 přesunul do Říma a vyhnal papeže Pia IX. z Kvirinálského paláce. Papež si za své nové sídlo zvolil Vatikán. Jak sami dobře víme, za nejvýznamnější osobu nebo spíše hrdinu Risorgimenta je považován Giuseppe Garibaldi, *protipapeženec každým dechem, každým nervem. Zosobněná idea antipapismu. A při tom typ horkokrevného vášnivého Itala s reminiscencemi antiky.* (Řím, s. 221) Tento odvážný vůdce vlastenců, bojující za myšlenku sjednocení Itálie pod vládou savojské dynastie, nejdříve dobyl jihoitalská území a po dalších bojích nakonec vstoupil společně se savojským králem Viktorem Emanueleem II. vítězně do Říma. Tuto skutečnost připomíná jeho pomník, který se nachází na Janiklu. Z tohoto místa má Giuseppe Garibaldi možnost sledovat veškeré dění ve věčném městě již po celá desetiletí.

Autor přibližuje osudy a vypráví o jednotlivých členech savojské dynastie. Za jejich vlády vznikla celá řada zajímavých staveb. Josef Machar zde vyjadřuje svou velkou náklonnost k novým vládcům sjednocené Itálie a především k jejich činům. Oceňuje též i skutečnost, že se savojská dynastie snaží schraňovat veškeré cennosti a poté je vystavuje v muzeích. Stará se také o slavná místa antiky jako je například Forum Romanum, Pantheon, amfiteátry a jiné památky, které lákají tolik návštěvníků. I přestože: „*Má království své vnitřní otázky, pravda. Stůně jimi, bojuje s nimi, snaží se je řešit. Časem šťastně, časem nešťastně - zrovna tak jako jiné státy,* autor je s novým uspořádáním spokojen. *Člověk jedno cítí: je to život, život, není to víc středověká tma, středověká tíha, středověký žalář.*“ (Řím, s. 235)

Na základě provedeného rozboru cestopisného textu Josefa Svatopluka Machara soudím, že autor se zabýval ve své knize především detailnímu popisu uměleckých památek v jednotlivých římských obdobích. Velkou část knihy autor věnoval i popisu krajiny a obyvatelům. Dále je z výše uvedeného textu zřejmý autorův obdiv ke všemu, co souvisí s antikou a na druhé straně se celou knihou jako nit line autorův negativní postoj ke křesťanství. Kniha je velmi čtivá i pro dnešního čtenáře. Tuto knihu bych doporučila každému návštěvníkovi Říma, jelikož si myslím, že by po jejím přečtení nabyl znalostmi jak o městě, tak i o její historii.

7.3. Josef Stejskal: *Vzpomínky z cesty po Itálii*

Vzpomínky z cesty po Itálii (Benátky – Řím – Neapol – Pompeje) vyšly roku 1913 v Roudnici nad Labem na vlastní náklady samotného autora. Dříve než začne autor vyprávět a popisovat své dojmy, pocity a poznatky z jednotlivých měst, přiblíží průběh cesty, které ho vedly do cílových destinací.

„Bylo vždy mým přáním, abych poznal Itálii, zemi nad jiné zajímavou, zemi touhy všech inteligentů, přátel přírody, novomanželů, zemi památnou svou klasickou historií, památkami všeho druhu, zborcenou a potřeštěnou krví všech známých národů v minulosti i přítomné době.“ (VzcpI, s. 1) I když jsem tuto citaci použila již v úvodní části, jsem toho názoru, že velmi dobře vystihuje autorův názor na Italské království. Josef Stejskal měl Itálii velmi v oblibě, severní města navštívil již podruhé a do střední a jižní Itálie měl namířeno úplně poprvé. Měl v plánu *shlédnout tři města, aby si mohl učiniti pojem o zvláštnostech Itálie, kterými jiné země předčí a chtěl poznat způsob života obyvatel, které podivuhodnou tu zemi obývají.* (VzcpI, s. 4)

7.3.1. Obyvatelstvo

Josef Stejskal se věnuje ve své knize v první řadě obyvatelům. Italové jsou opravdu velmi podnikaví a neúnavní lidé. Milují pouliční prodej a jsou schopni cizinci nabídnout ke koupi všechny možné věci – *medailonky, korále, sošky, paví péra, album s pohledy města a jeho ulic.* V tomto oboru jsou opravdu nepřekonatelní, snaží se budoucího kupce zaujmout a oslovit opravdu vším. Během pouličního prodeje křičí, gestikulují, obražejí se na jiné lidi jen pro, aby něco prodali. Chvillemi z toho až bolí hlava, jak napsal samotný autor. „*Přes všechno toto nadšení jsou však Italové velice slušní a ochotní. Každý rád a ochotně podá vysvětlení, kde je chrám nebo museum, na které se ptáš, kde je obrazárna, hotel apod. a nedostí na tom, že Vám poví, co potřebujete, on Vás s celou haldou dětí, jako cikánata umouněných a nuzně oblečených doprovodí, ale za to hned natáhne ruku a žádá bakšiš.*“ (VzcpI, s. 5)

Autor také poukazuje i na tu skutečnost, že v Italském království musí žebrať i ti nejmenší, tedy děti. Typickým případem je vložení květiny do rukou či připnutí květu na klop kabátu. Cizinec v tomto případě jen stěží dokáže odmítnout a ze své kapsy vytáhne nějaký ten drobný peníz. „*U dveří chrámových jsou mladí i starší žebráci. Všechen ten pouliční život chudého lidu potvrzuje, že musí tu býti nouze veliká.*“ (VzcpI, s. 129)

Z toho je zřejmé, že životní úroveň obyčejných lidí není příliš vysoká a Italové se musí ve skutečnosti hodně snažit. Na druhé straně si lidé vystačí a spokojí se i s malou částkou a netají svou radost a svým způsobem i vděčnost. To vše působí na dáorce silným blahodárným dojmem. „*Itálie je země sice krásná, ale chudá, vysátá fiskem do posledního morku – jsou na tom hůř než-li my. Jen Turci je předčí různými těmi desátky, které Turek na dobytku, mouce, obilí, vlně apod. odváděti musí.*“ (VzcpI, s. 6)

V Římě autor přiblížil a popsal vzhled místních žen a pánů. „*Římské ženy jsou krásné, ztepilé, urostlé, přihnědlé pleti, mají velké, ohnivé oči, jsou pyšné a hrdé. Naproti tomu panové štíhlí, pěkně rostlí, osmahli v tvářích, s černým vlasem a knírem. Tlustých lidí je tu velmi poskromnu.*“ (VzcpI, s. 93) Kromě vzhledu popisuje Josef Stejskal také oblečení a módu té doby. Není sice nijak zvlášť oslnivá, jedinou zvláštností, na kterou upozorňuje, je fakt, že italská královna Helena¹⁶⁹ si nepotrpí na velké klobouky jako ostatní bohaté dámy v zahraničních zemích. Mezi charakteristické vlastnosti Italů patří temperamentnost, výřečnost, hlučnost. Obecně je všem vřele doporučováno nedostávat se s nimi do křížku, neboť by nakonec vše mohlo vyústit v nějakou tu nepříjemnost. Josef Stejskal popisuje charakterové vlastnosti Italů slovy: *Italien jest hrdý na své sjednocení, na svou vlast a jeho snahy jdou dále až k Trentinu a Přímoří.* (VzcpI, s. 30) Italové se nikdy nevzdají, mají velmi silně vyvinuté národní cítění, jsou opravdu velmi pyšní na všechny tři národní hrdiny, kteří se významně zasloužili o sjednocení Itálie – Viktor Emanuel II. savojského, Giuseppe Garibaldi a Camillo Bensa Cavour. Každý z nich má v Itálii svůj pomník či se po něm jmenuje ulice nebo náměstí.

7.3.2. Ulice a večerní život

Následně Josef Stejskal vyzdvihuje noční život, jenž se odehrává především na ulicích. Jak v Benátkách, Římě tak i v Neapoli jsou obyvatelé opravdu velmi dotěrní při pouličním prodeji. Především v Neapoli je velmi obtížné se jich zbavit, slovo ne neberou jako odpověď. Tato práce jim zajišťuje aspoň nějaký ten výdělek, neboť mnoho dalších možností a příležitostí zde není.

Během večerních hodin je v italských ulicích velmi rušno, lidé se procházejí po korsu, vyprávějí si nejrůznější historky, jdou do kavárny či poslouchají tolik oblíbenou vojenskou hudbu, která stejně jako v jiných italských městech je součástí italského večera a noci. Atmosféra je jedinečná a opravdu každý cizinec stejně jako místní občan si ji užívá plnými doušky. V Benátkách i v Římě se odehrával pravý nefalšovaný italský

---

¹⁶⁹ manželka Viktora Emanuela III. savojského

život během večerních hodin a autor si ho samozřejmě nemohl nechat ujít. Naproti tomu neapolský noční život autor vynechal a to především z důvodu bezpečnosti. Bylo mu však naprosto jasné, že i zde je velmi rušno, náměstí jsou plná lidí a ze všech stran se line hudba. „*Italian miluje veřejnost, doma se dlouho nezdrží a ti, kteří přikováni jsou svým povoláním, ti aspoň na chvíli musí na ulici vyjít aneb před krám se postavit, aby jim nic neušlo. Zvláštností ulic vlašských vůbec jsou ti přčetní vyvolávači novin, pohlednic, sošek, biografů, divadel apod.*“ (VzcpI, s. 88)

Stejně jako v jiných italských městech i v Neapoli jsou ulice považovány za důležitou součást života. „*Ulice taková jest Neapolitanu vším, celým světem, zde stojí, sedí, leží, jí, spí, kouří, hraje na dlažbě karty, zpívá, láteří, zde na ulici se opravdu rodí, kojí, vychovává a umírá.*“

(VzcpI, s. 217)

7.3.3. Italské jídlo

Josef Stejskal přiblížil také italské jídlo a stolování. Jídlo autor hodnotí jako velmi lehké až vegetariánské a také velmi dobré. Ke každému jídlu se narozdíl od českých zemí podává stolní víno a v jídelníčku převládají mořské ryby, ovoce, rýže a nejrůznější kompoty. Na závěr si člověk vychutná obvykle černou kávu a jako dezert si nejčastěji zvolí výtečnou zmrzlinu, jež má mnoho nejrůznějších příchutí.

7.3.4. Hygiena

Josef Stejskal se ve svém cestopise věnoval i čistotě a hygieně a to jak ve městech, tak i na venkově. V Benátkách se kvůli špatnému zacházení s odpadky line ulicemi velice nevábný zápach a je zřejmé, že hygiena a čistota nepatří k silným stránkám Benátčanů. I v okolí Říma, přesněji v Campagni, se autor setkal s nečistotou a špínou místních obyvatel. Ti opravdu jen velmi sporadicky dbají o svůj vzhled. Se stejným problémem se setkal Josef Stejskal i v Neapoli. V nejhudších oblastech, v úzkých uličkách na tom lidé nejsou příliš dobře, jejich stupeň hygieny a čistoty je opravdu nedostačující a velmi tristní. A jak sám autor uvádí: „*Čím více od severu na jih, tím více tu ubývá čistoty. V Neapoli snad lidé ani neví, že se mýdlo prodává.*“ (VzcpI, s. 199)

7.3.5. Příroda a krajina

Autor přiblížil a rozvyprávěl se i o velmi úrodné italské rovině, která se nachází především v regionech Toskánsko a Emilia Romagna. „*Roste tu nejen pšenice, ječmen, kukuřice, proso, víno, rýže, ale i naše cukrová řepa. Italian zrovna pivem posedlý není,*

a svému domácímu vínu – Chianti a neb Valpolicella – přednost před každým dává.“ (VzcpI, s. 41–42)

Josef Stejskal upozorňuje na skutečnost, že italská krajina je velmi chudá na lesní porosty a pouze na vrcholcích Apenin je možné zahlédnout smrky, jedle, buky a duby. Nedostatek lesů nutí Itálii dříví dovážet. I v hlavním městě Italského království se Josef Stejskal setkal s podobnou vegetací jako na jihu, rostou zde *cypřiše, magnólie, různé druhy palem, juky či draceny*. (VzcpI, s. 84) Jedna z mála věcí, která usnadňuje obyvatelům život na periferii Říma, v Campagni je velice úrodná půda. Nachází se zde mnoho vinic a zahrad, na nichž se pěstuje především ovoce a zelenina. Úrodu se snaží venkované zpeněžit prodejem v blízkém Římě. Nejúrodnější půda se však podle autora nachází v Kampánii: *„A právě proto staří klassikové vším právem krajinu tu nazvali šťastnou (Camapania felix) jsou zde úrodné role, louky aj. (VzcpI, s. 190) [...] kukuřice, rýže, pšenice, ječmen, cukrovka, všechny druhy výtečného ovoce a zeleniny.*“ (VzcpI, s. 194)

7.3.6. Italská města a památky

Josef Stejskal se věnuje a popisuje ve svém díle i samotná města. Nejdříve navštívil a přiblížil Benátky: *„Královna Adrie se převléká do nádhernějšího roucha, jenž chce zase zářiti svou bývalou, nevidanou nádherou, jakou proslavena byla za dob dóžecích, kdy panovala celému pobřeží adriatického moře a podrobila si města Janov, Pisu, Padui, Ferrari, Raxeenu apod.*“ (VzcpI, s. 23) V Benátkách je na každém kroku cítit silná antipatie vůči Rakousku–Uhersku. *„Že by blahobyt lidu od roku 1866 stoupal, že by se mu lépe dařilo nyní než-li pod vládou rakouskou, to snad ani vlastenci vlašští netvrdí, také by to pravdou nebylo. Důkazem jsou státní dluhy, krutý fiskus a nápadné stěhování lidu do Ameriky.*“ (VzcpI, s. 30)

Autor navštívil i nejvýznamnější italské město Řím. Příjezd do věčného města autora ani jeho manželku příliš neoslnil. *„Nevěřili bychom, že jsem před bránou světového města, které kdysi celému tehdy známému světu vládlo. Připraveni o illusi nádhery a velkoleposti vjížděli jsem do Říma jako do nějakého obrovského závodu cihlářského.*“ (VzcpI, s. 50) Josef Stejskal rozdělil Řím na tři období – starořímské, papežské a národní. *„Tyto tři epochy vtiskly ráz městu a všude jsou patrný již svým zevnějškem, slohem a vkusem.*“ (VzcpI, s. 53)

Autor navštívil i Neapol a to především kvůli přírodním krásám. Ty dle jeho názoru není možné shlédnout v žádném jiném italském městě. *„Pohled na širé moře a zelený*

polokruh pevné země s hrozivým Vesuvem, modravý blankyt nebeský, jež žádný mráček nekalil, ty terasovitě založené vinice, sady olivové, kde fíky, oranže a palmy jako v lese rostou, ty nádherné vily, bělostné dědiny, věže kostelní, to vše tvoří ono kouzlo, které na každého cizince blouznivě působí.“ (VzcpI, s. 197) Poslední destinaci, kterou Josef Stejskal navštívil, je vykopané mrtvé město – Pompeje. *„Pompeje ležely v krajině přeúrodné a k tomu na břehu moře, slynulo obchodem a průmyslem a bylo pro své půvabné okolí a zdravé podnebí a zámožné společnosti římské vyhledáváno. Zde chudiny snad vůbec nebylo“* (VzcpI, s. 236–237)

Autor samozřejmě nemohl opomenout zmínit umělecké památky. V Benátkách navštívil Náměstí svatého Marka, *kde si všechen elegantní svět domácí i cizí, jichž tu v každém měsíci z různých končin světa hojně bývá, dává dostaveníčko.* (VzcpI, s. 26) Mezi další významné umělecké památky zařadil autor pomníky, kterých se na italském území nachází opravdu velmi mnoho. *„Snad je to následek toho, že měli a mají výtečné vzory z antiky řecké i římské.“* (s. 94) V Římě Josef Stejskal navštívil nejvýznamnější římské památky – náměstí Svatého Petra, Vatikán – Vatikánské muzeum a knihovna, Sixtinská kaple, Kapitol, Koloseum, Forum Romanum, Lateránu, Pantheon, palác Quirinale, Andělský hrad, divadla, muzea, katakomby, lázně apod. V Římě se autor nesoustředí pouze na monumentální památky, ale i na fontány či akvadukty, které patřily k důležitým stavbám v dávných dobách. Též za branou Říma, stejně jako v jejím centru se nachází další památky, které autor opět velmi detailně popisuje a doporučuje jejich návštěvu. Jedná se především o starořímské hrobky a katakomby. *„Jelikož nebylo dovoleno pohřbivati uvnitř města, kladly se za bránu a to nejraději při veřejných cestách a silnicích. Po smrti toužili po volné přírodě, okázalosti a velkoleposti.“* (VzcpI, s. 169) Ani v Neapoli Josef Stejskal nemohl opomenout návštěvu nejznámějších památek, šlo o neapolské museum a aquarium, naproti tomu: *„Neapolské kostely neposkytují nic zvláštního, potom co v Římě jsme viděli, není možné, abychom zde chválu zvláštní rozdávali.“* (VzcpI, s. 215)

Mezi nejzajímavější pasáže celé této cestopisné knihy patří přímá kritika básníka Josefa Svatopluka Machara a jeho cestopisu *Řím*. Josef Stejskal je přesvědčen o tom, že každý člověk by se měl radovat ze sebemenší maličkosti, kterou někdo jiný vytvoří. Josef Svatopluk Machar ve svém díle velmi kriticky nahlížel na katolické náboženství a přál si jeho brzký konec. To se nakonec dle jeho názoru stalo a prvním důkazem toho je skutečnost, že po sjednocení Itálie a po příchodu královské rodiny do Říma se papež a tím i celé křesťanství dostává do pozadí a pomalu začíná upadat. Josef Stejskal napsal:

„I kdyby náboženství katolické mělo být ze světa odpraveno, nepřál bych si, aby chrámy jeho, na nichž pracovali mistři jména světového a které budovala láska a obětavost lidská, byly zlobou lidskou z povrchu zemského smeteny. Byl jsem po příjezdu z Říma velice deprimován, když přečetl jsem si Řím od básníka M. a nemile se mne dotkla poznámka jeho o žádoucím poboření chrámu svatého Petra.“ (VzcpI, s. 162) Autor označil Macharovo dílo jako povrchní práci. A na závěr dodal: „Tímto Římem básník M. slávu svou jistě nerozmnoží, to mi každý, kdo Řím navštívil z vlastní zkušenosti potvrdí. (VzcpI, s. 162)

Vzhledem k tomu, že Josef Stejskal navštívil řád trapistů, podrobuje silné kritice i Macharův negativní názor na tento řád. *„Nevěřím tomu, co M. vypravuje, protože katakomby nejsou místem k nějakému milostnému flirtu a trapisté nejsou vůbec Adonisové, aby byly dámám sem přibylým nebezpečnými průvodci. Všechno má své meze a kompromitovat řád, který svou příkladnou chudobou, pracovitostí a obětavostí do krajnosti jdoucí po celém světě znám jest.“ (VzcpI, s. 173)*

7.4. Závěrečné srovnání

Cestopisy napsané Jaroslavem Hilbertem a Josefem Stejskalem považují za velmi obdobné. Za hlavní důvod pokládám fakt, že oba autoři navštívili, a poté popisovali a přibližovali čtenářům stejná místa – Benátky, Řím, Neapol a Pompeje. Ve svých dílech se nezabývají jen popisem památek, které se v daných městech nacházejí, ale věnují se také podrobně jejich historii.

Dále se autoři věnují italskému obyvatelstvu a to jak po stránce vizuální, tak zároveň popisují i jejich charakterové vlastnosti. Všichni tři autoři se shodují na tom, že italský lid je velmi milý, ochotný, ale především temperamentní, není možné ho v davu přehlédnout, neboť jeho vystupování se velmi výrazně odlišuje například od toho českého klidného a uhlazeného stylu. Po vizuální stránce jsou italské ženy velmi okouzlující a přitažlivé. Naopak pánové působí na první pohled spíše neupraveně a cizinci z nich nemají příliš dobrý dojem. Čím více se Josef Stejskal a Jaroslav Hilbert přesouvají směrem na jih Apeninského poloostrova, tím více byli přesvědčeni o tom, že italský lid trpí nuzotou a chudobou.

Italové jsou skutečnou raritou mezi ostatními evropskými národy, jsou neodbytní a cizinci s nimi mají často mnoho problémů. Když se Italovi nějaký turista zalíbí, je

velmi obtížné se ho poté zbavit. Ital je zvyklý si jít pevně za svým cílem a nenechá se jen tak snadno odbýt. Josef Stejskal a Jaroslav Hilbert se shodli na tom, že to dokáže jen takový turista, který ovládá velmi dobře italský jazyk. Němčinou se cizinci domluví maximálně na severu a to především v těch hotelích či penzionech, které mají rakouské či německé majitele. Na ulicích si pak musí turista vystačit s nejrůznějšími posunků, mimikou, gesty či grimasy, protože Italové cizí jazyky příliš neovládají.

Josefa Stejskala a Jaroslava Hilberta do tohoto koutu Evropy přilákala také překrásná a teplá krajina Apeninského poloostrova, která je zcela odlišná od té české. Oba upozorňují na tu skutečnost, že se zde nachází velmi malé množství lesních porostů tvořených buky, duby, jedlemi a smrky. Tyto porosty jsou v posledních desetiletích nahrazovány převážně cizokrajnými dřevinami. Na Apeninském poloostrově se ve velké míře objevují především piniové háje, cypřiše a oleandry. Dále oba autoři upozornili na fakt, že ve středních a jižních oblastech Itálie se nachází velmi úrodná půda, kde je možné pěstovat nejrůznější zemědělské plodiny, zeleninu ale i ovoce. Mezi nejvyhledávanější artefakty však patří olivy a vinná réva, z které se pak vyrábí výborné místní víno, jež je poté exportováno nejen do dalších koutů země, ale i do celého světa. Krajinou Apeninského poloostrova byl oslněn jak Jaroslav Hilbert a Josef Stejskal, tak i Josef Svatopluk Machar. Autor přibližuje dech beroucí, překrásnou a úrodnou krajinu, která se nachází především v okolí Říma a Toskánsku.

S krajinou samozřejmě velice úzce souvisí i podnebí. To je větší měrou popsáno v cestopise Jaroslava Hilberta. Ten jako jediný z autorů zavítal na Apeninský poloostrov především kvůli velmi teplému italskému klimatu, které se jen stěží dá porovnat s českým podnebím. Právě italské podnebí Jaroslav Hilbert klade na první místo, protože bez dobrých klimatických podmínek by návštěva Itálie nebyla tak příjemná.

Další společnou tématickou rovinou Jaroslava Hilberta a Josefa Stejskala je popis italské noci. Oba se shodují na tom, že italská noc je ojedinělá a cizince přitahuje mnohem více než samotný den. Autoři uvedli, že pro ně noc má jakýsi čarovný nádech. Během dne turisté navštěvují především památky, nejrůznější muzea, kostely atd. a na ulicích jsou k vidění převážně pouliční prodejci a turisté než samotní Italové.

Důkladně popisuje večer a kouzlo noci i Josef Svatopluk Machar, který stejně jako Josef Stejskal a Jaroslav Hilbert tvrdí, že ve večerních a nočních hodinách se italské ulice zaplní velkým počtem lidí, kteří se baví, zpívají a tančí. Večerem tedy začínají pravé nefalšované radovánky, veselí a zábava. Lidé poslouchají převážně vojenské koncerty na velkých náměstích a na každém kroku je vidět, že se opravdu velmi dobře

baví. Tento rušný „večírek“ skončí vždy po jedenácté hodině. Všechna velká náměstí utichnou, většina lidí se odebere směrem k domovům.

A právě tyto radovánky jsou společné pro většinu italských měst a ulic – lidé se zde schází, bouřlivě diskutují, zpívají, tančí a jsou celkově velmi temperamentní. Všichni tři autoři velmi detailně ve svých knihách rozebírají tento rušný život. Ulice jsou pro Italy jakýmsi druhým domovem, neradi se totiž zdržují ve svých příbytcích, dávají přednost ulicím, kde je možné zažít mnohem více zábavy než za zdmi bytu. Jak jsem již zmínila, tuto skutečnost popisuje ve svém cestopise i Josef Svatopluk Machar. Zdůrazňuje, že toto pobývání na ulicích má hluboké historické kořeny sahající až do antiky. Obyvatelé se zdržují na ulicích především kvůli prodeji nejrůznějších předmětů, věcí či maličkostí, klábosí, pokušují cigarety, čtou noviny prostě a jednoduše nikam nespěchají a užívají si tento sladký život. Pouliční život je pro obyvatele opravdu něčím nenahraditelným a jen stěží si dokáží představit, že by museli být celý den zavřeni doma.

Josef Stejskal a Jaroslav Hilbert ve svých knihách poukazují na fakt, že řada ulic a památek je velice úzce spjata se jmény tří národních hrdinů, kteří se zasloužili o sjednocení Italského království – Giuseppem Garibaldim, Camillem Bensem Cavourem a Viktorem Emanuelem II. savojský. Tyto osobnosti se zapsaly do italských dějin zlatým písmem a díky tomu ulice, náměstí a korsa nesou jejich jména. Italové též s velkou oblibou tvoří těmto třem národním hrdinům pomníky, které se nacházejí na důležitých prostranstvích.

S těmito třemi jmény je zároveň spojen velmi významný italský svátek – 20. září. Tento den došlo k úplnému sjednocení Itálie a právě Josef Svatopluk Machar a Jaroslav Hilbert přibližují tuto ojedinělou národní slavnost ve svých cestopisech. Lidé slaví, veselí se, v oknech vlají italské vlajky a každý Ital je hrdý na to, že právě on je součástí tohoto státu. Italové jen stěží zapřou národní hrdost a patriotismus.

Josef Stejskal a Jaroslav Hilbert obdivovali i velkolepost a krásu jižní Itálie. Velký dojem na ně udělala především sopka Vesuv, která byla pro oba něčím naprosto výjimečným. Silně je přitahovala, ale na druhou stranu se jí do jisté míry i báli a měli z ní veliký respekt. Následně oba autoři podnikli výlet do blízkého mrtvého města, Pompejí. Oba přiblížili historii této římské kolonie a popsali památky, které zde byly objeveny pod vrstvou lávy a popela.

Josef Stejskal jako jediný ze všech autorů shledal za důležité zmínit i italskou kuchyni. Ta je podle jeho slov velmi lehká, vegetariánská a zároveň pestrá. Italové preferují mořské ryby, zeleninu, ovoce, nejrůznější kompoty a jídlo zapíjí vynikajícím vínem. Po

lehkém obědě si dají typickou černou kávu a jako dezert většinou zvolí vynikající italskou zmrzlinu.

Jaroslav Hilbert naopak vyzdvihl ve svém cestopise italské lázně. Popisuje, jak vypadaly, jak na něj zapůsobily a kdo je nejčastěji navštěvoval. Popsal i ojedinělou zkušenost, kterou zažil s místním obyvatelstvem.

Všichni tři autoři též popsali významná větší a menší italská města. Vyjádřili svoje pocity, dojmy, zážitky, příběhy či příhody z daných měst. Mezi nejnavštěvovanější místa patřil Řím, Benátky, Neapol, Pompeje, Florencie, Terst a další.

Jak jsem již zmínila výše, všichni tři autoři se ve svých cestopisech věnovali též památkám. Popsali velmi detailně až precizně architektonickou stránku jednotlivých budov a v některých případech se i detailně zabývali interiérem jednotlivých památek a dopodrobna popsali především výzdobu. Všichni tři autoři dali největší prostor hlavnímu městu Italského království Římu.

Josef Svatopluk Machar jako jediný kladl opravdu velký důraz na odlišení antických a křesťanských památek. Ve svém cestopise představil i pár národních památek, kterým se však příliš nevěnoval a to právě z toho důvodu, že v době jeho návštěvy některé monumenty byly ještě ve výstavbě.

Naproti tomu Jaroslav Hilbert a Josef Stejskal ve svých cestopisech takto striktně památky nerozlišovali. Oba zastávali názor, že umění je něco, co se má zachovávat, chránit a nezáleží na tom, z jakého období konkrétní stavba či socha pochází. Jaroslav Hilbert navštívil a popsál památky od antiky až po období baroka. Josef Stejskal dává přednost popisu antických a renesančních památek.

Všichni tři autoři navštívili a popsali věčné město, ale pouze Josef Stejskal a Josef Svatopluk Machar rozdělili římské památky a monumenty do různých období. Josef Svatopluk Machar rozdělil Řím na čtyři období – Řím antický, Řím císařský a republiky, Řím papežský a Řím královský. Josef Stejskal rozdělil Řím na tři etapy – Řím starořímský, Řím papežský a Řím národní. Oba se poté velmi detailně věnují konkrétní historické době, popisují umělecké památky, obrazy, sochy, fresky apod., jenž spadají do daného období. Oba prokládají své vyprávění dalšími historickými skutečnostmi, které jsou s danou památkou, sochou, kostelem či náměstím spojeny. Humanitní vzdělání a samostudium italských dějin jim velmi pomohlo v popisu jednotlivých památek. Naproti tomu Jaroslav Hilbert není tak dobře obeznámen s historií Itálie, především s antikou, neboť jako jediný nevystudoval humanitní obor. Svá studia zasvětil technickému oboru. Římu se nevěnuje tak detailně jako dva

zbývající autoři. S antickým obdobím není tak dobře seznámen. Mnohem větší zkušenostmi má s křesťanskými památkami, o kterých měl daleko větší přehled. Ze svého pohledu město rozdělil na první starý Řím a na druhý starý Řím. Do prvního zařadil umělecké památky nacházející se pod širým nebem jako například Pantheon apod. Do druhého, dle jeho názoru, patří muzejní sbírky obrazů, soch, nejrůznější torsa těl a podobně. Následně autor přibližuje i podstatu tzv. nehmotného Říma. Ten, dle jeho názoru, dotváří celkový dojem hlavního města Italského království a je založen na pověstech, bájích, dějinách, anekdotách, nejrůznějších příhodách a podobně. Nakonec Jaroslav Hilbert popsal renesanční i barokní památky a toto období nazval jako nový Řím.

S hlavním městem Italského království je velice úzce spojeno křesťanství. Josef Svatopluk Machar se jako jediný ze tří autorů velmi detailně věnuje popisu křesťanství a srovnává ho s obdobím antiky. Nejenže klade antické chrámy, arény, sochy, fresky a další památky té doby na první místo, ale vyzdvihuje i jejich náboženství. Není schopen pochopit, jak se lidé mohli nechat přesvědčit a přestoupili na křesťanskou víru. Josef Svatopluk Machar byl toho názoru, že křesťanská víra a především papežové jsou strůjci zničení nejen antických idejí, názorů a hodnot, ale i samotných památek a celkově celé antické kultury. Papežové ovládli velkou část Apeninského poloostrova a vše co mohli, přetvořili k obrazu svému či zničili. Za tento velmi striktní názor byl Josef Svatopluk Machar po vydání své knihy velmi silně kritizován nejen převážnou částí české společnosti, ale i samotným Josefem Stejskalem, který svojí kritiku uvedl ve svém díle.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo podrobné rozebrání tří cestopisných textů – *Říma* od Josefa Svatopluka Machara, *Léta v Itálii* od Jaroslava Hilberta a *Vzpomínek z cesty po Itálii* od Josefa Stejskala – a následně, s využitím metody souhrnné syntézy, zjistit, jak jmenovaní autoři nahlíželi na obyvatelstvo, společenské dění, politiku, kulturu, umění a v neposlední řadě také na krajinu a podnebí celého Apeninského poloostrova v období před začátkem první světové války.

Informace jsem získávala z výše uvedených textů. Na základě studia těchto textů jsem usoudila, že všichni tři autoři pohlíželi na Itálii jako na zemi, kde se obyčejným lidem

nežije snadno, a v mnoha případech bojují, jak se říká o „holé živobytí“. Chudoba, bída a nouze je na Apeninském poloostrově přítomna ve velké míře. Pravdou je, že v severní části je situace poněkud lepší, přesto ji však nelze srovnávat s životem například v hlavním městě monarchie Vídni. Proč zrovna toto srovnání – zde totiž Josef Svatopluk Machar pobýval téměř třicet let.

Lidé se v celé Itálii snaží získat obživu všemožným způsobem často například prodejem nejrůznějších drobností a cetek. A to je ještě ten lepší způsob získávání obživy. Na mnoha místech země se autoři přímo na vlastní oči setkali s žebráním nejen mladých lidí, ale i dětí a starců a to jak na velkých náměstích, tak i v přístavech, před kostely a samozřejmě také i v ulicích měst. Chudoba je vidět na každém kroku. Nelze se pak divit, že tato situace dohnala mnohé lidi až k tomu, že jsou ochotni pro pár drobných mincí udělat téměř cokoli. Na druhé straně povaha a životní postoje dovolují Italům překonávat tak těžký životní úděl. Všechna tato fakta mají na autory velmi silný vliv a jen stěží se s tím vyrovnávají. Boří totiž jejich představy o bohaté společnosti obývající tento kout jižní Evropy. Vycházeli ze svých velmi často zidealizovaných představ, které získali na základě četby a studia celé řady knih, které však pojednávaly především o období antiky. A o to větší zklamání pro ně je setkání se s realitou. Především pro Josefa Svatopluka Machara bylo poznání reality života na Apeninském poloostrově velkým zklamáním. Autoři také poznali, že v lidech jsou zároveň i veliká očekávání, dá se říci snad až nadšení, která vyplývá z nadějí, které lidé vkládali do procesu sjednocení Itálie, který probíhal na počátku 60. let 19. století. Bohužel naděje vkládané do tohoto procesu se pro velkou část Italů nenaplnily a nedošlo k žádnému zásadnějšímu zlepšení životní úrovně.

Situace se poněkud zlepšila v severní části země, jižní a střední části Apeninského poloostrova společně se Sicílií zůstaly ve stejné nebo velmi podobné situaci jako před sjednocením. V některých regionech, což se stávalo poměrně často, se situace dokonce ještě zhoršila. Bylo to způsobeno například odchodem celé řady převážně movitějších a schopnějších lidí do Ameriky anebo se alespoň trvale přestěhovali na poněkud rozvinutější sever země. Většina obyvatel na jihu země již po pár letech života ve sjednocené Itálii pochopila, že ono slibované zlepšení se nekoná a to ještě více prohloubilo jejich deziluzi a trápení. Všechny tyto důvody a skutečnosti silně působily na uvedené autory a to se samozřejmě odrazilo i v jejich názorech na situaci v Itálii. Často píší, že zde převládá chaos, některá města působí neupraveně a špínu též není

snadné nenalézt. Kdepak je ta zašlá sláva antiky, povzdechne si ve svém díle Josef Machar.

I přes tyto nepříjemné a mnohdy i negativní názory, však byli všichni tři autoři přesvědčeni o tom, že Italské království má v budoucnu veliký potenciál růstu a to především díky výborné geografické poloze, ale i dobrým klimatickým podmínkám, což dle jejich názoru určitě napomůže rozvoji obchodu, zemědělství a v neposlední řadě i rozvíjejícímu turismu. Posledním faktorem, na který samotní autoři upozorňují, je skutečnost, že v Itálii jsou překrásná až oslnivá a nezapomenutelná města jako například Benátky, Florencie, Neapol, Řím. Tudy doslova a do písmene kráčela historie, připomínají autoři ve svých dílech. Města jsou plná památek a také kultura je obrovským lákadlem pro tisíce návštěvníků z celého světa.

Na závěr všichni autoři konstatují, že Itálie je pro ně zemí, která se jen stěží dá srovnávat s Rakouskem–Uherskem nebo s dalšími zeměmi dál na sever. Příhodné klimatické podmínky umožňují navštívit téměř všechna významná místa Apeninského poloostrova.

Malebná krajina, tvořená velkými vinicemi a obrovskými olivovníky táhnoucími se podél železničních tratí, dále piniové háje, cypřiše, oleandry a v neposlední řadě také úrodná pole poblíž Neapole na autory zapůsobila tak jako žádná jiná krajina v Evropě.

Všichni tři autoři popisují a přibližují Italské království a italskou společnost svým vlastním osobitým způsobem.

Riassunto

L'Italia è un paese situato nell'Europa meridionale. È noto che l'Italia è molto visitata dai turisti europei e certamente anche dagli escursionisti del resto del mondo. Tanta gente spesso sceglie questa destinazione per le sue vacanze primaverili, estive, autunnali o invernali.

Il termine „Bel Paese“, che è stato usato per la prima volta dal famoso scrittore italiano Francesco Petrarca nel suo libro *Rerum Vulgarium Fragmenta*, parla da solo. Nella penisola italiana si trovano davvero tante attrazioni durante tutto l'anno. I turisti visitano l'Italia soprattutto per la cultura, per la natura da perdere il fiato, per i monumenti storici indimenticabili che è possibile scoprire in tutte le città, per la storia antichissima ed anche per il bel tempo.

Per questo motivo ho scelto come tema della mia tesi “*L'Italia vista dai libri di viaggio degli autori cechi nel periodo precedente alla Prima Guerra Mondiale*“. Volevo accertare come gli autori giudicavano l'Italia e i suoi dintorni durante il periodo precedente alla Prima Guerra Mondiale, perché come ho accennato all'inizio l'Italia è adesso una destinazione molto preferita. Nella mia bibliografia erano stati scelti questi titoli: *L'estate in Italia* del famoso drammaturgo e scrittore Jaroslav Hilbert, *Roma tra gli anni 1906 e 1907* dall'importante scrittore ceco e autore del manifesto di Česká Moderna Josef Svatopluk Machar e l'ultima opera *I ricordi del viaggio in Italia (Venezia – Roma – Napoli – Pompei)* del non troppo conosciuto scrittore ceco Josef Stejskal. Tutti e tre gli autori sono partiti per l'Italia tra gli anni 1906–1915. Tutti si sono goduti le giornate passate in questo Paese abbastanza lontano dalle loro case.

All'inizio mi sono dedicata abbastanza allo sviluppo storico e culturale. Dopo ho parlato della situazione nell'Italia prima dell'unificazione e dopo. Poi ho presentato i principali scrittori e storici che si sono occupati della storia italiana o delle opere scritte durante il periodo dell'unificazione d'Italia. Ai più noti appartenevano Francesco de Sanctis e Tommaso di Lampedusa. Successivamente ho menzionato in breve il rapporto dei territori boemi con la penisola italiana durante il Risorgimento. Poi ho scritto qualche riga sui giornali boemi che pubblicavano durante gli anni dell'unificazione italiana. Ai più importanti periodici appartenevano *Národní listy (Quotidiano nazionale)*, che sono stati fondati nello stesso anno nel quale è stato creato il Regno italiano, quindi nel 1861. Gli altri giornali più conservatori erano *Císařské královské vlastenecké noviny (Giornale imperiale, realista e patriottico)* ed il periodico cattolico *Čech (Il Ceco)*. La

società ceca era molto informata sulla situazione nella penisola italiana durante l'unificazione italiana. Dopo il breve riassunto storico e culturale della penisola italiana, mi sono occupata delle vite personali e delle opere letterarie degli autori scelti. Poi mi sono dedicata ai testi scelti e ho cercato di trovare la risposta alla domanda, perché gli scrittori si sono decisi a orientarsi appunto all'Italia. Alla fine mi sono concentrata sulle circostanze dell'origine dei testi dati.

Nella parte „pratica“ mi sono occupata dell'analisi. Ho descritto tutte le tematiche, che gli autori hanno presentato nei loro libri e alla fine ho fatto una certa sintesi.

Ogni autore ha caratterizzato l'Italia in un modo unico. Ho cominciato con Jaroslav Hilbert. Lui ha presentato nel suo libro tante tematiche. Secondo me era più facile scoprire le sue tematiche, perché ogni capitolo aveva il nome dal quale era chiaro di che cosa vuole parlare. Jaroslav Hilbert si occupa soprattutto di natura, di tempo, di strade, di popolazione, di arte e dei più importanti luoghi italiani, a capo sta la capitale del Regno italiano, Roma.

Josef Svatopluk Machar ha dedicato quasi tutto il libro a Roma. Ha descritto la cultura e la storia romana, i monumenti storici e il suo rapporto con la Chiesa ed il Papato. Josef Machar ha diviso Roma in quattro diversi periodi. All'inizio ha descritto la Roma antica, questo periodo era secondo lui il più meraviglioso ed importante. Josef Machar riteneva che tutto ciò che era collegato con l'antichità, è migliore. Per questo motivo in quasi ogni pagina elogia l'antichità. Dopo Josef Machar ha descritto la Roma degli imperatori e della repubblica. Anche questo periodo era secondo lui molto utile e bello. In questo periodo hanno governato

i più bravi ed intelligenti imperatori e da questa era risalgono tanti monumenti storici. Successivamente Josef Machar descrive la Roma papale e cristiana, questa fase non gli è piaciuta per niente. Lo scrittore non è capace di capire, perché la gente ha fatto questo grosso errore e ha lasciato governare per quasi mille anni il Papato. Le idee e tutte le cose collegate con il Cristianesimo non gli dicevano niente. La sua opinione era che il Cristianesimo e il Papato avevano distrutto tutto quello che riguardava l'antichità. L'autore parla molto male di questo periodo e nel suo cuore esalta la cultura, l'architettura, l'arte ecc. dell'Età antica. L'ultimo periodo che ha presentato nel suo libro si occupa della Roma nazionale o qualche volta chiamata reale. L'autore ha paragonato Roma reale all'Età antica. Secondo lui, i nuovi governatori finalmente portano a Roma quel fulgore e splendore che ci manca da così tanto tempo. Anche se

quasi tutto il libro è dedicato a Roma, Josef Machar non poteva omettere di presentare anche altre tematiche – la popolazione, la natura, le strade e la vita serale.

L'ultimo autore Josef Stejskal ha visitato più o meno gli stessi posti come Jaroslav Hilbert. Nel suo libro parla della popolazione, del mangiare, delle strade, della vita serale, della natura e delle città italiane e degli imponenti monumenti storici. Jaroslav Stejskal sognava di andare in Italia da tanti anni, perché voleva conoscere la gente e vivere sulla propria pelle l'atmosfera di questo bellissimo paese. Durante il suo viaggio non aveva quasi nessun problema, solo Napoli gli sembrava meno sicura. Alla fine del suo testo l'autore ha consigliato a tutti i lettori e soprattutto agli studenti di viaggiare. Secondo lui questo è l'unico modo per scoprire e capire le diverse nazioni.

Dopo una dettagliata analisi di ogni testo ho fatto una sintesi e ho scoperto che tutti gli autori si erano d'accordo che la situazione in Italia durante il periodo precedente alla Prima Guerra Mondiale non era stata molto buona. Gli autori si sono occupati della vita della popolazione italiana. La gente era abbastanza povera, semplicemente non stava molto bene. La popolazione italiana cercava di procurarsi soldi in qualsiasi modo. Erano per esempio capaci di camminare sulle mani, tuffarsi nelle acque per una lira, convincere i turisti di comprare delle cose che non avevano valore o che non volevano ecc. Tutti pensavo che la situazione potesse migliorare dopo l'unificazione d'Italia ma purtroppo accadde il contrario. Le condizioni nell'Italia settentrionale migliorarono, ma al sud è rimasto quasi tutto allo stesso punto e in casi peggiori la situazione è peggiorata. Alla fine nessuno ha creduto più che la situazione potesse cambiare.

D'altra parte gli autori hanno ammesso che l'Italia avrebbe avuto un grande futuro soprattutto grazie alla perfetta posizione geografica, alle buone condizioni climatiche, agli indimenticabili monumenti storici e alla storia che parla in ogni città. Tutte queste tematiche sono caratteristiche per tutta la penisola italiana, ammirata da tutte le nazioni.

Seznam použité literatury

Tištěná literatura:

BARBAGALLO, Francesco. Mezzogiorno e questione meridionale (1860–1980),. Napoli: Guida Editori s.r.l, 1980. ISBN 88–7042–025–6.

DE ROSA, Gabriele. La storia la società gli uomini III. volume,. Bergamo: Minerva Italica, 1990.

FORST, Vladimír a kolektiv. Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce 1 A–G, Praha: Academie, 1985. ISBN 80–200–0797–0

FORST, Vladimír a kolektiv. Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce 2 H–J,. Praha: Academia, 1993. ISBN 80–200–0468–8

HELAN, Pavel; MOLES Marco. L'Unità d'Italia - un intreccio di storia tra Tevere e Moldava?., Praha: Progetto RC, 2012. ISBN 978–80–905306–0–7

HILBERT, Jaroslav. Dům na náměstí,. Praha: Československé podniky tiskařské a vydavatelské, 1922.

HILBERT, Jaroslav. Léto v Itálii,. Praha: Bursík a Kohout, 1914.

CHALOUPKA, Otakar Příruční slovník české literatury,. Praha: Adonai s.r.o., 2001, ISBN 80–86500–21–7.

LOM, Stanislav: Jaroslav Hilbet. Básníkův profil,. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947.

MACHAR, Josef Svatopluk. Konfese literáta,. Praha: Československý spisovatel, 1984.

MACHAR, Josef Svatopluk. Řím,. Praha: Aventinum, 1928.

- MENCLOVÁ, Věra a SVOZIL, Bohumil a VANĚK Václav. Slovník českých spisovatelů,. Praha: Libri, 2000, ISBN 80-7277-007-1.
- MLSOVÁ, Nella. I já jsem byl v Itálii...Obraz Itálie ve vybraných textech českých autorů,. Praha: Akropolis, 2009, ISBN 978-80-86903-96-5.
- MUKAŘOVSKÝ, Jan. Dějiny české literatury III literatura druhé poloviny devatenáctého,. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961.
- NOVÁK, Arne. Stručné dějiny literatury české,. Olomouc: R. Promberger, 1946.
- NOVÁK, Jan Václav; NOVÁK, Arne. Přehledné dějiny literatury české: od nejstarších dob až po naše dny,. Olomouc: Promberger, 1936-1939, ISBN 80-7108-105-1.
- OPELÍK, Jiří a kol. Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 3/I. M-O,. Praha: Academia, 2000, ISBN 80-200-0708-3.
- PEŠATA, Zdeněk a kolektiv. Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století,. Praha: Československý spisovatel, 1982.
- PROCACCI, Giuliano. Dějiny Itálie,. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, ISBN 80-7106-152-2.
- SMITH, Denis Mack. Storia d'Italia 1861-1969 (1.-3. díl),. Universale Laterna, 1977, ISBN 20-0026-1.
- STEJSKAL, Josef. Vzpomínky z cest po Itálii,. Roudnice nad Labem, 1913.
- SÝKORA, Petr. Básník proti Hradu – neposlušný občan Josef Svatopluk Machar,. Praha: Nakladatelství Libri, 2009, ISBN 978-80-7277-396-1.
- ŠPIČKA, Jiří. Italské reálie,. Nakladatelství Fraus, Plzeň, 2001, ISBN 80-7238-115-6.

TOŠNEROVÁ, Marie a kolektiv. Beroun,. Praha: Nakladatelství Lidové noviny s.r.o., 2008,
ISBN 978–80–7106–964–5.

VLAŠÍN, Štěpán a kolektiv. Slovník literárních směrů a skupin,. Praha: Orbis, 1976.

VLAŠÍN, Štěpán a kolektiv. Slovník literární teorie,. Praha: Český spisovatel, 1984.

Akademická práce

GÄNSELOVÁ, Renáta. *Kulturní a politický vývoj v Lounech ve 2. polovině 19. století*. Plzeň, 2010. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni.

BÁČOVÁ, Pavla. *Dualismus v Itálii*. Praha, 2010. Bakalářská práce. VŠE

Internetové zdroje:

ČERVENKA, Martin a kolektiv. Slovník básnických knih: díla české poezie od obrození do roku 1945 [online]. Praha: Československý spisovatel, 1990 [cit. 2012-11-18]. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/prirucky/obsah/SBK/43.pdf>

Databáze Národních autorit NK ČR. *Josef Stejskal* [online]. [cit. 2013-03-01]. Dostupné z:

http://aleph.nkp.cz/F/MTPMQST8AIUUNHLYKRPFBBA96PLGVYXMNUF1SUY4KSPEQU4FT-62464?func=full-set-set&set_number=044746&set_entry=000001&format=999

HELAN, Pavel. Dějiny a současnost (XXX). *Hrdina červené košile – Giuseppe Garibaldi a jeho mýtus* [online]. 2008 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2008/2/hrdina-v-cervene-kosili-/>

HERTL, David. *Příběhy z kalendáře – Jaroslav Hilbert* [online]. 2011 [cit. 2012-10-09]. Dostupné z:

http://www.rozhlas.cz/sever/pribehyzkalendare/_zprava/pribehy-z-kalendare-jaroslav-hilbert--952255

HILBERT, Jaroslav. *Léto v Itálii* [online]. Praha: Bursík a Kohout, 1914 [cit. 2012-10-01]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/clit/ekc19a20s/>

HUBIČKA, Jiří. *Kandidát na udělení Nobelovy ceny – Josef Svatopluk Machar* [online]. 2012. [cit. 2012-12-09]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/archiv/osobnosti/_zprava/kandidat-na-udeleni-nobelovy-ceny-josef-svatopluk-machar--1025417

J. S. Machar a Vojenská akademie v Hranicích [online]. 2004 [cit. 2012-10-12]. Dostupné z: http://vojenskaakademiehranice.ic.cz/pdf/machar_a_va.pdf

LABINI, Sylos Paolo. *Scritti sul Mezzogiorno (1954–2001)* [online]. Manduria–Roma–Bari, 2003 [cit. 2012-12-15]. Dostupné z: <http://dspace.unitus.it/bitstream/2067/667/22/19.%20La%20condizione%20del%20mezzogiorno%20vista%20da%20un%20economista.pdf>

Město Letohrad. *Historie* [online]. 2012. [cit. 2013-02-20]. Dostupné z: <http://www.info.letohrad.eu/historie-3>

MRÁZEK, Daniel. *Osmičková výročí: zemětřesení v Mesině. Osmičková výročí: zemětřesení v Mesině* [online]. 2008 [cit. 2012-10-25]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/leonardo/veda/_zprava/osmickova-vyroci-zemetreseni-v-messine--526101

NOVÁK, Arne. *Stručné dějiny literatury české* [online]. Olomouc: R. Promberger, 1946 [cit. 2012-10-20]. Dostupné z: <http://knihovna.phil.muni.cz/arne-novak/books/strucne-dejiny-literatury-ceske-novak-1946/str-488>

Radniční list měsíčník královského města Beroun III. ročník. *Beroun dostal darem stoletou kroniku.* [online]. 2005, č. 12 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z:

http://www.mesto-beroun.cz/e_download.php?file=data/editor/656cs_22.pdf&original=RL_1205.pdf

RESL, Václav. *Pamětní kniha obce Zdětín*. [online]. 2010 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: files.zdetin.net/200004097-c8869c9808/Kronika_1.pdf

STEJSKAL, Josef. *Vzpomínky z cesty po Itálii* [online]. Roudnice nad Labem, 1913 [cit. 2012-10-01]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/clit/ekc19a20s/>

Elektronické periodikum

Národní listy [online]. Praha, 6. 3. 1861 (I/65) [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: <http://kramerius.fsv.cuni.cz/search/i.jsp?pid=uuid:ae876087-435d-11dd-b505-00145e5790ea>

Národní listy [online]. Praha, 7. 3. 1861 (I/66) [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: <http://kramerius.fsv.cuni.cz/search/i.jsp?pid=uuid:ae876087-435d-11dd-b505-00145e5790ea>

Národní listy [online]. Praha, 11. 3. 1861 (I/70) [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: <http://kramerius.fsv.cuni.cz/search/i.jsp?pid=uuid:ae876087-435d-11dd-b505-00145e5790ea>

Národní listy [online]. Praha, 25. 9. 1870 (X/261) [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: <http://kramerius.fsv.cuni.cz/search/i.jsp?pid=uuid:ae876087-435d-11dd-b505-00145e5790ea>

Národní listy [online]. Praha, 21. 9. 1861 (I/70) [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://kramerius.fsv.cuni.cz/search/i.jsp?pid=uuid:ae876087-435d-11dd-b505-00145e5790ea>